

Alkohol- beskattningen

Betänkande av alkoholskatteutredningen

SOU 1991:52

Ref KBOc

Statens offentliga utredningar
1991:52
Finansdepartementet

Alkoholbeskattningen

Slutbetänkande av alkoholskatteutredningen
Stockholm 1991

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmorgsgatan 5, Stockholm.

Till
statsrådet Erik Åsbrink

Genom beslut den 19 oktober 1989 bemyndigade regeringen chefen för finansdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda frågan om beskattningen av alkoholhaltiga drycker. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades som särskild utredare generaldirektören Lennart Nilsson.

Som experter har deltagit ekonomidirektören Ingvar Danielsson, direktören Lennart Jansson, hovrättsassessorn Leif Lindgren, skattdirektören Mats Sjöstrand, departementsrådet Gunnar Skarell och informationschefen Bertil Swartz.

Sekreterare har varit kammarrättsfiskalen Jeanette Sundquist (t.o.m. 1990-10-31) och kammarrättsassessorn Kristina Rennerstedt (fr.o.m. 1990-12-01).

Härmed överlämnas utredningens betänkande. Utredningens uppdrag är därmed slutfört.

Stockholm i maj 1991

Lennart Nilsson

/ Kristina Rennerstedt

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	9
LAGFÖRSLAG	13
1 INLEDNING	
1.1 Utredningens uppdrag m.m.	17
2 ALKOHOLLAGSTIFTNINGEN	
2.1 Inledning	19
2.2 Historik	20
2.2.1 Bakgrund	20
2.2.2 Alkoholpolitiska utredningens förslag om ett nytt skatte- och prissystem	21
2.2.3 Beredningsgruppens förslag	22
2.2.4 1977 års reform	22
2.2.5 Särskilt om beskattningen	23
2.3 Alkoholhanteringen	24
2.3.1 Alkoholdryckernas klassificering	24
2.3.2 Tillverkning	24
2.3.3 Handel med drycker	25
2.4 Dryckesskatten	26
2.4.1 Skattepliktiga drycker	26
2.4.2 Skattskyldighet	26
2.4.3 Skatten	26
2.4.4 Avdragsrätt	27
2.4.5 Förfarandet	27
2.4.6 Skatteintäkter	28
2.4.7 Skattesatserna	28
2.5 Ändringar i lagen om dryckesskatt	32

2.6	Tidigare behandling av utformningen av dryckesbeskattningen	33
2.7	Andra bestämmelser	36
2.7.1	Alkoholreklam	36
2.8	Översyn av alkohollagstiftningen	36

3 ALKOHOLPOLITIK OCH KONSUMTION

3.1	Alkoholpolitiken	39
3.1.1	Inledning	39
3.1.2	Beskattningen som alkoholpolitiskt instrument	39
3.1.3	Tillsyn, upplysnings- och informations- verksamhet m.m.	40
3.1.4	Världshälsoorganisationens målsättning	41
3.1.5	Riksdagsuttalanden i frågan	41
3.1.6	Socialstyrelsens idé- och handlingsprogram	43
3.1.7	Regeringens proposition om vissa folkhälsofrågor	44
3.2	Konsumtionsutvecklingen	44
3.2.1	Inledning	44
3.2.2	Försäljning	45
3.2.3	Konsumtionsvanor	46
3.2.4	Internationella jämförelser	48
3.2.5	Pris och efterfrågan	49

4 INTERNATIONELLA FÖRHÅLLANDEN

4.1	Alkoholhanteringen och EG	53
4.1.1	Inledning	53
4.1.2	EG	53
4.1.3	Sverige och EG	56
4.2	Alkoholbeskattningen i de nordiska länderna	57
4.2.1	Inledning	57
4.2.2	Danmark	57
4.2.3	Norge	58
4.2.4	Finland	58

5 ÖVERVÄGANDEN

5.1	Dagens beskattningssystem	61
5.1.1	Grunder	61
5.1.2	Spritdrycker och vin	61
5.1.3	Maltdrycker	62
5.1.4	Beskattningen	63
5.2	Reformbehov	68
5.2.1	Invändningar mot gällande ordning	68
5.2.2	Allmänt	69
5.2.3	Procentavgiftens inverkan	71
5.2.4	Särskilt om dyrare lättviner	72
5.2.5	Särskilt om alkoholsvagare spritdrycker	72
5.2.6	Bör procentavgiften slopas?	73
5.3	Utgångspunkter för en ändrad beskattning av alcoholdrycker	73
5.3.1	Inledning	73
5.3.2	Proportionell metod	74
5.3.3	Progressiv metod	75
5.4	Förslag till ändrad beskattning av alcoholdrycker	77
5.4.1	Utgångspunkter	77
5.4.2	Spritdrycker och vin	77
5.4.3	Skatte- och prisseffekter för spritdrycker och vin	80
5.4.4	Maltdrycker	83
5.4.5	Ett samlat förslag till skatt på alkoholhaltiga drycker	88
5.4.6	Effekter i övrigt av mitt förslag	90
5.4.7	Behovet av övergångsbestämmelser	92
5.5	Skattskyldighet	94
5.6	Alkoholbolagens prissättning	95
5.7	Särskilt om vikt- eller volymprocent	96
5.8	Den övre gränsen för alkoholhalten i starköl	98
5.9	EG och alkoholbeskattningen	98

BILAGOR

- 1 Efterfrågan på alkohol i Sverige 1970-1988,
en rapport av Bengt Assarsson 101
- 2 Priskalkyl för spritdrycker och vin 137
- 3 Exempel på förändringar av pris och dryckesskatt
för ett antal sprit- och vinmärken 141

SAMMANFATTNING

Dagens system för beskattning av alkoholdrycker, med kombinationen av en *grundavgift* som är relaterad till alkoholhalten och en *procentavgift* som är beräknad på detaljhandelspriset exkl. mervärdesskatt innebär att dryckesskattens storlek blir beroende både av dryckens alkoholstyrka och dess värde. I betänkandet föreslås att dryckesskatten i stället uteslutande skall relateras till dryckens alkoholhalt och tas ut enligt en progressiv skatteskala. Vidare förordas att dryckesskatt tas ut enligt en skattemodell som är densamma för alla alkoholdrycker, dvs för spritdrycker, vin, starköl och öl.

Skälen för förslaget

I utredningen konstateras att dagens alkoholbeskattning är tekniskt krånglig och svår att förstå. Invändningarna mot det nuvarande systemet tar emellertid framför allt sikte på att de alkoholpolitiska målen inte fullt ut tillgodoses inom ramen för gällande ordning. Detta gäller särskilt önskemålet att med stöd av beskattningen styra alkoholkonsumtionen mot alkoholsvagare drycker.

För närvarande kommer inslaget av progressiv alkoholbeskattning till uttryck genom de skillnader i skatteuttag som tillämpas för skilda dryckesslag. Procentavgiften är högre för spritdrycker än för vin och grundavgiften är utformad så att alkoholen i spritdrycker beskattas hårdare än den i starkvin och alkoholen i starkvin beskattas hårdare än i lättvin etc. Däremot finns det inte någon progressivitet i beskattningen inom resp. dryckesslag. För *spritdrycker* är den alkoholrelaterade delen av skatten, grundavgiften, utformad som en proportionell skatt, medan den rena alkoholen inom dryckesslagen *starkvin*, *lättvin*, *starköl* och *öl* beskattas lägre ju högre alkoholhalt drycken har.

Genom att procentavgiften är utformad som en värdeskatt och är förhållandevis hög får dryckens varuvärde - helt oberoende av alkoholinnehållet - ett stort genomslag i beskattningen. Följden blir att en alkoholsvagare men dyrare dryck många gånger beskattas högre än en billigare men alkoholstarkare dryck. Detta förhållande blir påtagligt när det gäller beskattningen av de dyrare vinerna. I

förhållande till de billigare vinerna måste dryckesskatten för kvalitetsvinerna betraktas som oproportionellt hög.

I betänkandet redovisas de olägenheter som är förknippade med procentavgiften. Slutsatsen är att procentavgiften bör slopas eftersom den i flera fall motverkar den eftersträlvade styrningen av konsumtionen mot alkoholsvagare drycker och dessutom bidrar till att göra alkoholbeskattningen oöverskådlig och komplicerad.

Förslag till ny dryckesskatt

Dryckesskatten bör enligt förslaget relateras endast till dryckens alkoholhalt och tas ut efter en progressiv skatteskala, dvs. den rena alkoholen beskattas hårdare ju högre alkoholhalt drycken har. Förslaget gör det möjligt att inordna alla alkoholdrycker oavsett dryckesslag - inkl. maltdrycker - i ett enhetligt skattesystem.

En av förutsättningarna för utredningen har varit att statens inkomster av dryckesskatten skall vara oförändrade. Dessutom har en strävan varit att begränsa prisförändringarna för drycker som svarar för en stor andel av försäljningsvolymen. En förändring till en helt alkoholrelaterad skatt för emellertid ovillkorligen med sig omfattande prisändringar för en del av dryckerna.

Förslaget leder till att skatten - och därmed priset - ökar för drycker med hög alkoholhalt och låg inköps- eller produktionskostnad, medan den minskar för drycker med låg alkoholhalt eller hög inköps- eller produktionskostnad.

För varor med mycket höga inköpskostnader leder förslaget till påtagliga skatte- och prissänkningar. Med hänsyn till att det huvudsakligen rör sig om drycker med mycket små försäljningsvolymen och som även efter en skatteomläggning kommer att vara förhållandevis dyra bör dessa prissänkningar kunna godtas från alkoholpolitiska utgångspunkter.

Beskattningen av starköl och öl

Förslaget innebär att starköl och öl beskattas på samma sätt som övriga alkoholdrycker. En fullständig anpassning av beskattningen på maltdrycker skulle leda till en betydande skattesänkning för starköl

och en motsvarande höjning av skatten för öl. Av alkoholpolitiska skäl är det inte lämpligt att i ett slag genomföra en sådan förändring. Den föreslagna skatteskalen innebär emellertid vissa förändringar jämfört med dagens ordning. Skatten för starköl vars alkoholhalt överstiger fem volymprocent (=fyra viktprocent) föreslås bli 75 öre högre per liter än i dag. För starköl med lägre alkoholhalt föreslås att skatten sänks med 1 kr 25 öre per liter. Dryckesskatten för öl föreslås öka med 80 öre per liter. I konsekvens med principen att beskattningen skall vara enhetlig för samtliga alkoholdrycker, oavsett dryckesslag, föreslås att de skattesatser som har bestämts med utgångspunkt i förhållandena för starköl och öl skall vara tillämpliga även för andra drycker med motsvarande alkoholinnehåll.

EG

Det förslag till minimi- och målskattesatser för alkoholdrycker som för närvarande diskuteras inom EG skiljer sig från utredningens förslag framför allt när det gäller beskattningens höjd och till viss del också vad det gäller metoderna för skattläggning. En ordning där skatten på alkoholdrycker i högre grad utgår från alkoholhalten torde emellertid snarast närma den svenska lagstiftningen till vad som för framtiden kan förväntas bli EGs linje.

Ikraftträdande

Enligt utredningens bedömning bör de föreslagna nya skattereglerna kunna tillämpas från den 1 januari 1992.

LAGFÖRSLAG

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1977:306) om dryckesskatt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1977:306) om dryckesskatt¹
dels att 11 § skall upphöra att gälla
dels att 10 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

10 §² Skatten på spritdrycker och vin utgår med en grundavgift och en procentavgift om inte annat sägs i femte stycket.

Grundavgiften utgör per liter i fråga om

- 1. spritdrycker 1 krona 32 öre för varje hel volymprocent alkohol,*
- 2. starkvin 21 kronor,*
- 3. lättvin med en alkoholhalt över sju volymprocent 8 kronor 50 öre,*
- 4. annat lättvin 11 kr 25 öre.*

Procentavgiften utgör för spritdrycker 60 procent och för vin 39 procent av detaljhandelspriset.

Med detaljhandelspriset förstås det pris som detaljhandelsbolaget tillämpar vid försäljning över disk, exklusive pant och skatt enligt lagen (1968:430) om mervärdeskatt.

För lättvin med en alkoholhalt av högst 7 volymprocent utgår dock ingen procentavgift.

Föreslagen lydelse

10 § Skatten på spritdrycker, vin och maltdrycker tas ut med belopp som framgår av följande uppställning.

Alkoholhalt, volymprocent		Skatt, kronor per liter	
		grundbelopp	tilläggsbelopp
över 2,25	högst 3,5	3:50	-
" 3,5	" 5	10:--	-
" 5	" 7	12:--	-
" 7	" 10	17:10	-
" 10	" 13	26:70	-
" 13	" 16	36:60	-
" 16	" 19	47:50	-
" 19	" 24	47:50	5:10 för varje hel volymprocent som överstiger 19
" 24	" 29	73:--	5:50 för varje hel volymprocent som överstiger 24
" 29	" 34	100:50	6:20 för varje hel volymprocent som överstiger 29
" 34	" 39	131:50	7:40 för varje hel volymprocent som överstiger 34
" 39		168:50	7:50 för varje hel volymprocent som överstiger 39

I fråga om drycker vars alkoholhalt överstiger 19 volymprocent skall om alkoholhalten uppgår till del av hel volymprocent avrundning ske uppåt till närmast hela volymprocenttal.

Denna lag träder i kraft den

¹ Lagen omtryckt 1984:158.

² Senaste lydelse 1990:144

1 INLEDNING

1.1 Utredningens uppdrag m.m.

I oktober 1989 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare (Fi 1989:06) för att utreda frågan om beskattningen av alkoholhaltiga drycker.

Utgångspunkten för utredningen - som har arbetat under namnet alkoholskatteutredningen - skulle enligt direktiven (dir. 1989:51) vara att skapa ett skattesystem där beskattningen av alkoholdrycker, och därmed också priset, i högre grad än för närvarande bestäms av dryckens alkoholhalt. Syftet skulle vara att åstadkomma ett skattesystem som är enhetligt för samtliga alkoholdrycker och dessutom neutralt i förhållande till konsumentens val mellan olika produkter med likvärdig alkoholstyrka. Vidare borde utredaren pröva om den nuvarande klassindelningen av maldrycker är ändamålsenlig och om den går att inordna i ett enhetligt skattesystem. Enligt direktiven borde utredaren beakta att ett förslag till ett enhetligt skattesystem kan behöva kompletteras med övergångsåtgärder för att inte leda till allt för drastiska prisförändringar på vissa produkter. I uppdraget ingick också att undersöka huruvida de gällande reglerna för skattskyldighet m.m. är ändamålsenliga och att närmare belysa de prissättningsmetoder som tillämpas av alkoholbolagen.

Utredningen har också haft att beakta dryckesskattens alkoholpolitiska betydelse. De alkoholpolitiska aspekterna på beskattningen av de alkoholhaltiga dryckerna har under senare tid betonats i allt större utsträckning. Ett väsentligt inslag i den svenska alkoholpolitiken är strävan att minska den totala alkoholkonsumtionen och att styra över den till alkoholsvagare drycker. Beskattningen och därmed prissättningen av alkoholdrycker har utnyttjats i detta syfte sedan länge. Avsikten är att säkerställa att alkoholdryckerna håller en konstant hög prisnivå där prisutvecklingen inte blir långsammare än för andra konsumtionsvaror och att med prisdifferentiering söka inrikta konsumtionen på de svagare dryckerna.

Som en förutsättning för utredningsuppdraget har gällt att ett nytt skattesystem inte bör innebära att statens inkomster av dryckeshantering minskar. Utredaren har också haft att beakta vad som

sägs i direktiven (dir. 1984:5) angående utredningsförslagets inriktning, nämligen att alla förslag skall kunna genomföras med oförändrade eller minskade resurser och i direktiven (dir. 1988:43) om att EG-aspekter skall beaktas i utredningsarbetet.

Under utredningsarbetet har uppgifter inhämtats såväl muntligt som skriftligt angående effekter på prissättningen av olika skatteförändringar. Utredningens expert Ingvar Danielsson har gjort omfattande analyser av hur skatten och priset på spritdrycker och vin påverkas med olika skattemodeller och skatteskalor.

På utredningens uppdrag har vidare högskolelektorn i nationalekonomi, Bengt Assarsson, beräknat priselasticiteten för olika alkoholdrycker.

2 ALKOHOLLAGSTIFTNINGEN

2.1 Inledning

Målet för den svenska alkoholpolitiken är att minska den totala alkoholkonsumtionen i samhället och att förebygga och motverka alkoholmissbruk. De alkoholpolitiska insatserna vilar till stor del på ett aktivt förebyggande arbete och ett omfattande regelsystem för alkoholhanteringen.

Alkohollagstiftningen syftar till att begränsa alkoholdryckernas tillgänglighet. Detta sker med stöd av en restriktiv ordning för tillverkning av och handel med drycker samt en aktiv pris- och beskattningspolitik.

Hanteringen av de starkare alkoholdryckerna är i huvudsak förbehållna två statliga monopolföretag. Parti- och detaljhandel med öl samt servering av alkoholdrycker styrs från samhällets sida genom tillstånds- och tillsynsregler. Tillgängligheten begränsas också av bestämmelser om t.ex. ålderskrav och försäljningstider.

Alkoholhandeln regleras huvudsakligen i lagen (1977:293) om handel med drycker (LHD) och i lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat (LFTA).

Definitioner och regler om tillverkning m.m. finns i lagen (1977:292) om tillverkning av drycker, m.m. (LTD).

De centrala bestämmelserna om *beskattning* finns i lagen (1977:306) om dryckesskatt (LDS). Förfarandereglerna för dryckesskatten finns i lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter (LPP).

2.2 Historik

2.2.1 Bakgrund

I Sverige har det sedan medeltiden funnits regler om beskattning av alkohol. Men det var först i mitten av 1800-talet som lagstiftningens utformning kom att betingas av alkoholpolitiska skäl. Genom 1855 års s k brännvinsreform, som kom till stånd p.g.a. av de problem som förorsakades av den omfattande brännvinskonsumtionen, blev tillverkning och handel med brännvin lagreglerad. Husbehovsbränning har sedan dess varit förbjuden i Sverige.

Under 1900-talet har alkohollagstiftningen varit föremål för tre större reformer. Den första, 1917 års reform, präglades av det s.k. Brattssystemet. Detta system innebar detaljerade restriktioner med motbokstvång. Genom den reform som trädde i kraft i oktober 1955 slopades motbokskravet och då gällande restriktioner i form av inköpsregistrering m.m. togs bort. Tyngdpunkten lades i större utsträckning på förebyggande åtgärder som information och undervisning. Förhoppningen att denna reform skulle leda till minskad alkoholkonsumtion infriades inte och år 1966 tillkallades den alkoholpolitiska utredningen (APU) som kom att arbeta i närmare tio år.

Under arbetets gång lade APU fram tre delförslag: Organisationen för utskänkningskontrollen, (Fi 1970:5), Mellanölsfrågan (SOU 1971:66) och Åtgärder mot hembränning (DsFi 1974:9).

I fråga om mellanöl, dvs. öl med högst 3,6 viktprocent alkohol, ledde APUs förslag till att det år 1972 infördes en 18-årsgräns för inköp av mellanöl. Härefter kom riksdagen redan år 1976 att fatta ett principbeslut (SkU 1975/76:64, rskr. 384) om att mellanölet skulle avskaffas från den 1 juli 1977.

APU lät utföra en rad undersökningar på alkoholområdet. I syfte att kartlägga olika samhällsgruppers alkoholvanor och attityder till alkohol genomfördes två sociologiska undersökningar på ett riksrepresentativt urval av befolkningen. Undersökningarna -- Svenska folkets alkoholvanor och alkoholattityder samt Ungdomens alkoholvanor och alkoholattityder -- publicerades i SOU 1971:77. Prispolitikens samband med alkoholkonsumtionen belystes i rapporten Efterfrågan på rusdrycker i Sverige (SOU 1972:91). Resultaten av dessa under-

sökningar kom i relevanta delar att ligga till grund för APU:s förslag om hur alkoholpolitiken borde utformas.

I december 1974 avlämnade APU sitt slutbetänkande (SOU 1974:90-93) Alkoholpolitik, som innehöll omfattande och detaljerade förslag om utformningen av alkoholpolitiken. Betänkandet utsattes för en omfattande remisskritik och regeringen tillkallade en särskild beredningsgrupp för frågor avseende alkoholpolitiken. Gruppen fick i uppdrag att göra en samlad bedömning av alkoholpolitiken. Beredningsgruppens rapport (Ds S 1977:1) kom att ligga till grund för den reform som genomfördes år 1977.

2.2.2 Alkoholpolitiska utredningens förslag om ett nytt skatte- och prissystem

I APU:s uppdrag låg att behandla alla frågor som var av betydelse för alkoholpolitiken och i sitt slutbetänkande avlämnade utredningen förslag till ett samlat alkoholpolitiskt program. Mot bakgrund av beskattningens betydelse som alkoholpolitiskt instrument föreslog APU ett nytt skatte- och prissystem för sprit och vin.

Utgångspunkten var att prissättningen borde utformas så att den fick en återhållande verkan på konsumtionen av alkoholdrycker. Priserna borde hållas på en hög nivå men också differentieras så att konsumtionen styrdes till de svagare produkterna. APU ansåg att då gällande priser var väl avvägda. Den fortsatta prispolitiken borde därför främst syfta till att upprätthålla den etablerade prisnivåns relativa läge. APU:s förslag innebar i korthet att skatt skulle tas ut med en enhetlig skattesats (80 procent) på alkoholbolagens omsättning av sprit och vin. Skattesatsen skulle bestämmas så att den svarade mot det då aktuella samlade överskottet av alkoholbolagens sprithantering efter avdrag för omkostnader och skälig vinst. Detta system skulle automatiskt medföra att priserna måste hållas på en oförändrat hög nivå, eftersom sprithanteringens även i fortsättningen skulle gå ihop. Även om prissättningen härigenom inte längre blev en skattefråga skulle riksdagen ändå behålla sitt inflytande genom att grunderna skulle fastställas i lag. Det skulle exempelvis anges att skillnader i alkoholstyrka och anskaffningskostnad skulle beaktas, något som i sin tur skulle leda till en i förhållande till alkoholstyrkan progressiv prissättning. Ett annat förslag innebar att priset på en typisk missbruksvara skulle kunna höjas. Vidare skulle priserna minst en gång om året anpassas till den allmänna prisutvecklingen.

APUs betänkande blev som nämnts föremål för en omfattande remissbehandling. Remissinstanserna riktade kritik mot utredningens förslag i flera avseenden och förde även fram nya förslag. Den tidigare nämnda beredningsgruppen fick därför i uppdrag att redovisa ett samlat underlag för regeringens ställningstagande till de alkoholpolitiska frågorna.

2.2.3 Beredningsgruppens förslag

I sin rapport framhöll beredningsgruppen att det inte rådde några delade meningar om nödvändigheten av att utnyttja prismekanismen som ett alkoholpolitiskt instrument i syfte att hålla tillbaka konsumtionen av alkoholhaltiga drycker. Priserna skulle således sättas relativt högt och anpassas till den allmänna prisutvecklingen. En medveten prisdifferentiering till förmån för de svagare dryckerna ansågs alkoholpolitiskt välgrundad. Enligt beredningsgruppen kunde man av APUs uttalanden om att priserna i stort sett var väl avvägda dra slutsatsen att det gällande skattesystemet både hade utformats och tillämpats i överensstämmelse med den målsättning som APU hade ställt upp för det nya systemet. Fördelen med APUs system skulle därför i första hand vara att någon riksdagsprövning av föreslagna prishöjningar inte skulle erfordras i framtiden. Beredningsgruppen konstaterade att, även om APUs system skulle vara förenligt med regeringsformen och bestämmelserna om riksdagens exklusiva beskattningsrätt, frågan kvarstod om inte prissättningen av alkohol-drycker var av sådan vikt att riksdagens direkta inflytande borde behållas.

Beredningsgruppen förordade därför att den då rådande ordningen borde bestå, men att bestämmelserna om dryckesskatt borde sammanföras till en gemensam lag. Vidare föreslog gruppen vissa ändringar i syfte att harmonisera reglerna till övriga regler på punktskatteområdet och att den särskilda tillverkningsavgiften på vin skulle slopas. Beredningsgruppen föreslog också att skattesatserna skulle höjas.

2.2.4 1977 års reform

Den nuvarande alkohollagstiftningen vilar i huvudsak på 1977 års beslut om alkoholpolitiken (prop.1976/77:108, SkU 40, rskr. 231), varigenom riksdagen antog ett samlat alkoholpolitiskt program. I

beslutet angavs att målsättningen med alkoholpolitiken är att förebygga och motverka alkoholmissbruk samt att åstadkomma en begränsning av den totala alkoholkonsumtionen i samhället. I riksdagsbeslutet slogs också fast att beskattningen av alkoholdrycker skall användas som ett alkoholpolitiskt instrument. Priserna på alkoholhaltiga drycker skall vara höga och följa den allmänna prisutvecklingen. Vidare anfördes (prop. s. 132-133) att pris- och skattepolitiken bör syfta inte bara till att hålla tillbaka konsumtionen utan också till att styra över konsumtionen till de alkoholsvaga dryckerna.

2.2.5 Särskilt om beskattningen

Som är nämnt tidigare innebar 1977 års reform bl.a. att bestämmelserna om dryckesskatt sammanfördes till en lag.

Huvudprinciperna för utformningen av *beskattningen* tillkom emellertid redan år 1963 (prop. 1963:90, BevU 30) då skattereglerna ändrades väsentligt för att få beskattningen relaterad till alkoholhalten. Redan då ville man tillgodose önskemålen att dels minska konsumtionen, dels styra över den till alkoholsvaga alternativ. Den reglering som gällde före 1977 års alkoholpolitiska reform fanns i lagen (1957:209) om skatt på sprit och vin, lagen (1961:180) om tillverkning av sprit och vin och lagen (1960:252) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker. Reglerna innebar att det för spritdrycker utgick en omsättningsskatt i form av en grundavgift per liter och en procentavgift relaterad till detaljhandelspriset. På samma sätt som i dag var grundavgiften för spritdrycker differentierad så att ett visst belopp utgick för varje volymprocent alkohol i dryckerna. För vin som var tillverkat inom riket utgick dessutom en särskild tillverkningsavgift och för malt- och läskedrycker utgick en grundavgift.

Före 1963 års ändringar hade beskattningen i mindre utsträckning varit relaterad till alkoholhalten i dryckerna och grundavgiften för spritdrycker hade varit differentierad på endast fyra olika grupper.

2.3 Alkoholhanteringen

2.3.1 *Alkoholdryckernas klassificering*

Dryckerna indelas efter tillverkningssätt och alkoholhalt i spritdrycker, vin och maltdrycker. De sistnämnda indelas i starköl, öl och lättöl. Definitionerna av dryckerna finns i LTD. Till alkoholdrycker hänförs i alkohollagstiftningen spritdrycker, vin, starköl och öl, medan lättöl behandlas som alkoholfri dryck

Med *spritdryck* avses sprit som är avsedd att förtäras som dryck och som har en alkoholhalt av mer än 1,8 viktprocent. Vin och maltdryck anses dock inte som sprit (1-2 §§ LTD).

Med *vin* avses dryck som är framställd genom jäsning av saft av druvor, bär, frukt eller rabarber och som innehåller mer än 1,8 viktprocent men högst 22 volymprocent alkohol. Vin kallas *lättvin* om det har en alkoholhalt av högst 15 volymprocent och *starkvin* om alkoholhalten överstiger 15 men ej 22 volymprocent (3 § LTD).

Med *maltdryck* avses jäst, odestillerad dryck som är framställd med torkat eller rostat malt som huvudsakligt extraktgivande ämne. *Starköl* är maltdryck som innehåller mer än 2,8 viktprocent alkohol och *öl* är maltdryck vars alkoholhalt överstiger 1,8 men inte 2,8 viktprocent (4 § LTD).

Alkoholstyrkan anges antingen i vikt- eller volymprocent. Livsmedelsverket har i en tillämpningskungörelse (SLV FS 1984:8) meddelat föreskrifter om märkning när det gäller alkoholhalten i livsmedel. Enligt dessa föreskrifter (7 kap. 8 §) skall högsta alkoholhalten för öl och starköl anges i viktprocent, medan alkoholhalten för vin och spritdrycker skall anges i volymprocent. (1,8 viktprocent motsvarar ca 2,2 volymprocent; 2,8 viktprocent motsvarar ca 3,5 volymprocent).

2.3.2 *Tillverkning*

Sprit får inte tillverkas utan tillstånd och spritdrycker får tillverkas endast av Vin & Sprit AB. Socialstyrelsen är tillstånds- och tillsynsmyndighet. Också tillverkning av vin, starköl och öl kräver tillstånd, om det inte rör sig om tillverkning i hemmet för eget behov.

Starköl med en alkoholhalt som överstiger 4,5 viktprocent får tillverkas enbart för export.

2.3.3 Handel med drycker

Tillverkare av spritdrycker, vin, starköl och öl får sälja sina drycker enligt regler i LHD.

Enligt LHD skall det för import och partihandel med spritdrycker, vin och starköl finnas ett särskilt aktiebolag, i LHD kallat partihandelsbolag, som staten äger: *Vin & Sprit AB*. Också för detaljhandeln skall det finnas ett statligt aktiebolag - i LHD kallat detaljhandelsbolag: *Systembolaget AB*.

Import av och partihandel med spritdrycker, vin och starköl får med vissa undantag bedrivas endast av *Vin & Sprit*. Detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl får bedrivas endast av *Systembolaget*. Detaljhandel med öl får bedrivas endast av den som har tillstånd för det. Partihandel med öl får bedrivas av den som har tillstånd till detaljhandel med öl eller, efter särskilt tillstånd, av den som yrkesmässigt bedriver partihandel med matvaror eller alkoholfria drycker eller yrkesmässigt importerar öl.

Införsel av spritdrycker, vin och starköl är således i princip förbehållen *Vin & Sprit*. Detsamma gäller export av spritdrycker och importerat vin. För inhemskt vin och starköl gäller att den som har tillstånd för tillverkning också får sälja varan för export. Starköl med högre alkoholhalt än 4,5 viktprocent får säljas endast för export.

All annan försäljning av alkoholdrycker förutsätter i princip tillstånd av länsstyrelsen. Försäljningen skall skötas så att skador i möjligaste mån förhindras, och den som tar befattning med försäljning skall se till att det råder ordning, nykterhet och trevnad på försäljningsstället. Spritdrycker, vin och starköl får inte säljas till den som är under 20 år. Vid detaljhandel med öl och vid servering av alkoholdrycker är åldersgränsen 18 år.

2.4 Dryckesskatten

2.4.1 Skattepliktiga drycker

Dryckesskatt tas ut vid omsättning inom landet och vid införsel av spritdrycker, vin, starköl och öl. Fram till utgången av år 1992 omfattas också läskedrycker av skatteplikten (prop. 1989/90:111, SkU31, rskr. 357). Med hänsyn till att skatteplikten för läskedrycker kommer att upphöra år 1993 bortses i det följande helt från de regler som gäller för läskedrycker.

2.4.2 Skattskyldighet

För spritdrycker och vin finns det endast en skattskyldig, nämligen Vin & Sprit. I fråga om maltdrycker föreligger skattskyldighet för den som inom landet tillverkar dryckerna eller som har blivit registrerad som importör hos riksskatteverket, RSV (4 § LDS).

Skattskyldigheten för spritdrycker och vin inträder när Vin & Sprit levererar dryckerna till Systembolaget. Skattskyldigheten för maltdrycker inträder när dryckerna levereras till köpare eller när drycken används eller förbrukas utan att det är fråga om försäljning. Skattskyldighet inträder också för innevarande lager när en skattskyldig avregistreras (9 § LDS).

Vin & Sprit samt de som inom landet yrkesmässigt tillverkar skattepliktiga maltdrycker skall vara registrerade hos RSV (6 § LDS). Importörer som yrkesmässigt för in skattepliktiga maltdrycker till landet för försäljning till återförsäljare kan, om verksamheten är av större omfattning eller om det finns särskilda skäl för det, registreras hos RSV (8 § LDS).

2.4.3 Skatten

Skatten på spritdrycker och vin innefattar dels en grundavgift som är relaterad till alkoholstyrkan, dels en procentavgift som är relaterad till detaljhandelspriset (10 § LDS).

Grundavgiften per liter dryck är sedan den 7 maj 1990 för spritdrycker 1 krona 32 öre för varje hel volymprocent alkohol, för starkvin 21 kronor, för lättvin med en alkoholhalt över sju volymprocent 8 kronor 50 öre och för annat lättvin 11 kronor 25 öre.

Procentavgiften uppgår för spritdrycker till 60 procent och för vin till 39 procent av detaljhandelspriset, dvs. det pris som Systembolaget tillämpar vid försäljning över disk exkl. pant och mervärdeskatt. Med pant avses det belopp som Systembolaget åtar sig att betala för returglas.

För lättvin med en alkoholhalt av högst sju volymprocent utgår inte någon procentavgift.

Skatten på maldrycker utgår per liter med 2 kronor 70 öre för öl och 11 kronor 25 öre för starköl (11 § LDS).

2.4.4 Avdragsrätt

Rätten till avdrag för erlagd skatt för spritdrycker och vin är begränsad till drycker som har återtagits i samband med återgång av köp. För maldrycker är avdragsrätten mer omfattande. Avdrag för tidigare erlagd skatt får göras exempelvis vid olika fall av utförsel, i syfte att undvika dubbelbeskattning, om maldrycken har återtagits i samband med återgång av köp eller om maldrycken sålts med förlust (13 §§ LDS).

2.4.5 Förfarandet

Beskattningsmyndighet för dryckesskatt är RSV och förfarandet följer de regler som ställs upp i LPP.

I den mån skattepliktig dryck införs av annan än den som är registrerad hos RSV skall dryckesskatt emellertid erläggas till tullmyndigheten i enlighet med tullagstiftningens bestämmelser (15 § LDS).

2.4.6 Skatteintäkter

Statens intäkter av alkoholhanteringen består förutom av dryckesskatt också av tull och mervärdeskatt samt inlevererade överskott från Vin & Sprit och Systembolaget.

Nästan en femtedel av RSVs totala nettouppbörd av punktskatter utgörs av dryckesskatt. Dryckesskattens andel av de totala intäkterna tenderar emellertid att minska.

RSVs nettouppbörd av dryckesskatt under de senaste sju åren framgår av **tabell 2:1**. Under budgetåret 1989/90 uppgick som framgår av tabellen dryckesskatten till 11 321 milj. kr. Av den totala nettouppbördens avsåg 55 procent (6 217 milj. kr) spritdrycker, 25 procent (2 811 milj. kr) vin och 20 procent (2 293 milj. kr) malt- och läskedrycker.

Tabell 2:1

RSVs nettouppbörd av dryckesskatt budgetåren 1983/84 -- 1989/90 (milj. kr)

År	Sprit- drycker	Vin	Malt- och läskedrycker	Totalt
1983/84	5 877	1 803	1 201	8 881
1984/85	5 247	1 852	1 180	8 279
1985/86	5 347	2 049	1 283	8 679
1986/87	5 852	2 176	1 427	9 455
1987/88	5 856	2 387	1 722	9 965
1988/89	5 947	2 507	1 982	10 436
1989/90	6 217	2 811	2 293	11 321

2.4.7 Skattesatserna

Skattesatserna har höjts fortlöpande sedan år 1977. Syftet har varit dels att anpassa priserna till konsumentprisutvecklingen för att därigenom hålla en konstant hög prisnivå, dels att styra konsumtionen mot mer alkoholsvaga drycker.

Av **tabell 2:2** framgår hur skatten på *spritdrycker* har ändrats under perioden december 1977 - maj 1990. Vid samtliga höjningar av dryckesskatten har skatten på spritdrycker innefattats. Skattehöjningarna har framför allt skett genom att grundavgiften har höjts. Vid tre tillfällen har emellertid procentavgiften höjts i stället för grundavgiften.

Tabell 2:2**Grund- och procentavgift för spritdrycker 1979 -- 1990**

Datum för skatteändring	Grundavgift (per liter och volym- procent alkohol)	Procentavgift
1979-10-27	79 öre	50 procent
1980-08-27	94 öre	"-
1982-05-01	1 kr 03 öre	"-
1983-01-01	1 kr 10 öre	"-
1983-11-21	"-	54 procent
1984-12-03	"-	56 procent
1987-01-01	"-	60 procent
1988-04-06	1 kr 17 öre	"-
1989-06-09	1 kr 24 öre	"-
1990-05-07	1 kr 32 öre	"-

Vid samtliga skattehöjningar för *vin* har grundavgiften höjts. Vid ett tillfälle har också procentavgiften höjts. Vid de höjningar av dryckesskatten som företogs i maj 1982 och i april 1988 undantogs vin. De skäl som anfördes mot en skattehöjning vid det senare tillfället var att priserna på vin mer än väl hade följt prisutvecklingen för andra varor och att försäljningen av vin hade minskat (prop. 1987/88:91, SkU 22). Vid samma tillfälle sänktes skatten på alkoholsvagare lättviner genom att procentavgiften slopades. Skatten, dvs. grundavgiften, bestämdes till samma belopp som för starköl. Av **tabellerna 2:3-5** framgår skattesatserna för vin under den aktuella perioden.

Tabell 2:3**Grund- och procentavgift för starkvin 1979 -- 1990**

Datum för skatteändring	Grundavgift (per liter)	Procentavgift
1979-10-27	9 kr 50 öre	36 procent
1980-08-27	12 kr	-"
1982-05-01	-"	-"
1983-01-01	13 kr 30 öre	-"
1983-11-21	15 kr 70 öre	-"
1984-12-03	17 kr 50 öre	-"
1987-01-01	-"	39 procent
1988-04-06	-"	-"
1989-06-09	19 kr 25 öre	-"
1990-05-07	21 kr	-"

Tabell 2:4

Grund- och procentavgift för lättvin 1979 -- 1990

(Dryckesskatten från den 6 april 1988 för lättvin vars alkoholhalt uppgår till högst sju volymprocent alkohol redovisas separat)

Datum för skatteändring	Grundavgift (per liter)	Procentavgift
1979-10-27	3 kr	36 procent
1980-08-27	3 kr 70 öre	"-
1982-05-01	"-	"-
1983-01-01	4 kr 25 öre	"-
1983-11-21	5 kr 50 öre	"-
1984-12-03	7 kr	"-
1987-01-01	"-	39 procent
1988-04-06	"-	"-
1989-06-09	7 kr 70 öre	"-
1990-05-07	8 kr 50 öre	"-

Tabell 2:5

Dryckesskatt för lättvin vars alkoholhalt uppgår till högst 7 volymprocent alkohol 1988 -- 1990

Datum för skatteändring	Grundavgift (per liter)
1988-04-06	9 kr 50 öre
1989-06-09	10 kr 35 öre
1990-05-07	11 kr 25 öre

På grund av den tilltagande försäljningen har *starköl* kommit i fokus för skattehöjningarna under 1980-talet. Under perioden 1977 - 1990 har skatten på starköl, med ett undantag, höjts vid de tillfällen som dryckesskatten har höjts. Vid skattehöjningen 1988 konstaterades att prisutvecklingen för starköl hade överstigit den allmänna prisutvecklingen. Med hänsyn till den kraftiga konsumtionsökningen som då kunde iaktas och med beaktande av det faktum att starköl hade en stark attraktionskraft bland ungdomar ansågs det ändå befogat att

höja skatten (prop. 1987/88:91, SkU22). Skattesatserna för starköl framgår av **tabell 2:6**.

Skatten på öl var oförändrad från januari 1983 fram till maj 1990 då en höjning genomfördes, se tabell 2:6. Också beträffande öl motiverades den senaste skattehöjningen av en tilltagande ökning i konsumtionen.

Tabell 2:6

Skatt per liter starköl och öl 1979 -- 1990

Datum för skatteändring	Starköl	Öl
1979-10-27	4 kr 25 öre	1 kr 85 öre
1980-08-27	5 kr 25 öre	"-
1982-05-01	"-	2 kr 20 öre
1983-01-01	5 kr 80 öre	"-
1983-11-21	6 kr 50 öre	"-
1984-12-03	7 kr 20 öre	"-
1987-01-01	7 kr 85 öre	"-
1988-04-06	9 kr 50 öre	"-
1989-06-09	10 kr 35 öre	"-
1990-05-07	11 kr 25 öre	2 kr 70 öre

2.5 Ändringar i lagen om dryckesskatt

Sedan LDS antogs år 1977 har vid sidan av skatteändringar en del andra ändringar vidtagits i reglerna. Förändringarna avser både regler om materiella frågor och förfaranderegler. Här redovisas i korthet några av de ändringar som har vidtagits.

År 1978 ändrades lagen i två avseenden. Ändringarna innebar ett förtydligande av vilka drycker som var skattepliktiga och en utvidgning av avdragsrätten (prop. 1977/78:94, SkU 39, rskr. 192).

I samband med en skattehöjning år 1983 undantogs beloppet för pant, som tidigare ingått i underlaget för procentavgiften, från beskattning (prop. 1983/84:37, SkU 7, rskr. 9)

Genom en lagändring som trädde i kraft år 1984 förkortades, på förslag av skatte kreditutredningen, kredittiderna för bl.a. dryckesskatt. Vid samma tillfälle ändrades tidpunkten för skattskyldighetens inträde vid handel med sprit och vin. Ändringen innebar att skattskyldigheten skulle inträda vid leverans och inte som tidigare vid tidpunkten för Systembolagets betalning. (prop. 1982/83:150, SkU 55, rskr. 393)

I samband med införandet år 1984 av LPP genomfördes ett antal förändringar i LDS. Reglerna om förfarandet överfördes till LPP. I samband med dessa ändringar infördes också regler som innebar en viss utvidgning i avdragsrätten. (prop. 1983/84:71, SkU 22, rskr. 145)

År 1988 slopades skatten på lättöl med motiveringen att trenden med minskad försäljning borde brytas. I syfte att skapa förutsättningar för en introduktion av svaga lättviner sänktes skatten för sådana viner som har en alkoholhalt av högst sju volymprocent till samma belopp som för starköl (prop. 1987/88:91, SkU 22, rskr. 158).

På grundval av ett förslag från kommittén för indirekta skatter (KIS) beslutades år 1990 att skatten på läskedrycker skulle slopas fr.o.m. år 1993 (prop. 1989/90:111, SkU31, rskr. 357).

2.6 Tidigare behandling av utformningen av dryckesbeskattningen

Frågan om beskattningen av de s.k. kvalitetsvinerna har behandlats i riksdagen vid upprepade tillfällen. De krav som då har rests har inneburit att skatten på dessa viner borde sänkas. Skatteutskottet har vid sin återkommande prövning av frågan avvisat dessa krav.

När frågan behandlades i riksdagen våren 1983 anfördes i en reservation (SkU 1982/83:47 reservation 2) att prisutvecklingen på framför allt lättviner hade blivit sådan att det av ekonomiska skäl hade blivit allt svårare för konsumenterna att välja ett gott kvalitetsvin. Vinförsäljningen hade därför koncentrerats till de billigaste märkena och försäljningen av dessa viner hade totalt sett stigit kraftigt. Denna utveckling borde brytas och strävandena att minska

den totala alkoholkonsumtionen och främja en övergång till alkoholvagare drycker borde underlättas även genom utformningen av vinbeskattningen. Reservanterna framhöll samtidigt att några skattelättnader totalt sett inte var motiverade. I samband med kommande skattehöjningar på alkoholområdet borde successivt en större andel av skatten tas ut genom grundavgiften och en mindre del genom procentavgiften. De starka alkoholpolitiska skäl som talade för en justering av vinbeskattningen gällde framför allt i fråga om viner i mellanprislägena och sänkningen av procentavgiften borde begränsas till viner som låg under prisläget 60 - 70 kr. Reservationen som utmynnade i att riksdagen hos regeringen borde begära en sådan successiv förändring av beskattningen av lättviner, bifölls av riksdagen (rskr. 1982/83:297).

Frågan behandlades härafter i regeringens proposition 1983/84:37 om höjning av skatterna på drycker och tobak, m.m. Departementschefen redovisade en rad tekniska svårigheter som var förknippade med den av riksdagen förordade förändringen och anförde att han vid sin prövning av frågan om en omläggning av vinbeskattningen inte hade funnit någon acceptabel lösning som utan olägenheter av skilda slag kunde leda till lägre pris på viner i mellanprisläget. Han var därför inte beredd att föreslå någon ändring av beskattningsprinciperna för lättvin (s 12 och 13). Skatteutskottet hänvisade för sin del till vad utskottet tidigare hade anfört om att det vare sig fanns alkoholpolitiska eller andra - utskottet kunde inte vitsorda att skatten på de dyrare vinerna var oskäligt hög - skäl för en ändring. I sitt av riksdagen godkända betänkande (SkU 1983/84:7) anförde utskottet mot den bakgrunden att någon sänkning av procentavgiften för lättvin inte kunde motiveras och avstyrkte därmed motionsyrkanden härom.

Frågan om beskattning efter alkoholstyrka har härafter behandlats av riksdagen vid ett flertal tillfällen. I skatteutskottets betänkande Alkoholbeskattning m.m. (1989/90:SkU3) anfördes, med anledning av ett antal motioner i frågan, bl.a. följande (s.7).

När det gäller beskattningens närmare utformning har utskottet tidigare år bl.a. framhållit att en omläggning mot en mer utpräglad beskattning efter alkoholhalt skulle medföra en i jämförelse med detaljhandelspriserna förhållandevis låg beskattning av de dyrbarare kvalitetsvinerna. Utformningen av beskattningen är inte en enbart teknisk fråga, och de svårigheter som föreligger hänför sig i väsentlig utsträckning till möjligheterna att på förhand säkert bedöma hur en omläggning

av beskattningen kommer att påverka den verkliga totalkonsumtionen. Resultatet får givetvis inte bli att man attraherar nya alkoholkonsumenter och skapar nya, från alkoholpolitiska utgångspunkter ej önskvärda dryckesmönster.

Som utskottet anförde våren 1988 utesluter det anförda givetvis inte att man i framtiden bör ta större hänsyn till dryckernas olika alkoholhalt. De överväganden som pågått inom finansdepartementet i dessa frågor har numera lett fram till att en utredning inom kort kommer att tillsättas i syfte att mer ingående än vad som hittills varit möjligt bedöma denna fråga. Synpunkter av det slag som ligger till grund för de aktuella motionerna kommer givetvis att ligga inom ramen för utredningsuppdraget.

I fråga om beskattningens höjd anförde utskottet följande, med anledning av motionsyrkanden om kraftigare skattehöjningar än tidigare och höjningar med tätare intervall.

Som utskottet - med instämmande av finansutskottet - anförde senast i våras bör man med återkommande skattehöjningar hålla tillbaka alkoholkonsumtionen och få priset att följa den allmänna prisutvecklingen. Lämpligheten av en allmän höjning därutöver bör enligt utskottets uppfattning bedömas med hänsyn till utvecklingen i stort på alkoholområdet och till faran för ej acceptabla skadeverkningar t.ex. i form av ökad hemtillverkning. Enligt utskottets uppfattning finns det inte tillräckliga skäl att nu förorda att de principer som hittills har tillämpats i detta hänseende frångås.

Frågan om skatt efter alkoholhalt berördes även i anslutning till behandlingen av alkoholbeskattningen i finansplanen år 1990. I yttrande till finansutskottet (1989/90:FiU20) hänvisade skatteutskottet (1989/90:SkU2y) till att frågan var föremål för en översyn. Skatteutskottet anförde bl.a. att man i framtiden borde ta större hänsyn till dryckernas olika alkoholhalt samt uttalade åter att en sådan förändring inte fick leda till från alkoholpolitisk synpunkt oönskade förändringar av konsumtionsvanor och dryckesmönster. Vidare anfördes att resultatet inte heller fick bli att prisbildens påverkas på ett sätt som framstod som olämpligt från andra utgångspunkter.

2.7 Andra bestämmelser

2.7.1 *Alkoholreklam*

Annonsering och annan reklam som avser alkoholdrycker regleras i lagen (1978:763) med vissa bestämmelser om alkoholdrycker. En grundregel i lagen är att särskild måttfullhet skall iakttagas vid marknadsföringen av spritdrycker, vin, starköl och öl. Reklamåtgärder och andra marknadsföringsåtgärder får inte vara påträngande eller uppsökande och får inte uppmäna till bruk av varorna. Tidningsannonsering för spritdrycker, vin och starköl är förbjuden, utom i fråga om skrifter som tillhandahålls bara på försäljnings- och utskänkingsställen. Något motsvarande förbud för ölreklam finns inte. Skälet till det är att ett sådant förbud har ansetts kunna inverka negativt på strävandena att främja en övergång av konsumtionen till svagare drycker.

2.8 Översyn av alkohollagstiftningen

Reglerna på alkoholområdet har setts över av alkoholhandelsutredningen. Syftet var att söka åstadkomma förenklingar och rationaliseringar i regelsystemet. Utredningen har avlämnat två betänkanden - *Handel med alkoholdrycker* (SOU 1985:15) och *Handel med teknisk sprit m.m.* (SOU 1986:35) - samt promemorian *Partihandel med starköl* (Ds S 1986:4). Utredningen föreslog bl.a. att tillståndsprovningen i serveringsärenden skulle bli liberalare och att reglerna kring servering skulle bli generösare i vissa avseenden. Vidare föreslog utredningen en begränsning av restriktionerna för ölförsäljning.

Vid remissbehandlingen utsattes flera av de centrala förslagen för kritik. I socialdepartementets bilaga till 1988 års budgetproposition anförde socialministern att det hade visat sig svårt att väga samman utredningens genomgripande förslag till förändringar med kravet på att regelsystemet skall fylla sin alkoholpolitiska funktion. Vissa oroande tendenser vad gällde konsumtionens utveckling talade dessutom, enligt socialministern, för stor försiktighet beträffande större förändringar inom alkoholpolitikens område. Regeringen var

därför inte beredd att lägga fram någon proposition med anledning av utredningens förslag (prop. 1987/88:100 bil. 7 s. 137).

3 ALKOHOLPOLITIK OCH KONSUMTION

3.1 Alkoholpolitiken

3.1.1 Inledning

De riktlinjer som antogs år 1977 ligger fortfarande till grund för den svenska alkoholpolitiken. Utgångspunkten för denna politik är att alkoholmissbruket är ett av våra största sociala och medicinska problem. Målsättningen är att minska den totala alkoholkonsumtionen i samhället och styra över den till alkoholsvagare drycker och att förebygga och motverka alkoholmissbruk för att på så sätt begränsa alkoholens skadeverkningar.

I det regeringsförslag som låg till grund för riksdagsbeslutet betonades att alkoholfrågan måste sättas in i sitt sociala och samhällspolitiska sammanhang och att åtgärder måste vidtas på en mängd områden om målsättningen skulle kunna uppfyllas. Genom beslutet antogs ett alkoholpolitiskt program som har sin tonvikt lagd på socialpolitiska insatser i vid mening och ökade resurser till förebyggande åtgärder och upplysningsverksamhet. I riktlinjerna ingår också en aktiv prispolitik, restriktivitet och kontroll vid tillverkning och försäljning av alkohol, ekonomiskt stöd till organisationer och föreningar och en omfattande opinionsbildning. Ett viktigt inslag i den svenska alkoholpolitiken är insatser som syftar till att påverka ungdomars attityder till alkohol och alkoholvanor. Det bör också poängteras att alkoholpolitiken - i likhet med all förebyggande verksamhet - förutsätter en samverkan och samordning av olika insatser på skilda samhällsområden.

3.1.2 Beskattningen som alkoholpolitiskt instrument

Genom 1977 års alkoholpolitiska beslut slogs det fast att beskattningen och prissättningen av alkoholdrycker skall utnyttjas som ett alkoholpolitiskt instrument. Denna utgångspunkt för alkoholbeskattningen har efterhand tillmätts en allt större betydelse. Sålunda har beskattningens syfte i allt högre utsträckning varit att minska alkoholkonsumtionen, medan dess betydelse som finansieringsmedel i offentlig verksamhet kommit att minska.

3.1.3 Tillsyn, upplysnings- och informationsverksamhet

Genom 1977 års reform kom det centrala ansvaret på myndighetsnivå för samhällets alkoholpolitik att föras över till socialstyrelsen. Fram till dess var RSV (tidigare kontrollstyrelsen) central förvaltningsmyndighet på alkoholområdet. I övrigt svarade respektive myndigheter för de alkoholfrågor som hörde till myndighetens verksamhetsområde.

Socialstyrelsens ansvar innefattar tillsyn inom alkoholområdet i form av kontroll och uppföljning samt kunskapsutveckling och kunskapsförmedling. Styrelsen har även sedan 1985 det samlade ansvaret för den statliga informationsverksamheten inom alkohol- och drogområdet. Beskattningen administreras fortfarande av RSV. Sedan juli 1990 utövar läkemedelsverket kontrollen enligt LFTA över försäljningen av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat.

Förutom socialstyrelsen har även centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) och rådet för alkohol- och narkotikapolitiska frågor (AN-rådet) central betydelse när det gäller att följa utvecklingen i fråga om alkohol, narkotika och andra beroendeframkallande medel. Men även skolöverstyrelsen, brottsförebyggande rådet och statens ungdomsråd bedriver en aktiv informationsverksamhet på detta område. När det gäller alkoholfrågor bedriver också Systembolaget en omfattande informationsverksamhet.

CAN är ett folkrörelsebaserat förbund med uppgift att förmedla basfakta samt följa och informera om förändringar på drogområdet. Verksamheten skall främst avse insatser för folkrörelser och organisationer. CAN har också ett samlat ansvar att följa drogutvecklingen, vilket innebär att organisationen fortlöpande inhämtar och analyserar resultat från forskning och undersökningar, statistik från olika områden och andra uppgifter som ger kunskap om droganvändning och -missbruk. Tidigare stod CAN under socialstyrelsens överinseende men sedan den 1 juli 1990 har CAN en fristående ställning.

AN-rådet bildades år 1985 som en ersättning för den folkrörelseförankrade nämnden för alkoholfrågor vid socialstyrelsen. Rådet, som fram till den 1 juli 1989 var knutet till regeringen, är numera inordnat i socialstyrelsen som ett rådgivande organ i alkohol- och narkotikafrågor. Rådet skall fungera som ett forum för ömsesidig information mellan folkrörelser, organisationer och socialstyrelsen om pågående

och planerad verksamhet inom drogområdet samt för diskussion om behov av åtgärder.

3.1.4 Världshälsoorganisationens målsättning

År 1984 antog Sverige tillsammans med över 30 andra länder inom Världshälsoorganisationens (WHO) europaregion ett hälsopolitiskt dokument enligt vilket målet är att minska alkoholkonsumtionen med minst 25 procent till år 2000. Målet uppställdes mot bakgrund av att undersökningar visade en markant ökning av alkoholkonsumtionen i de flesta europeiska länderna de senare 25 - 30 åren och ett klart samband mellan konsumtionsnivå, skadeutveckling och andelen storkonsumenter.

3.1.5 Riksdagsuttalanden i frågan

I 1984 års proposition om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården m.m. (prop. 1984/85:181) redovisade föredragande statsrådet det av WHO angivna målet och anförde (s.69) att det för Sveriges vidkommande skulle innebära en sänkning av alkoholkonsumtionen från nuvarande genomsnittliga ca 6 liter ren alkohol per invånare över 15 år till cirka 4 liter. Statsrådet uttalade att hon ansåg detta vara en angelägen målsättning men framlade inte något formellt förslag i frågan. Riksdagen ställde sig bakom detta mål (SoU 1984/85:28).

År 1988 besvarade socialministern en fråga om från vilket år alkoholkonsumtionens utveckling skall beräknas när det gäller att uppnå en 25-procentig sänkning till år 2000. I svaret angavs att visserligen hade den siffermässiga exemplifieringen i propositionen (1984/85:181) om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården m.m. utgått från år 1984, men att det vore olyckligt om Sverige som enskilt land utgick från ett annat basår än övriga medlemsländer i WHO. Med hänsyn till att WHO hade utgått från 1980 som basår borde enligt socialministern detta år vara basår också för Sveriges del (riksdagens protokoll 1988/89:16, anf.33).

Riksdagen beslutade år 1989 att ge regeringen till känna vad socialutskottet anför i sitt betänkande (1989/90:SoU2 rskr. 13) om en aktiv alkoholpolitik. I fråga om WHO-målet anförde utskottet följande (s. 41).

Utskottet vill ånyo ställa sig bakom målet att minska alkoholkonsumtionen med 25 %. Att målet inte är orealistiskt framgår bl.a. av att alkoholkonsumtionen mellan åren 1976 och 1984 gick ner med 22 %.

Den ökade konsumtionen under senare år har dock försvårat Sveriges möjligheter att leva upp till åtagandet att minska den totala alkoholkonsumtionen med 25 % till år 2000. Särskilt oroande är det att ungdomarnas alkoholkonsumtion år 1988 ökade för fjärde året i följd. Ungdomen är framtidens alkoholkonsumenter och det är i denna grupp som framtidens högkonsumenter och missbrukare kommer att rekryteras. Enligt utskottets mening är det nu mycket angeläget att vända de senaste årens ökning av alkoholkonsumtionen till en minskning i syfte att nå WHO:s mål.

Utskottet anser att regeringen nu måste besluta om konkreta åtgärder som leder till en varaktig sänkning av alkoholkonsumtionen. Utgångspunkten för dessa insatser bör vara det alkoholpolitiska beslutet år 1977. Insatserna kan dock i vissa avseenden behöva anpassas till samhällsförändringar och ny kunskap inom alkoholforskningen. Alla medel som kan leda till en minskning av alkoholskadorna måste därvid övervägas, såväl åtgärder som begränsar tillgängligheten av alkohol som åtgärder för att minska efterfrågan. Utskottet återkommer till dessa åtgärder i det följande.

I fråga om prispolitiken uttalade utskottet (s.46) att det fanns skäl att ägna särskild uppmärksamhet åt prisutvecklingen som en faktor av betydelse för konsumtionen. Utskottet hänvisade också till att regeringen hade för avsikt att tillsätta en utredning i syfte att bedöma om man vid beskattningen av alkoholdrycker bör ta större hänsyn till dryckernas alkoholhalt än vad som nu sker.

Här skall slutligen nämnas att utskottet såg mycket positivt på socialstyrelsens initiativ att lägga fram ett handlingsprogram med en rad förslag i syfte att nå en 25-procentig sänkning av alkoholkonsumtionen (s. 47).

3.1.6 Socialstyrelsens idé- och handlingsprogram

Socialstyrelsen har för de närmaste åren beslutat prioritera insatser som leder till en sänkning av alkoholkonsumtionen. Som ett första steg lade styrelsen under våren 1989 fram ett idéprogram med förslag till alkoholpolitiska åtgärder, "Minska alkoholkonsumtionen med 25 % till år 2000". Idéprogrammet har sänts ut till ett stort antal remissinstanser och de förslag och synpunkter som har kommit in har inarbetats och presenterats i ett handlingsprogram. Förslagen utgår från de alkoholpolitiska mål som lades fast av riksdagen år 1977 och WHO-målet om minskning av alkoholkonsumtionen.

I idéprogrammet anför socialstyrelsen att även om ett brett spektrum av åtgärder bör sättas in för att åstadkomma förändringar är det nödvändigt med prioriteringar och kraftsamlingar kring vissa områden. Det allra viktigaste är att bredda kunskapen om att WHO-målet finns och varför. Till de övriga mål som enligt socialstyrelsen bör prioriteras hör bl.a. att begränsa tillgången genom att utveckla prisinstrumentet och effektivisera lagtillämpning och tillsyn.

I handlingsprogrammet diskuteras olika generella förebyggande insatser som riktar sig till befolkningen i dess helhet. Vidare diskuteras prissättningens betydelse för att minska tillgängligheten på alkohol. Enligt socialstyrelsen är prissättningen sannolikt det viktigaste styrmedlet och därför föreslår styrelsen

- att regeringen till riksdagen under en treårsperiod framlägger förslag om att realpriserna på alkohol höjs med 20 procent och att den kraftiga ökningen av starkölskonsumtionen härvid särskilt beaktas. I anslutning till realprishöjningen bör en ekonometrisk studie genomföras som utvärderar prishöjningens effekter.
- att regeringen med anledning av 25procent-målet inleder överläggningar med arbetsmarknadens parter om att skapa ett nytt prisindexsystem där inte alkoholpriserna ingår.
- att regeringen till riksdagen framlägger förslag om en automatisk och mer frekvent justering av alkoholpriserna som bättre motsvarar reallöneutveckling och prisförändringar.

Socialstyrelsens förslag till åtgärder omfattar även den skattefria försäljningen av alkoholdrycker och internationell påverkan. Sålunda anser socialstyrelsen att regeringen i de förhandlingar som för närvarande pågår mellan EFTA-länderna och EG, EES-förhandlingarna, bör uppmärksamma och värna om möjligheten att driva en egen, folkhälsoinriktad alkoholpolitik. Regeringen bör också inom ramen för internationella överenskommelser förbereda en avveckling av taxfreeförsäljningen av alkoholdrycker senast 1992/93.

3.1.7 Regeringens proposition om vissa folkhälsofrågor

Regeringen har i en till riksdagen överlämnad proposition om vissa folkhälsofrågor (prop. 1990/91:175) föreslagit bl.a. att ett nationellt folkhälsoinstitut inrättas med huvuduppgift att på nationell nivå driva folkhälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete av sektorsövergripande karaktär. Institutet föreslås bedriva program inriktade bl.a. mot alkohol. Beträffande den framtida alkoholpolitiken understryks att målet för den svenska alkoholpolitiken även fortsättningsvis skall vara att minska den totala alkoholkonsumtionen för att därigenom begränsa alkoholens skadeverkningar. Detta föreslås ske genom att det restriktionssystem som kringgärdar hanteringen av alkoholdrycker upprätthålls. En fortsatt aktiv prispolitik skall vara ett av instrumenten för att minska en alltför hög alkoholkonsumtion. Stor vikt förlås läggas vid förebyggande insatser i ett folkhälsoperspektiv. Vidare sägs att grunderna för den svenska alkoholpolitiken skall hävdas inför de fortsatta överläggningarna om ett svenskt närmande till EG.

3.2 Konsumtionsutvecklingen

3.2.1 Inledning

Det finns inte något säkert mått på omfattningen av alkoholkonsumtionen. Den del av konsumtionen som kan mätas består av uppgifter om Systembolagets försäljning, inhemska tillverkares försäljning av starköl till restauranger och försäljning av öl klass II. Till den mätbara konsumtionen skall läggas den konsumtion som inte registreras i officiell försäljningsstatistik. Hit räknas privat tillverkning av vin- och maldrycker, olovlig tillverkning av spritdrycker, privat införsel av

alkohol - legal och illegal - samt konsumtion av sprit avsedd för andra ändamål, t.ex. tekniska eller medicinska. Storleken på detta mörkertal kan inte säkert bedömas. Mycket tyder dock på att den oregistrerade konsumtionen utgör en betydande del av totalkonsumtionen; det brukar antas att den uppgår till mellan en femtedel och en fjärdedel av den registrerade konsumtionen. Försäljningssiffrorna kan ändå användas som en indikator på de faktiska konsumtionsförändringarna från ett år till ett annat - mörkertalet anses inte variera mer från år till år än att den registrerade försäljningen kan användas för detta ändamål.

Det är heller inte känt hur alkoholkonsumtionen fördelar sig mellan olika konsumentgrupper. Det är emellertid klarlagt genom olika frågeundersökningar att konsumtionsfördelningen är mycket sned. En mindre del av befolkningen är högkonsumenter av alkohol och svarar för en större del av konsumtionen och en inte obetydlig del av den vuxna befolkningen - man brukar räkna med mellan 10 och 20 % - konsumerar inte alkoholdrycker.

3.2.2 Försäljning

Alkoholförsäljningen brukar mätas i liter ren alkohol per invånare som har fyllt 15 år. Under efterkrigstiden har den totala alkoholförsäljningen ökat. Medan försäljningen år 1946 uppgick till ca 4 liter uppgick den år 1990 till 6,42 liter per invånare fr.o.m.15 år. Ökningen inleddes med 1954 års nykterhetsreform som innebar en uppmjukning av tidigare restriktioner och att motbokssystemet avskaffades.

År 1960 såldes 4,82 liter ren alkohol per invånare. Ökningen fortsatte och försäljningen nådde den högsta nivån år 1976 med 7,70 liter per invånare. Härefter minskade försäljningen och uppgick år 1980 till 6,74 liter. Minskningen fortsatte fram till år 1984 då försäljningen var 6,01 liter.

Sedan dess har försäljningen - med vissa fluktuationer - ökat totalt sett fram till 1989. Försäljningssiffrorna från 1990 visar emellertid att den totala konsumtionen har minskat från 6,54 liter till 6,42 liter per invånare mellan åren 1989 och 1990, eller med knappt 2 procent. Uppdelat på de olika dryckesslagen innebär detta att försäljningen av vin minskade med nästan 2 procent jämfört med år 1989. Starkölsförsäljningen var oförändrad medan ölförsäljningen ökade med ungefär

5 procent och försäljningen av spritdrycker minskade med nästan 7 procent.

Konsumtionen fördelar sig numera förhållandevis jämnt mellan spritdrycker, vin och öl. Av den totala försäljningen, mätt i ren alkohol, utgjordes sålunda år 1990 33 procent av spritdrycker, 29 procent av vin och 39 procent av öl och starköl.

Det har emellertid skett stora förändringar i konsumtionsmönstret. I början av 1900-talet svarade spritdryckerna för ungefär tre fjärdedelar av den totala försäljningen mätt i ren alkohol och maltdryckerna för ungefär en fjärdedel. Fram till första världskriget utgjordes ungefär en procent av den totala försäljningen av vin. Därefter har en kontinuerlig utveckling fram till dagens nivå ägt rum.

Starköls- och ölförsäljningens andel av den totala försäljningen mätt i ren alkohol har under större delen av 1900-talet legat på mellan 20 och 30 procent. Ett undantag utgörs av tioårsperioden efter 1965 då andelen uppgick till mer än 30 procent och under vissa år över 40 procent, något som kan förklaras av mellanöllets inträde på marknaden. Efter mellanölsförbudet 1977 minskade maltdryckernas andel av den totala försäljningen. Under 1980-talets senare del har emellertid försäljningen av starköl och öl ökat kraftigt. Som exempel kan nämnas att starkölsförsäljningen mellan 1984 och 1989 ökade med 49 procent. Under 1990 har någon ökning av starkölsförsäljningen inte ägt rum.

Den ökning av alkoholkonsumtionen som har ägt rum under senare år har till stor del varit hänförlig till starkölsförsäljningen, men den har också berott på en tilltagande försäljning av öl och vin. Försäljningen av spritdrycker har däremot minskat under hela 1980-talet. Mellan år 1980 och 1989 minskade den med 34 procent, medan försäljningen av vin och öl ökade med 22 resp. 36 procent.

3.2.3 *Konsumtionsvanor*

Data om alkoholkonsumtionen i olika befolkningsgrupper finns framför allt för skolungdomar och värnpliktiga. *Skolundersökningarna* har genomförts årligen sedan 1971 och riktar sig till riksrepresentativa urval av klasser, årskurs 9 och under vissa år även årskurs 6. Undersökningarna av de *inskrivningsskyldigas drogvanor* har genom-

förts sedan 1969/70 och omfattar alla som inställer sig för inskrivningsprövning till militärtjänst.

Uppgifter om medborgarnas alkoholvanor finns också i SIFO ABs (Sifo) *ungdomsundersökningar* och *vuxenundersökningar*. Sifos undersökningar genomförs årligen på urval bland ungdomar mellan 12 och 24 år och bland den vuxna befolkningen mellan 18 och 70 år.

Av vuxenundersökningarna framgår bl.a. att det finns förhållandevis stora skillnader mellan mäns och kvinnors alkoholvanor. Männens konsumtion är mer än dubbelt så hög som kvinnornas. Männens konsumtion domineras av spritdrycker, medan kvinnornas konsumtion domineras av vin. Denna skillnad har emellertid minskat under de senaste 20 åren. Den ökade konsumtionen bland kvinnor gör sig framför allt gällande i åldersgruppen 20-24 år.

Det finns också förhållandevis stora skillnader i konsumtionen mellan olika åldersgrupper. I gruppen 18-29 år återfinns den högsta uppgivna konsumtionen. Därefter kommer åldersgruppen 30-49 år. I den äldsta ålderskategorin, 50-70 år, redovisas den lägsta alkoholkonsumtionen.

Av skolundersökningarna framgår att skolungdomarnas alkoholkonsumtion är betydligt lägre nu än i slutet på 1970-talet. Andelen ungdomar i årskurs nio som inte dricker alkohol har ökat. Av flickorna uppgav 7 procent år 1977 och 17 procent år 1983 att de inte konsumerade alkohol. År 1988 var andelen ickekonsumenter bland flickorna 25 procent och år 1990 var den 22 procent. Andelen pojkar som svarade att de inte konsumerade alkohol ökade från 9 procent år 1977 till 19 procent år 1983. År 1990 var andelen ickekonsumenter bland pojkarna 22 procent.

Av undersökningarna framgår emellertid att det bland de ungdomar som konsumerar alkohol finns en grupp som har en betydande konsumtion. År 1988 uppgav 4 procent av pojkarna och 3 procent av flickorna att de drack sprit minst en gång i veckan, och lika många svarade att de den senaste veckan hade druckit 21-50 cl starksprit.

Resultatet av värnpliktsundersökningarna bekräftar i stort sett trenden i skolundersökningarna. Sålunda har andelen värnpliktiga som svarat ja på frågan om de känner sig berusade någon gång i veckan minskat väsentligt sedan 1977 och andelen som uppger att de aldrig dricker sig berusade har ökat.

Resultaten från Sifos ungdomsundersökningar visar en minskning av den uppgivna alkoholkonsumtionen under perioden 1979-1984. Därefter har konsumtionen ökat. Undersökningen år 1988/89 visade emellertid att ökningstakten avtog och för år 1989/90 noteras en viss minskning i totalkonsumtionen. Från 1985 till 1989 hade emellertid alkoholkonsumtionen i åldersgruppen 12-24 år ökat med närmare 30 procent. Påtagliga förändringar har ägt rum i fråga om dryckesvalet. Konsumtionen av spritdrycker har minskat och den ökning av totalkonsumtionen som har ägt rum är framför allt hänförlig till starkölskonsumtionen. Under senare år har också en påtaglig konsumtionsökning av starköl och öl noterats bland flickor i åldersgruppen 20-24 år.

3.2.4 Internationella jämförelser

En jämförelse mellan olika länder visar att försäljningen av alkoholdrycker ligger på en förhållandevis låg nivå i Sverige. Medan försäljningen av alkoholdrycker exempelvis i Frankrike och Spanien år 1988 beräknades till ca 13 liter ren alkohol per invånare (hela befolkningen) var motsvarande mängd för Sveriges del drygt fem liter (CAN Rapport 90).

Utvecklingen av alkoholvanorna har emellertid under senare tid varit likartad i flertalet i-länder. En viss utjämning har skett både när det gäller vilka drycker som konsumeras och omfattningen av alkoholkonsumtionen. Ökningar i försäljningen har utmärkts av att nya alkoholvanor har lagts till den traditionella konsumtionen. Den förskjutning av konsumtionen som har ägt rum har tagit sig uttryck exempelvis i att försäljningen av spritdrycker och öl har ökat i de vinproducerande länderna, medan försäljningen av vin har ökat i de nordeuropeiska länderna.

Skillnaderna mellan de nordiska länderna i fråga om den registrerade alkoholkonsumtionen är relativt stora, både i fråga om nivån och fördelningen av konsumtionen på olika alkoholdrycker. I Danmark finns den högsta konsumtionsnivån. Den registrerade försäljningen av alkoholdrycker mätt i ren alkohol i de nordiska länderna utvisade år 1988 att det i Danmark såldes 9,72 liter per person, medan motsvarande mängd i Finland uppgick till 7,29 liter, i Sverige 5,26 liter, i Norge 4,17 liter och i Island 3,35 liter (Nordisk alkoholstatistik 1983 - 1988).

Danmarks höga nivå kan främst tillskrivas ölkonsumtionen, medan Finland har den högsta spritkonsumtionen och även en i förhållande till övriga länder relativt hög ölkonsumtion. I Island, där alkoholhaltigt öl fortfarande inte fick säljas år 1988, var konsumtionen av spritdrycker tre gånger så hög som vinkonsumtionen mätt i ren alkohol. I Norge och Sverige var konsumtionen relativt jämnt fördelad, med en viss övervikt för öl i Norge.

3.2.5 *Pris och efterfrågan*

En av utgångspunkterna för den svenska alkoholpolitiken är att prissättningen, vid sidan av det förebyggande och opinionsbildande arbetet, är ett betydelsefullt medel för att påverka alkoholkonsumtionen. Men utvecklingen styrs givetvis också av en rad andra faktorer. Medborgarnas ekonomiska förhållanden, som t.ex. förändringar i hushållens disponibla inkomster, är givetvis av intresse i det sammanhanget. Således finns det ett samband mellan real-löneutvecklingen och alkoholkonsumtionen.

Även om det inte är möjligt att med säkerhet slå fast sambandet mellan pris och inkomst å ena sidan och alkoholkonsumtionen å andra sidan, är frågan om konsumenternas reaktion på pris- och inkomstförändringar av intresse för att förutse effekten av en förändrad dryckesbeskattning. Ett sätt är att mäta pris- och utgiftselasticiteter för olika typer av alkohol.

Priselasticiteten anger hur mycket efterfrågan av en vara ändras (i procent) när priset på varan ändras med en procent. *Utgiftselasticiteten* anger på motsvarande sätt hur mycket efterfrågan på en vara ändras (i procent) då de totala utgifterna för alla varor förändras med en procent. På samma sätt anger *inkomstelasticiteten* hur efterfrågan på en vara ändras om inkomsterna ändras med en procent.

Frågan om i vilken grad pris och inkomstutvecklingen påverkar alkoholkonsumtionen har undersökts såväl i Sverige som i utlandet. Ämnet behandlas i en nyligen utgiven forskningsöversikt, *Prisets och inkomstens betydelse för alkoholbruk, missbruk och skador*, av forskningssekreterare Orvar Olsson, CAN. Forskningsöversikten behandlar framför allt undersökningar som har gjorts på svenska och

nordiska data, men innehåller även en redovisning över studier som har gjorts i andra länder. De redovisade undersökningarna har givit priselasticitetsvärden som ligger mellan -0,3 och -2,4 för sprit, mellan -0,1 och -1,7 för vin och mellan +0,2 och -3,0 för öl. Inkomstelasticiteten varierar i ungefär samma utsträckning.

Elasticitetstalen varierar således avsevärt. Enligt vad som sägs i rapporten beror detta bl.a. på vilka statistiska modeller som har använts, kvaliteten hos använda data, alkoholvanorna i det land som avses, vilka år uppgifterna avser och hur den ekonomiska situationen var under den tid som undersökts.

För Sveriges del har det saknats undersökningar för senare år. Den senaste omfattande studien av pris- och inkomstelasticiteter för alkoholdrycker utfördes på uppdrag av APU och resultatet publicerades i SOU 1972:91, Efterfrågan på rusdrycker i Sverige. Undersökningen omfattade tiden 1956 - 1968 och vilade på Systembolagets försäljningsstatistik. Den sammanvägda priselasticiteten för den totala alkoholkonsumtionen beräknades till -1,3.

I syfte att få en bild av dagens förhållanden har, för utredningens räkning, högskolelektorn i nationalekonomi, Bengt Assarsson, gjort en analys av priselasticiteten för olika typer av alkohol, Efterfrågan på alkohol i Sverige 1970 - 1988. Undersökningen vilar på statistik från Systembolaget, statistiska centralbyrån och statens jordbruksnämnd (vars data i sin tur bygger på uppgifter från svenska bryggareföreningen). I undersökningen har endast efterfrågan på alkohol i butiksledet beaktats. Skälet till att den konsumtion som äger rum på restauranger m.m. inte har tagits med i undersökningen är att den typen av alkoholkonsumtion inte särredovisas i den officiella statistiken. Undersökningen omfattar data från tiden 1970 - 1988. De beräknade elasticiteterna skiljer sig emellertid väsentligt åt i tiden före och efter beslutet om att slopa mellanölsförsäljningen. Ett skäl till detta anges vara att alkoholbeteendet kan ha förändrats under denna period och eftersom analysmodellen är konstruerad för oförändrade preferenser har studien begränsats till att omfatta tiden 1978 - 1988.

Slutsatsen i analysen är att starköl och folköl under den studerad tidsperioden var de mest priselastiska alkoholdryckerna med elasticitetstal på -1,3, resp. -1,2. Spritdrycker och vin har en prisoelastisk efterfrågan, med elasticitetstal på ungefär -0,9. Samtliga be-

räknade elasticiteter visar en svag minskning över tiden. Rapporten återges i sin helhet i *bilaga 1* till detta betänkande.

4 INTERNATIONELLA FÖRHÅLLANDEN

4.1 Alkoholhanteringen och EG

4.1.1 Inledning

Målsättningen om en gemensam och enhetlig europeisk marknad uttrycktes i Romfördraget som undertecknades år 1957 och som ligger till grund för EG-ländernas samarbete. Strävandena att åstadkomma den inre marknaden intensifierades under 1980-talet och år 1985 fattade EG-rådet beslut om att den inre marknaden skulle vara fullbordad före utgången av år 1992. Rådet uppdrog åt EG-kommissionen att lämna förslag till ett detaljerat program och en tidtabell för genomförandet av den gemensamma marknaden. Resultatet blev den s.k. vitboken som lades fram i juni 1985. Vitboken innehåller ett handlingsprogram som syftar till att fullt ut förverkliga Romfördragets målsättningar om fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital. De åtgärder som föreslås hänför sig till tre huvudområden: borttagande av fysiska, tekniska och avgiftsmässiga handelshinder.

4.1.2 EG

Det finns inte någon gemensam alkoholpolitik inom EG. Varje land driver sin egen politik utan några särskilda begränsningar i form av direktiv e.d. på detta område. Något hinder för ett land att driva en restriktiv alkoholpolitik med begränsningar i tillgängligheten och där prismekanismen utnyttjas som ett alkoholpolitiskt instrument finns således inte.

Inom EG finns det inte heller någon gemensam skattepolitik. Redan vid Romfördragets tillkomst ansågs emellertid att det skulle bli nödvändigt att utjämna skillnaderna i beskattning mellan medlemsländerna för att uppnå målsättningen om en inre marknad. Därför har EG-kommissionen sedan länge arbetat på en samordning av medlemsländernas skattesystem bl.a. genom att utarbeta åtskilliga direktivförslag för en harmonisering. Dessa förslag har framför allt rört de indirekta skatterna, som har prioriterats. Det har emellertid visat sig föreligga utomordentliga svårigheter när det gäller att finna

en gemensam linje för hur beskattningen skall utformas. För att förslag skall kunna antas krävs enighet mellan medlemsländerna - någon möjlighet att fatta majoritetsbeslut inom gemenskapen finns inte när det gäller skatter. Detta gäller även ändringar av redan antagna förslag.

För närvarande diskuteras ett förslag på punktskatteområdet som offentliggjordes under år 1989 och som innehåller vissa nya riktlinjer för det fortsatta arbetet med harmoniseringen av de indirekta skatterna.

Riktlinjerna bygger, såvitt gäller alkoholbeskattningen, på ett förslag till enhetliga skattesatser som kommissionen lade fram år 1987. I samband med att det förslaget lades fram konstaterades att det, till följd av olika sociala och ekonomiska skäl, förelåg stora skillnader i skattenivåer medlemsländerna emellan, och att det skulle kunna bli nödvändigt med ändringar innan direktiven kunde antas. Kommissionen uttalade emellertid att man måste anstränga sig till det yttersta för att sammanjämka olika önskemål. 1987 års förslag kritiserades bl.a. för att det inte gav medlemsländerna tillräckligt utrymme för att använda skatten för sociala och fiskala ändamål och förslaget blev därför omarbetat.

I det förslag som nu diskuteras, COM(89)527 final, är utgångspunkten att försöka uppnå största möjliga flexibilitet utan att äventyra målsättningen att de fiskala gränskontrollerna skall avskaffas den 1 januari 1993. Innebörden i förslaget är att skatt på spritdrycker skall tas ut efter alkoholhalt, medan skatt på mellanklassprodukter¹, mousserande vin, vin och öl skall tas ut med bestämda belopp per hektoliter för vardera dryckesslaget. I ett kompletterande förslag, COM(90)432 final, anges vad som avses med resp. dryckesslag. Definitionerna anknyter till dem som tillämpas för bestämmande av tull samt de allmänna märknings- och tillverkningsregler som har utfärdats inom gemenskapen. Avsikten är att i princip alla alkoholdrycker skall vara skattepliktiga. Undantag har gjorts för bl.a. drycker vilkas alkoholhalt inte överstiger 1,2 volymprocent.

¹Drycker baserade på vin eller sprit som inte faller under de inom EG fastställda definitionerna av vin eller sprit och som har ett alkoholinnehåll på mer än 15 men mindre än 22 volymprocent eller mer än 13 volymprocent om alkoholhalten inte uteslutande har uppkommit genom jäsning.

Skattesatserna skall enligt förslaget anges dels som minimiskattesatser, vilka skall vara införda fr.o.m. ingången av år 1993, dels som målskattesatser, beträffande vilka det inte anges någon tidpunkt för när de skall vara införda. Efter år 1993 skall emellertid ändringar av medlemsländernas skattesatser kunna vidtas endast om ändringen innebär ett närmande till det mål som uppsatts för drycken i fråga. Det föreslås också att skattesatsernas nivåer skall omprövas varje år. De skattesatser som diskuteras ligger - även beträffande målskattesatserna - på en betydligt lägre nivå än vad som gäller för motsvarande skatt i Sverige.

De nivåer som förordas i förslaget redovisas nedan. Skattesatserna anges i den inom gemenskapen tillämpade monetära enheten, ECU. I mars 1991 motsvarade 1 ECU ca 7 kr 50 öre.

	<i>Minimiskattesats</i>	<i>Målskattesats</i>
Spritdrycker	1 118,5 ECU/hl ren alkohol	1 398,1 ECU/hl ren alkohol
Mellanklassprodukter	74,8 ECU/hl dryck	93,5 ECU/hl dryck
Mousserande vin	16,5 ECU/hl dryck	33 ECU/hl dryck
Vin	9,35 ECU/hl dryck	18,7 ECU/hl dryck
Öl	0,748 ECU/hl grader Plato (= ca 9,35 ECU/hl dryck)	1,496 ECU/hl grader Plato (= ca 18,7 ECU/hl dryck)

Dessa skattesatser skulle för svensk del innebära exempelvis följande. Minimiskatten för 75 cl Renat Brännvin skulle uppgå till drygt 25 kr och målskatten till cirka 31 kr 50 öre. Minimiskatten för 75 cl Rosita skulle vara drygt 4 kr och målskatten drygt 5 kr. Minimiskatten för 75 cl vin (ej mousserande) skulle vara drygt 50 öre och målskatten drygt 1 kr.

Skatt på öl bestäms enligt förslaget med utgångspunkt i dryckens stamvörtstyrka uttryckt i mättenheten grader Plato. Stamvörtstyrkan är ett mått på mängden socker eller annan råvara (vört) i den vätska som skall jäsas och står inte i exakt proportion till alkoholhalten. Man brukar emellertid kunna räkna med att en tredjedel av stam-

vörten under jäsningsprocessen omvandlas till alkohol. Skattesatsen för öl har i förslaget bestämts med utgångspunkt i genomsnittsstyrkan för öl i EG-länderna och skatten för sådant öl motsvarar den föreslagna skatten för vin.

EGs finansministrar behandlade förslaget den 17 december 1990 och siktet var då inställt på att frågan om skatteharmonisering skulle kunna lösas slutligt före den 31 mars 1991. Så har emellertid inte blivit fallet och frågan om när ett slutligt ställningstagande kan förväntas är i maj 1991 oklar.

I fråga om gränshandeln har det inom EG fattats ett principbeslut som innebär att de fiskala gränskontrollerna skall vara avskaffade fr.o.m. år 1993 och att nuvarande inskränkningar i gränshandeln därmed skall upphöra. Efter år 1993 skall det således vara möjligt att fritt medföra sådana beskattade varor som är avsedda för personligt bruk. Tanken är bl.a. att de tillåtna importmängderna av sprit, vin och tobak skall kunna höjas successivt fram till år 1993. Härigenom vill man undvika de dramatiska effekter som skulle kunna bli följden av om alla restriktioner avskaffades i ett slag år 1993.

När det slutligen gäller alkoholmonopolen kan nämnas att i Romfördragets 37 § anges att det inte får finnas statsmonopol som innebär handelspolitisk diskriminering inom gemenskapen. För monopol som bedriver icke-diskriminerande verksamhet uppställs däremot inte några förbud.

4.1.3 Sverige och EG

I juni 1990 inledde Sverige och övriga EFTA-länder formella förhandlingar med EG om ett närmare och mer strukturerat samarbete, med sikte på att åstadkomma ett dynamiskt och homogent europeiskt samarbetsområde, EES. Avsikten är att ett EES-avtal skall träda i kraft samtidigt med fullbordandet av EGs inre marknad, dvs den 1 januari 1993. Förhandlingarna syftar till att bredda och fördjupa det västeuropeiska samarbetet på en rad olika samhällsområden. Det gäller fri rörlighet för varor, personer, kapital och tjänster samt frågor på andra områden som t.ex. forskning och utveckling, miljö- och arbetsmiljöfrågor, utbildning, sociala frågor och konsumentfrågor.

På hösten 1990 fattade riksdagen beslut om att Sverige bör eftersträva att bli medlem i den Europeiska gemenskapen. I sitt av riksdagen godkända betänkande anförde utrikesutskottet att efter en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna och efter samråd i utrikesnämnden borde regeringen kunna lämna in en svensk ansökan om medlemsskap. Utskottet bedömde det som sannolikt att så skulle kunna ske under 1991 (1990/91:UU8, rskr. 74, jfr. även skr. 1990/91:50).

4.2 Alkoholbeskattningen i de nordiska länderna

4.2.1 Inledning

Liksom i Sverige är dryckesskatten i Danmark och Norge sammansatt av en grundavgift som är relaterad till alkoholhalten och en värdeavgift som är relaterad till värdet av den sålda drycken. I Island är dryckesskatten helt alkoholrelaterad medan den i Finland är helt värderelaterad. Gemensamt för de nordiska länderna, utom Danmark, är en restriktiv alkoholpolitik. Sålunda omhänderhas alkoholhandeln i dessa länder av statliga monopol och handeln regleras genom åldergränser, begränsningar i öppethållandetider, omfattande tillståndsprövning för servering etc.

4.2.2 Danmark

I Danmark är restriktionerna för alkoholhantering som nämnts relativt få och alkoholbeskattning har införts främst av statsfinansiella skäl. På senare tid har emellertid hälsoskäl kommit att tillmätas en större betydelse.

Systemet för dryckesskatt på spritdrycker liknar det svenska. Skatt på spritdrycker tas sålunda ut i form av dels en alkoholrelaterad avgift, dels en värderelaterad avgift.

För vin utgår skatt med ett visst belopp per liter. Vin indelas i tre intervall, i princip motsvarande den svenska indelningen, och beloppet är lägre för alkoholsvaga vin än för vin med en högre alkoholhalt. Till skillnad från den svenska modellen utgår inte någon värderelaterad skatt för vin.

För maltdrycker tas skatt ut med ett visst belopp per hektoliter dryck. Beloppets storlek är relaterat till dryckens alkoholhalt. Maltdryckerna indelas i fem klasser varav fyra är skattepliktiga. Till skillnad från Sverige finns i Danmark en skatteklass som motsvarar det tidigare mellanölet - i genomsnitt 3,7 viktprocent alkohol - och en skatteklass för ett extra starkt starköl - i genomsnitt 5,8 viktprocent alkohol.

4.2.3 Norge

Norge tillhör de mer restriktiva länderna i fråga om alkoholhanteringen. Tillverkning, import och detaljhandel med spritdrycker och vin omhänderhas av ett statligt monopolbolag liksom import av och partihandel med importerat öl. Också i fråga om tillverkning och försäljning av inhemskt öl råder olika restriktioner. Mätt i försäljning tillhör Norge de länder i västvärlden som har den lägsta alkoholkonsumtionen.

I likhet med Sverige tas skatt för spritdrycker och vin ut med dels en avgift som är relaterad till alkoholstyrkan, dels en avgift som är relaterad till försäljningspriset. Vin indelas i två skatteklasser och någon särbehandling av de alkoholsvaga vinerna (jfr de svenska lågalkoholvinerna) finns inte.

Maltdrycker indelas i fyra skatteklasser. Också i Norge finns en skatteklass för öl med en alkoholstyrka motsvarande det tidigare mellanölet. Skatt tas ut med visst belopp per liter och avgiften är högre för alkoholstarkare produkter än för alkoholsvagate.

4.2.4 Finland

I Finland är restriktionerna kring alkoholhanteringen omfattande. Såväl den inhemska produktionen som detaljhandeln kontrolleras av ett statligt monopol. Monopolet svarar för export och import och tillverkar dessutom spritdrycker och vin. Monopolet är vidare tillståndsmyndighet när det gäller övrig tillverkning av sprit, vin och maltdrycker samt svarar för detaljhandeln med spritdrycker, vin och starköl.

Skatten på alkoholdrycker i Finland är värderelaterad i så måtto att den baseras på värdet av försäljningen. Tidigare tillämpades en enhetlig skattesats för alla alkoholdrycker, med undantag för öl.

Sedan den 1 januari 1991 är alkoholskatten emellertid differentierad efter dryckesslag. Dryckerna indelas i starka alkoholdrycker (mer än 22 volymprocent alkohol), starka viner (mer än 14 men högst 22 volymprocent alkohol), lätta viner (mer än 8 men högst 14 volymprocent alkohol) och lätta drycker med undantag för öl (mer än 2,8 men högst 8 volymprocent alkohol). Skatten utgör 60 procent av det belopp som under en kalendermånad influtit till monopolet vid utminuteringspriset och av faktureringsvärdet på starka alkoholdrycker som under denna tid överlåtits till utskänkning, 55 procent för starka viner, 45 procent för lätta viner och 40 procent för lätta drycker av det på samma sätt beräknade faktureringsvärdet. Maltdryckerna indelas i fyra klasser, varav tre är skattepliktiga för grundaccis. Accisen för öl klass II, III, IV är 13, 30 resp 40 procent av det av monopolet fastställda utminuteringspriset.

5 ÖVERVÄGANDEN

5.1 Dagens beskattningssystem

5.1.1 Grunder

Alkoholbeskattningen utgår från att skatten i hög utsträckning styr prissättningen på alkoholhaltiga drycker och att prismekanismen skall utnyttjas som ett alkoholpolitiskt instrument i syfte att minska den totala alkoholkonsumtionen. Beskattningen skall vara så utformad att priserna på alkoholdrycker allmänt sett håller en hög nivå och att de är differentierade på ett sådant sätt att konsumtionen styrs mot alkoholsvagare alternativ.

Priserna på spritdrycker och vin skall täcka produktkostnader, alkoholbolagens hanteringskostnader och vinstmarginaler, dryckesskatt, mervärdeskatt och - i förekommande fall - kostnad för pant.

Huvudprinciperna för den nuvarande utformningen av beskattningen tillkom år 1963, då skattereglerna ändrades väsentligt för att i högre grad än vad som hade gällt tidigare få beskattningens höjd relaterad till alkoholhalten.

5.1.2 Spritdrycker och vin

Dryckesskatten för spritdrycker och vin består dels av en *grundavgift*, dels av en *procentavgift*. Den del av dryckesskatten som är relaterad till alkoholstyrkan, grundavgiften, indelas för *vin* i tre intervall, ett för *alkoholsvagare lättvin*, ett för *lättvin* och ett för *starkvin*. Grundavgiften uppgår för närvarande till 11 kr 25 öre för alkoholsvagare lättvin, 8 kr och 50 öre för lättvin och 21 kr för starkvin. För *spritdrycker* utgår grundavgiften med ett visst belopp (1 kr 32 öre) per liter för varje volymprocent alkohol. Grundavgiften svarade år 1990 för ungefär en tredjedel av den totala dryckesskatten.

Procentavgiften för spritdrycker och vin tas ut med 60 resp. 39 procent av detaljhandelspriset exkl. pant och mervärdeskatt. För alkoholsvagare lättvin, dvs. vin vars alkoholhalt uppgår till högst sju

volymprocent, tas procentavgift inte ut. Procentavgiften svarade år 1990 för ungefär två tredjedelar av den totala dryckesskatten.

Av **tabell 5:1** framgår hur skatten för några olika drycker är fördelad. I tabellen redovisas även mervärdeskatten.

Tabell 5:1

Skatt för några olika drycker i april 1991 (kronor)

Vara	Försäljningspris	Mervärdeskatt	Dryckesskatt	
			Procentavgift	Grundavgift
Renat Brännvin (75 cl)	167,00	33,40	79,20	39,60
(1 liter)	222,67	44,53	105,60	52,80
Gordon's London Dry Gin (75 cl)	238,00	47,60	114,24	39,60
(1 liter)	317,33	63,47	152,32	52,80
Vino Tinto (75 cl)	33,00	6,60	9,67	6,38
(1 liter)	44,00	8,80	12,90	8,50
1982 Chateau Giscours (75 cl)	310,00	62,00	96,72	6,38
(1 liter)	413,33	82,67	128,96	8,50
Opéra (75 cl)	56,00	11,20	17,47	6,38
(1 liter)	74,67	14,93	23,30	8,50
Veuve Clicquot (75 cl)	262,00	52,40	81,74	6,38
(1 liter)	349,33	69,87	108,99	8,50

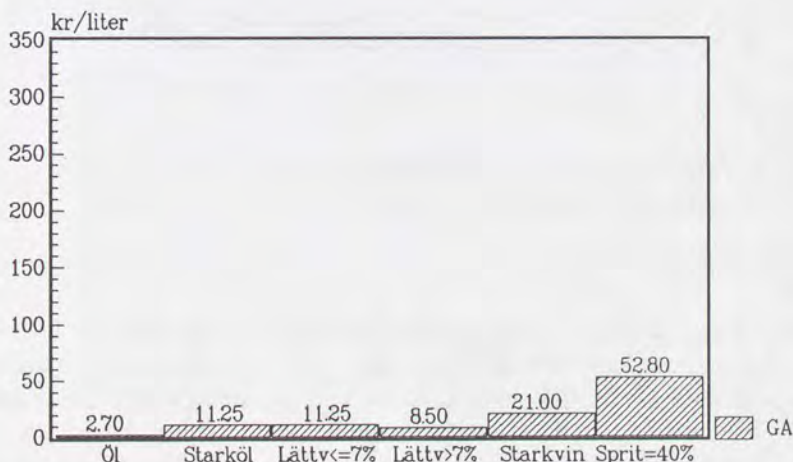
5.1.3 Maltdrycker

Beskattningen av maltdrycker baseras på alkoholhalten och den utgår från den indelning i typklasser som görs i LTD. Dryckerna indelas således i tre klasser: lättöl, öl och starköl. Dryckesskatt uttas endast för öl och starköl och tas ut med ett visst belopp per liter inom resp. klass. För närvarande uppgår skatten till 2 kr 70 öre för öl och 11 kr 25 öre för starköl.

5.1.4 Beskattningen

Att ge en bild av den totala dryckesskatten, dvs. kombinationen av grund- och procentavgift, är inte alldeles okomplicerat. Det hänger samman med att dryckesskatten är både alkohol- och värderelaterad. I *figurerna 5:1-4* illustreras beståndsdelarna i dryckesskatten. Skatten för maltdrycker har här jämförts med grundavgiften och alkoholstyrkan i spritdrycker anges till 40 volymprocent. I *figur 5:5* har också mervärdeskatten lagts in.

Grundavgiftens storlek för de olika dryckesslagen illustreras i *figur 5:1*.

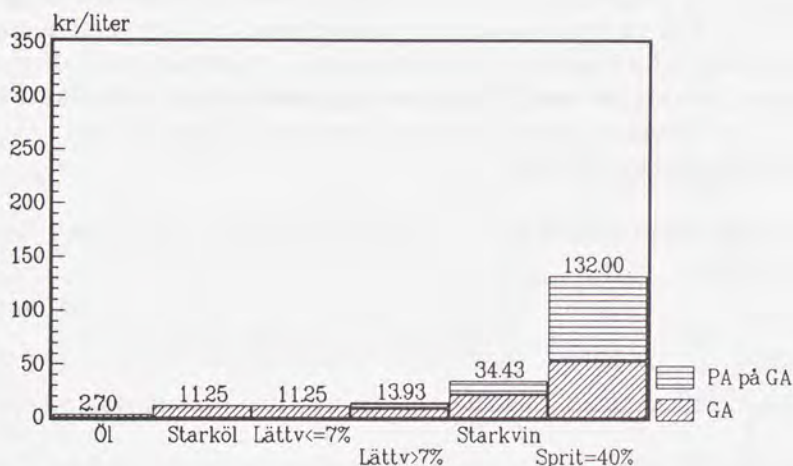

Figur 5:1

Grundavgift (GA) för alkoholdrycker, kr per liter vara.

Skatten i *figur 5:2* är fiktiv och syftar endast till att illustrera den rent alkoholrelaterade beskattningens storlek enligt gällande ordning. Dryckesskatten i figuren har beräknats till vad som skulle utgå om alkoholbolagen inte tog ut någon ersättning för produktkostnader och vinst, dvs. som om varan inte har något varuvärde och skatten består av grundavgiften samt procentavgiften beräknad (för varje dryckesslag) på grundavgiften. Observera - det framgår också av figuren - att procentavgift endast tas ut för lättvin med en alkoholhalt som

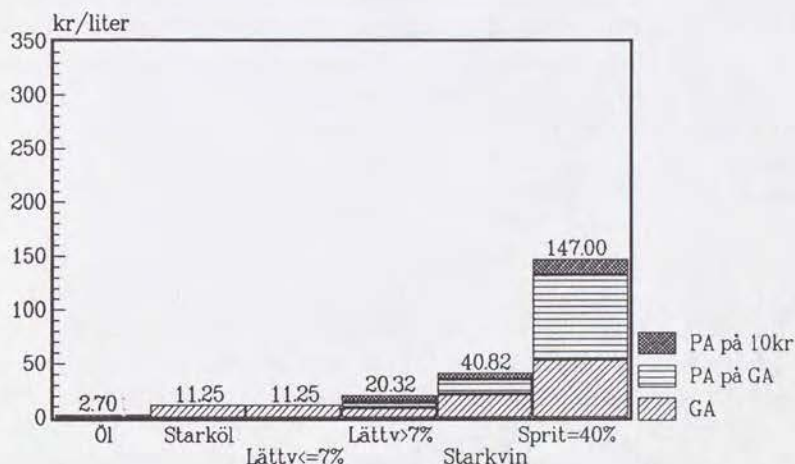
överstiger 7 volymprocent samt för starkvin och spritdrycker. Figur 5:2 överensstämmer således med figur 5:1 såvitt avser lågalkoholvin, starköl och öl.

Figur 5:2

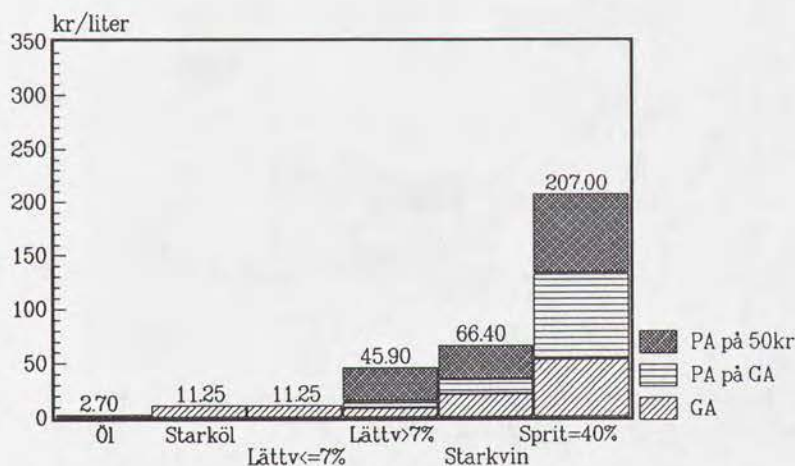
Summa grundavgift (GA) och procentavgift (PA) beräknad på grundavgiften, kr per liter vara.

I figurerna 5:3-4 har även alkoholbolagens produktkostnader och vinst (varuvärdet) räknats in i underlaget för dryckesskatten. Procentavgift har alltså beräknats, för de drycker för vilka procentavgift utgår, både på grundavgiften och varuvärdet. Figurerna illustrerar storleken av den totala dryckesskatten; i fråga om lättvin, starkvin och spritdrycker för drycker med ett varuvärde om 10 resp. 50 kr. Även här skall erinras om att skatten för maltdrycker och lågalkoholvin är oberoende av varuvärdet och figur 5:3-4 överensstämmer således med figur 5:1 såvitt gäller dessa drycker. Här skall också anmärkas att figurerna endast visar storleken av dryckesskatten. För den enskilde köparens del tillkommer också varuvärdet och mervärdeskatt. En närmare förklaring till hur försäljningspriset inkl. skatter beräknas finns i en till betänkandet fogad bilaga, bilaga 2.

Figur 5:3

Summa grundavgift (GA) och procentavgift (PA), kr per liter vara om varuvärdet för lättvin, starkvin och spritdryck antas vara 10 kr.

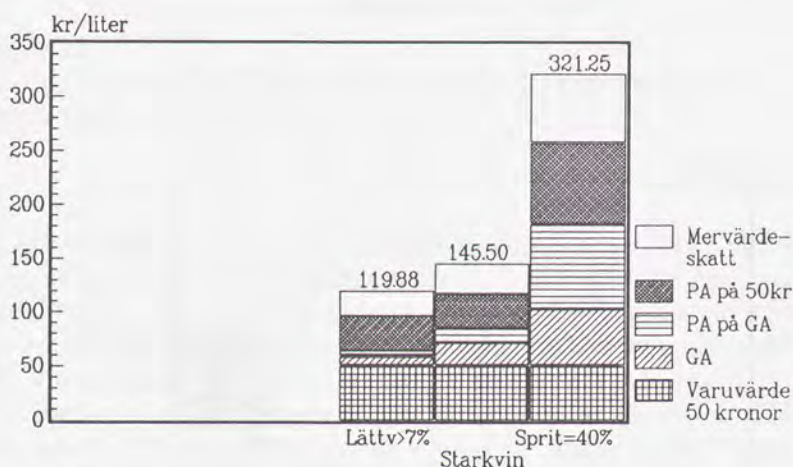

Figur 5:4

Summa grundavgift (GA) och procentavgift (PA), kr per liter vara om varuvärdet för lättvin, starkvin och spritdryck antas vara 50 kr.

Som framgår av figurerna leder en ökning i varuvärdet till en ökning av den totala dryckesskatten. Ökningen är emellertid inte av samma procentuella storlek i fråga om de olika varugrupperna. Det beror dels på att procentavgiftens storlek skiljer sig åt mellan å ena sidan spritdrycker och å andra sidan lättvin och starkvin, dels på att grundavgiftens betydelse för den totala skatten minskar ju högre varuvärde det är fråga om.

I figur 5:5 redovisas beståndsdelarna i det pris som köparen betalar för spritdrycker och vin (utom lågalkoholvin) i systembutiken. I exemplet har varuvärdet bestämts till 50 kr, vilket motsvarar värdet av en dryck i en något högre prisklass. Som framgår av figuren består priset av varuvärdet, dvs alkoholbolagens produktkostnader och vinstmarginaler, grundavgift, procentavgift beräknad på grundavgiften, procentavgift beräknad på varuvärdet samt mervärdeskatt beräknad på såväl varuvärdet som dryckesskatten.

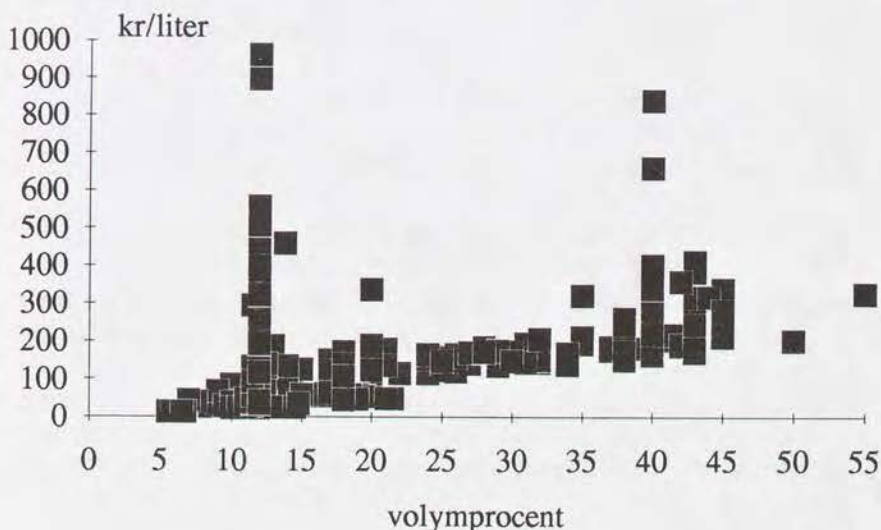

Figur 5:5

Summa varuvärde och skatt (inklusive mervärdeskatt), kr per liter vara om varuvärdet antas vara 50 kr.

Dryckesskatten, uttryckt i kronor per liter vara, för samtliga spritdrycker och vinmärken som Vin & Sprit tillhandahåller illustreras i figur 5:6. Totalt rör det sig om ca 1 350 artiklar. Figuren som har

framställt av Vin & Sprit bygger på uppgifter om de skatter och priser som blev följden av den skattehöjning som senast ägde rum, dvs. den 7 maj 1990.

Figur 5:6

Dryckesskatt för samtliga spritdrycker och vinmärken, kr per liter vara.

Figuren ger visserligen inte någon bild av den volymmässiga fördelningen av dryckesskatten, eftersom varje vara har tillmätts samma betydelse oavsett försäljningsvolym. Men den illustrerar att systemet ger en dryckesskatt som för drycker med samma alkoholinnehåll kan uppvisa avsevärda variationer. Ett skäl till detta är att varuvärdet, dvs. alkoholbolagens produktkostnader och vinstmarginaler exkl. skatter påverkar dryckesskattens storlek. För vissa drycker med höga varuvärden, exempelvis dyra lättviner, svarar den alkoholrelaterade skatten, grundavgiften och procentavgiften beräknad härpå, för en

närmast obetydlig del av den sammanlagda dryckesskatten, som huvudsakligen utgörs av procentavgiften på varuvärdet.

5.2 Reformbehov

5.2.1 *Invändningar mot gällande ordning*

Enligt vad som sägs i direktiven kan det nuvarande systemet för beskattning av spritdrycker och vin knappast anses svara mot de allmänna önskemålen om att skattelagstiftningen skall vara enkel och lättillgänglig. Jag delar den uppfattningen. Kombinationen av en grundavgift och en procentavgift är förhållandevis krånglig och svår att förstå. För att räkna ut skattens andel av priset på olika sprit- och vinprodukter krävs ett flertal räkneoperationer med olika variabler.

Eftersom uträkning och inbetalning av skatten görs av endast en skattskyldig, Vin & Sprit, har detta förhållande visserligen inte givit upphov till några större problem men det måste ändå vara en brist att grunderna för dryckesbeskattningen är svåra att tillgodogöra sig för en bredare allmänhet. Inte minst torde detta vara ägnat att minska förståelsen hos konsumenterna för systemet med beskattning av alkoholhaltiga drycker. Vid mina fortsatta överväganden kommer jag därför att eftersträva en ordning som är klarare och mindre omständlig.

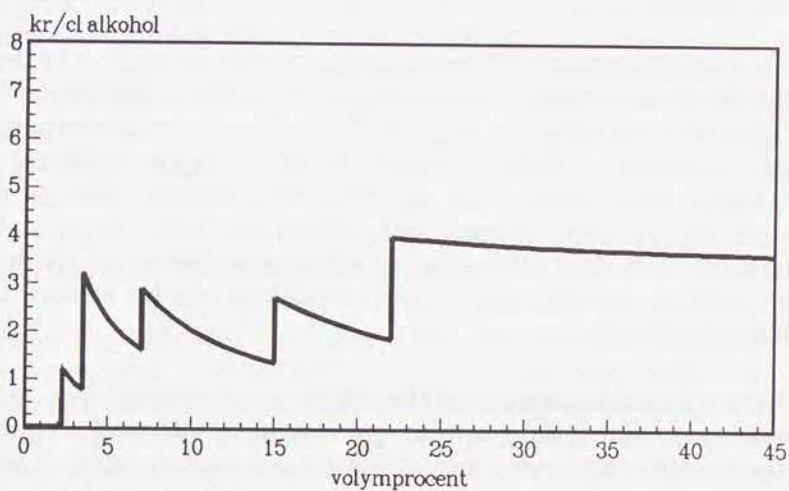
Alkoholbeskattningen har emellertid framför allt kritiserats från andra utgångspunkter än att den är krånglig och svår att tillgodogöra sig. Kritikerna har ifrågasatt om den nuvarande ordningen på ett ändamålsenligt sätt tillgodoser de alkoholpolitiska önskemålen. Det har gjorts gällande att beskattningen i högre grad borde relateras till alkoholhalten. Invändningarna har därvid riktats mot att procentavgiften i första hand träffar kvaliteten och inte de risker för folkhälsan som är förknippade med höga alkoholhalter. Den nuvarande beskattningen leder enligt dessa kritiker till att skillnader i produktions- och inköpspris förstärks på ett orimligt sätt, medan den eftersträfvade styrningen mot lägre alkoholhalt inte uppnås.

5.2.2 Allmänt

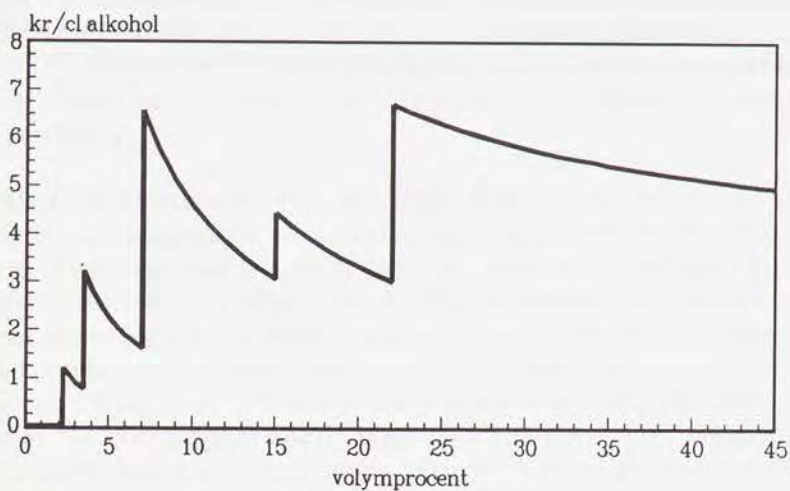
En av utgångspunkterna för beskattningen av alkoholdrycker är den sedan länge vedertagna principen om en till alkoholhalten relaterad progressiv beskattning (jfr prop. 1977/78:108 s.36). Progressiviteten i det nuvarande systemet kommer till uttryck i de skillnader i skatteuttag som tillämpas för de olika dryckesslagen. Sålunda är procentavgiften högre för spritdrycker än för vin. Vidare är grundavgiften utformad så att alkoholen i sprit beskattas hårdare än alkoholen i starkvin, och alkoholen i starkvin beskattas i sin tur hårdare än alkoholen i lättvin.

Däremot finns i skattesystemet inte någon progressivitet inom resp. dryckesslag. För spritdrycker är grundavgiften utformad som en proportionell skatt medan man för lättvin och starkvin närmast kan säga att systemet är regressivt, dvs. den rena alkoholen i drycken beskattas lägre ju högre alkoholhalt drycken har inom resp. dryckesslag. Sistnämnda förhållande gäller även för maltdrycker. Skälet till den regressiva effekten är indelningen av dryckesslagen i förhållandevis breda intervall, inom vilka samma skattesats är tillämplig.

I *Figurerna 5:7-8* illustreras denna regressiva effekt vid två olika varuvärdenivåer. *Figurerna* motsvarar *figurerna 5:3-4* med den skillnaden att skatten i *figurerna 5:3-4* har beräknats per liter vara medan skatten i *figurerna 5:7-8* har beräknats per centiliter ren alkohol.

Figur 5:7

Dryckesskatt, kr per centiliter ren alkohol om varuvärdet antas vara 10 kr.

Figur 5:8

Dryckesskatt, kr per centiliter ren alkohol om varuvärdet antas vara 50 kr.

Av figurerna framgår att inslaget av regressiv beskattning blir mer påtagligt ju högre varuvärde det är fråga om.

5.2.3 Procentavgiftens inverkan

Genom procentavgiften får - helt oberoende av alkoholinnehållet - inköps- resp. produktionskostnaden inkl. vinstpåslagen ett stort genomslag i beskattningen och därmed också i försäljningspriset. Detta är en naturlig följd av att procentavgiften är en värdeskatt och av att den är förhållandevis hög. Eftersom procentavgiften beräknas på såväl varuvärdet som på grundavgiften, blir effekten att grundavgiftens - och därmed alkoholhaltens - betydelse för priset minskar ju dyrare vara det är fråga om. Detsamma gäller förhållandet mellan grundavgiften och den totala dryckesskatten, eftersom grundavgiftens betydelse för dryckesskatten minskar med högre försäljningspris. Som har anförts från flera håll kan procentavgiften från dessa utgångspunkter ses som en inbyggd lyxskatt som syftar till att i viss mån upprätthålla prisrelationerna mellan olika inköpspriser (se t.ex. SkU 1982/83:47 s.18).

Systemet innebär alltså att beskattningen kan variera avsevärt både mellan drycker med samma alkoholstyrka och mellan drycker med olika alkoholstyrka. Följden kan t.o.m. bli att alkoholsvagare drycker beskattas högre än väsentligt alkoholstarkare - men inköps- eller produktionsmässigt billigare - drycker. Som exempel kan nämnas att medan dryckesskatten för *Renat Brännvin* (40 volymprocent alkohol) är 60 kr för 37,5 cl, skatten för motsvarande volym av likören *Kahlua* (26,5 volymprocent) är 63 kr.

Utformningen av beskattningen innebär således att alkoholstyrkan vid ökande varuvärde får ett mindre genomslag i försäljningspriset. Det skall visserligen sägas att beskattningen - och därmed även försäljningspriset - för det stora flertalet sålda sprit- och vinprodukter svarar mot önskemålet om prisdifferentiering på så sätt att priset på dryckerna ökar med tilltagande alkoholstyrka. Så är fallet i fråga om de drycker där grundavgiften har en påtaglig betydelse för priset. Men det går inte att bortse från att dessa möjligheter att styra prissättningen minskar ju högre varuvärde det är fråga om och att systemet i många fall t.o.m. kan leda till att alkoholsvagare drycker beskattas högre än alkoholstarkare drycker. Redan härigenom kan det enligt min mening ifrågasättas om det alkoholpolitiska önske-

målet, att med stöd av beskattningen styra konsumtionen mot svagare drycker, fullt ut har kommit till uttryck i dagens lagstiftning.

5.2.4 Särskilt om dyrare lättviner

Effekterna av tillämpningen av procentavgiften på försäljningspriset är påtagliga när det gäller förhållandet mellan olika lättviner. Spännvidden i inköpspris mellan olika sådana viner är mycket stor. Genom att priserna har ökat snabbare för s.k. kvalitetsviner än för billigare viner har skillnaderna fortlöpande kommit att öka. Procentavgiften förstärker dessa skillnader och systemet leder till en i förhållande till de billigare vinerna oproportionellt hög dryckesskatt på kvalitetsviner. Häremot har visserligen hävdats att skatten slår väsentligt hårdare mot de billigare vinerna om man ser till försäljningspriset i förhållande till inköpspriset (SkU 1982/83:47 s.18). En sådan jämförelse är emellertid inte helt relevant med hänsyn till de avsevärda beloppsmässiga prisskillnader som blir följden av beskattningen.

Jag delar den uppfattning som har framförts att det från alkoholpolitiska utgångspunkter kan ifrågasättas om den nuvarande höga beskattningen av dyrare viner är motiverad. De effekter på försäljningspriset som blir resultatet av beskattningen påverkar konsumtionsvalet i riktning mot billigare alkoholdrycker. Några alkoholpolitiska skäl för en sådan styrning finns inte. Snarare skulle man på goda grunder kunna hävda motsatsen.

5.2.5 Särskilt om alkoholsvagare spritdrycker

En annan effekt av procentavgiftens konstruktion har sin utgångspunkt i den skillnad i skattesatser som gäller för spritdrycker och vin. Denna skillnad kan nämligen leda till att spritdrycker beskattas jämförelsevis hårdare än vin med samma alkoholhalt. Detta beror på att med vin (enligt LTD) avses, förenklat uttryckt, endast sådan dryck som är framställd genom jäsning. Alkoholdrycker (här bortses från maldrycker) som framställs på annat sätt än genom jäsning är således i skattehänseende att betrakta som spritdrycker även om alkoholhalten understiger 22 volymprocent alkohol, som är den övre gränsen för vin. De beskattas därför efter den för spritdrycker högre skattesatsen.

Som ett exempel på en sådan skillnad kan nämnas förhållandet mellan aperitiferna *Campari* med en alkoholhalt om 21 volymprocent och som definitionsmässigt är en spritdryck och *Carito* som är ett starkvin med en alkoholhalt om 21,5 volymprocent. Dryckesskatten för 75 cl Campari uppgår till 105 kr och för motsvarande volym Carito till 36 kr. Skillnaden i varuvärde (alkoholbolagens kostnader exkl. skatt och pant) är endast 17 kr. Det har sagts - enligt min mening med visst fog - att denna effekt av dryckesskatten försvårar möjligheterna att introducera alkoholsvaga spritdrycker, eftersom priserna blir för höga för att vara konkurrensdugliga alternativ.

5.2.6 Bör procentavgiften slopas?

Min slutsats är att den värderelaterade delen av dryckesskatten - procentavgiften - bör slopas. Den skapar oönskade effekter framför allt genom att den i flera avseenden motverkar den eftersträlvade styrningen av konsumtionen mot alkoholsvaga drycker. Dessutom bidrar den till att göra alkoholbeskattningen oöverskådlig och komplicerad. I stället bör alkoholbeskattningen enligt min mening styras enbart av alkoholhalten, något som för övrigt överensstämmer med de grundtankar som varit vägledande för det alkoholpolitiska arbetet under lång tid.

I det följande kommer jag att redogöra för några alternativ till det nuvarande systemet för alkoholbeskattning - alternativ som alltså inte innehåller någon motsvarighet till procentavgiften - samt lämna förslag till ett framtida system för beskattning av alkoholdrycker.

5.3 Utgångspunkter för en ändrad beskattning av alkoholdrycker

5.3.1 Inledning

Även ett skattesystem som är relaterat enbart till alkoholstyrkan kan utformas på olika sätt. Den enklaste metoden är en beskattning som är konstruerad på samma sätt som den nu gällande grundavgiften för spritdrycker, där skatteuttaget ökar *proportionellt* mot alkoholstyrkan. En sådan konstruktion har emellertid enligt min mening brister i förhållande till de krav som från alkoholpolitiska utgångspunkter måste ställas på beskattningen av alkoholdrycker. Av skäl som

kommer att utvecklas i det följande anser jag att beskattningen i stället bör utformas efter en *progressiv* modell där skatteuttaget ökar per centiliter ren alkohol med stigande alkoholhalt.

5.3.2 Proportionell metod

Min analys av den proportionella beskattningsmetoden utgår från *dels* att skatt tas ut med ett visst belopp per liter för varje volymprocent alkohol, *dels* att statens intäkter av dryckesskatten skall vara oförändrade.

Under utredningsarbetet har jag låtit analysera effekterna på försäljningspriserna med en sådan skattemodell för de sprit- och vinmärken som Vin & Sprit levererar till Systembolaget.

Resultatet visar att en rent proportionell beskattning, dvs en skatt som är av samma storlek för varje centiliter ren alkohol, leder till en i förhållande till gällande ordning väsentlig inbördes omfördelning av skatteuttaget mellan de olika dryckesslagen. Eftersom beskattningen i hög grad påverkar priset på alkoholdrycker, skulle metoden också leda till påtagliga förändringar av de försäljningspriser som tillämpas för närvarande. Priserna på spritdrycker skulle minska markant, medan priserna på vin skulle öka, på lättvin t.o.m. mer än på starkvin. Skälet till detta är att om statens intäkter av dryckesskatten skall var oförändrade, blir skatten per centiliter ren alkohol av en sådan storleksordning att de relativt alkoholsvaga dryckerna - och därmed de billigare varorna - blir förhållandevis högt beskattade.

De effekter som en proportionell beskattning ger på konsumentpriserna för de olika varugrupperna framgår av **tabell 5:2**. Effekterna har beräknats med utgångspunkten att såväl skatteintäkterna som försäljningsvolymen är oförändrade.

Tabell 5:2

Prisförändringar med en proportionell beskattning av alkoholhaltiga drycker.

Varugrupp	Prisändring, procent
Spritdrycker	- 18
Starkvin	+ 20
Lättvin	+ 27
Rött vin	+ 29
Vitt vin	+ 24
Rosévin	+ 33
Aperitif	+ 65
Mousserande vin	+ 1
Lågalkoholvin	+ 23

De nu redovisade effekterna av en rent proportionell beskattning går stick i stäv mot de alkoholpolitiska strävandena, att med priset styra konsumtionen mot alkoholsvaga alternativ. Jag kan därför inte förorda en sådan beskattningsmodell.

5.3.3 Progressiv metod

En rent progressiv alkoholbeskattning leder självfallet till en prissättning som i större utsträckning än i dag står i relation till dryckernas alkoholstyrka. En sådan beskattningsmetod innebär att alkoholen beskattas hårdare ju alkoholstarkare dryck det är fråga om, något som rimligen bör underlätta den eftersträvade styrningen av alkoholkonsumtionen mot alkoholsvaga alternativ.

Analysen av den progressiva beskattningsmetoden utgår från *dels* att dryckerna skall beskattas efter alkoholstyrka enligt en progressiv skatteskala där skatteuttaget per centiliter ren alkohol ökar när alkoholhalten ökar, *dels* att intäkterna av dryckesskatten skall vara oförändrade.

Från dessa utgångspunkter har jag låtit konstruera olika skatteskalor som har bearbetats med stöd av ADB i syfte att analysera effekterna på Systembolagets försäljningspriser för spritdrycker och vin.

En av utgångspunkterna för ett nytt skattesystem bör enligt min mening vara att begränsa prisändringarna för de varor som svarar för merparten av Systembolagets försäljningsvolym. Eftersom redan gällande beskattningssystem har vissa inslag av progressivitet är det möjligt att utforma en progressiv skatteskala som jämfört med nuvarande system inte leder till alltför dramatiska effekter för de varor som svarar för en stor andel av Systembolagets försäljningsvolym.

För vissa varor ger en rent alkoholrelaterad beskattning emellertid upphov till påtagliga effekter. Detta är ju också avsikten. Det gäller framför allt drycker med höga inköps- eller tillverkningskostnader. För dessa varor leder beskattningsmetoden till avsevärda prissänkningar för konsumenterna, något som givetvis är en effekt av att den värderelaterade procentavgiften slopas. För min del ser jag inte att detta förhållande utgör någon nackdel från alkoholpolitiska utgångspunkter, men i den mån invändningar av annat slag mot dessa prissänkningar måste beaktas kan, som utvecklas under avsnitt 5.4.7, dessa effekter övergångsvis motverkas med en särskild avgift.

En annan effekt, som hänger samman med att procentavgiften slopas och ersätts med en rent alkoholrelaterad skatt, är att skatten för de alkoholsvagare spritdryckerna blir lägre än i dag. Härigenom skulle möjligheterna att introducera alkoholsvagare spritdrycker förbättras.

Om också maldryckerna inordnas i ett progressivt skattesystem - vilket ligger i linje med vad som sägs i direktiven sägs att strävan bör vara att åstadkomma ett enhetligt skattesystem - skulle förändringarna i förhållande till nuvarande ordning bli förhållandevis stora. Den nuvarande skatten på starköl skulle sänkas, medan skatten för öl skulle höjas. Jag återkommer till frågan om beskattning av maldrycker under avsnitt 5.4.4.

Min slutsats är att en i princip progressiv alkoholbeskattning är den bästa metoden för att uppnå den eftersträlvade styrningen av konsumtionen mot svagare drycker. Eftersom det är möjligt att utan alltför genomgripande förändringar upprätthålla den nuvarande prisnivån, minskar också risken för sådana mindre förutsebara effekter som t.ex. oönskade förändringar i konsumenternas dryckesmönster eller av alkoholpolitiska skäl obefogade förändringar i konkurrensförutsättningarna.

5.4 Förslag till ändrad beskattning av alkoholdrycker

5.4.1 *Utgångspunkter*

Som en förutsättning för mitt förslag har jag som nämnts utgått från vad som sägs i direktiven om att ett nytt skattesystem inte bör innebära att statens inkomster från dryckeshanteringen minskar. Mina beräkningar har baserats enbart på inkomsterna från dryckesskatt och jag har utgått från Vin & Sprits försäljningsvolym under tiden april 1989 - mars 1990 och förekommande förändringar i försäljningspriset har jag beräknat med utgångspunkt i de priser som gällde alldeles efter den senaste skattehöjningen i maj 1990.

Min strävan har vidare varit att beskattningen inte skall leda till alltför stora inbördes förändringar av skatteuttaget för de olika dryckesslagen. Skälet till det är som jag också har redovisat tidigare bl.a. svårigheterna att förutse effekterna på konsumtionen vid en skatteomläggning. Som har anförts i riksdagen får resultatet av en omläggning inte bli att man attraherar nya alkoholkonsumenter och skapar nya, från alkoholpolitisk synpunkt ej önskvärda dryckesmönster eller att man påverkar prisbilden på ett sätt som framstår som olämpligt även från andra utgångspunkter (se senast 1989/90:SkU2y).

Som en tredje förutsättning har gällt att systemet skall vara så tydligt och enkelt som möjligt.

5.4.2 *Spritdrycker och vin*

Mitt förslag innebär alltså att skatt på spritdrycker och vin skall tas ut enligt en enhetlig progressiv skatteskala. Dryckesskatten skall vara helt relaterad till alkoholhalten och samma skattenivå skall tillämpas för alla drycker med samma alkoholhalt, oavsett dryckesslag. Skatten bör bestämmas med utgångspunkt i dryckens alkoholstyrka avrundad till hel volymprocentenhet. Jag återkommer senare till hur avrundning bör ske.

Rent lagtekniskt har jag valt att låta dryckesskatten vara sammansatt av ett grundbelopp och - för drycker med en alkoholhalt som överstiger 19 volymprocent - ett tilläggsbelopp. I fråga om drycker med en alkoholhalt som inte överstiger 19 volymprocent, har jag dessutom

funnit det lämpligt att indela skatteskalen i intervall inom vilka skatt tas ut med samma belopp.

För drycker vars alkoholhalt överstiger sju men inte 19 volymprocent föreslår jag således att beskattningen utgår från intervall om tre volymprocentenheter. För drycker vars alkoholhalt överstiger 19 volymprocent bör skattesatsen bestämmas för varje hel volymprocentenhet.

Den närmare utformningen för beskattning av spritdrycker och vin med en alkoholhalt av högst sju volymprocent behandlas i avsnitt 5.4.5.

Progressionen i skatteskalen för drycker med en alkoholhalt av högst 19 volymprocent kommer till uttryck genom att skillnaden i skattesats (= grundbeloppet) ökar för varje intervall. För drycker med en alkoholhalt mellan 19 och 39 volymprocent åstadkoms progressionen genom att tilläggsbeloppet ökar vid var femte volymprocentenhet. Även grundbeloppets storlek justeras vid var femte volymprocentenhet. För drycker med en alkoholhalt som överstiger 39 volymprocent antar beskattningen en proportionell utformning.

Beskattningens storlek liksom progressiviteten har bestämts med utgångspunkt i att prisnivån för de produkter som svarar för den stora försäljningsvolymen inte skall rubbas i alltför hög grad. Samtidigt vill jag emellertid redan här göra klart att en rent alkoholrelaterad skatt, som är enhetlig för alla drycker, med nödvändighet leder till någon form av prisförändring för i princip samtliga drycker.

Skälen till att jag har valt att indela de alkoholsvagare dryckerna i något bredare intervall är framför allt att skattereglerna skall vara okomplicerade och lätta att tillämpa. Enligt min mening bör man inte överdriva precisionen i systemet för dessa drycker. Det bör vara tillräckligt att intervallen bestäms så att en rimlig differentiering kan uppnås. Jag har också vägt in att det ibland kan föreligga svårigheter att exakt förutsäga vilken alkoholhalt ett vin kommer att ha, med hänsyn till att alkoholhalten i vin beror på resultatet av jäsningsprocessen. Alkoholstyrkan kan därför variera något från tid till annan mellan vinmärken av samma sort. För spritdrycker däremot är alkoholhalten direkt beroende av i vilken grad drycken har späts ut. Några problem liknande dem som kan uppstå för vin finns därför inte för spritdrycker.

Intervallen har valts bl.a. med tanke på att minimera riskerna för att tröskeeffekter och andra liknande olägenheter skall uppkomma. Min strävan har därför varit att så långt som möjligt undvika att sätta en brytpunkt där det finns en ansamling av drycker. Jag har mot den bakgrunden valt 7, 10, 13, 16 och 19 volymprocent som brytpunkter för intervallbeskattningen av spritdrycker och vin.

I det första intervallet, 7 - 10 volymprocent, finns framför allt de tyska vita lättvinerna. Alkoholhalten hos dessa viner varierar vanligen mellan 8 och 10 volymprocent.

I nästa intervall, 10 - 13 volymprocent, finns återstoden av lättvinerna, dvs övriga vita viner, rött lättvin, rosévin och mousserande vin. Merparten av dessa viner har en alkoholhalt på mellan 11,5 och 12 volymprocent.

I det följande intervallet, 13 - 16 volymprocent, finns med ett undantag lättvinsaperitiferna. Av sju lättvinsaperitifer har ett märke (*Sangria*) en alkoholhalt om 10 volymprocent, medan alkoholhalten i övriga varierar mellan 13,5 och 14,9 volymprocent.

I intervallet 16 - 19 volymprocent finns den större andelen av starkvinerna.

Mitt förslag till skattesatser för spritdrycker och vin framgår av tabell 5:3.

Tabell 5:3

Förslag till skattesatser för spritdrycker och vin

Alkoholhalt, volymprocent		Skatt, kronor per liter		
		grundbelopp		tilläggsbelopp
högst	7	12:--	-	
över 7	högst 10	17:10	-	
" 10	" 13	26:70	-	
" 13	" 16	36:60	-	
" 16	" 19	47:50	-	
" 19	" 24	47:50	5:10	för varje hel volymprocent som överstiger 19
" 24	" 29	79:--	5:50	för varje hel volymprocent som överstiger 24
" 29	" 34	100:50	6:20	för varje hel volymprocent som överstiger 29
" 34	" 39	131:50	7:40	för varje hel volymprocent som överstiger 34
" 39		168:50	7:50	för varje hel volymprocent som överstiger 39

För att kunna bestämma tilläggsbeloppet förutsätts särskilda regler om avrundning för drycker vars totala alkoholhalt inte uppgår till helt volymprocenttal. En särskild regel bör därför införas av innebörd att vid beräkning av skatten skall för drycker vars alkoholhalt överstiger 19 volymprocent del av hel volymprocent avrundas uppåt till helt volymprocenttal. Detta innebär att alkoholhalten i en dryck vars alkoholstyrka kan beräknas till exempelvis 19,1 volymprocent skall avrundas till 20 volymprocent. För drycker med lägre alkoholhalt tas något tilläggsbelopp inte ut och någon avrundning behöver således inte ske.

5.4.3 Skatte- och priseffekter för spritdrycker och vin

De totala effekterna för dryckesskatten och försäljningspriserna på spritdrycker och vin av mitt förslag framgår av tabell 5:4. Det skall emellertid sägas att förändringarna för enskilda produkter kan variera i betydligt större utsträckning än vad som gäller för hela

varugruppen. Detta är en oundviklig konsekvens av strävandena att göra beskattningen enhetlig och komma till rätta med de oönskade konsekvenser som den värderelaterade procentavgiften ger upphov till. För drycker med hög alkoholhalt och låg inköps- eller produktionskostnad ökar skatten, medan den minskar för drycker med låg alkoholhalt eller hög inköps- resp. produktionskostnad.

Tabell 5:4

Beräknade förändringar av mitt förslag

Varugrupp	Skatteintäkter milj. kr	Försäljningspris milj. kr	Prisändring procent
Spritdrycker	+ 46	+ 56	+ 0,6
Starkvin	+ 15	+ 19	+ 2,4
Lättvin	- 39	- 51	- 0,9
Rött vin	+ 15	+ 19	+ 0,8
Vitt vin	- 74	- 93	- 3,9
Aperitif	+ 70	+ 87	+30,7
Rosévin	+ 5	+ 6	+ 2,9
Mousserande vin	- 56	- 70	-16,1
Lågalkoholvin	+ 1	--	+ 2,2

Den totala effekten för *spritdrycker* blir som framgår av tabellen förhållandevis liten, även om variationerna mellan enskilda produkter som nämnts kan vara mycket påtagliga.

För de spritdrycker som svarar för en större andel av den totala försäljningsvolymen leder mitt förslag till skattehöjningar och därmed till prishöjningar. Priset för exempelvis en 75 cl-butelj *Explorer Vodka* (38 volymprocent) - med en försäljningsvolym under perioden april 1989 - mars 1990 om mer än 4,7 miljoner liter - beräknas öka med 6 procent, eller med ca 9 kr per flaska, och priset för en 75 cl-butelj *Renat Brännvin* (40 volymprocent) - med en försäljningsvolym om drygt 4,2 miljoner liter - beräknas öka med 10 procent eller med 17 kr per flaska.

För spritdrycker med låg alkoholhalt sjunker däremot skatten och därmed priset. Som exempel kan nämnas att för punsch, vars

alkoholhalt uppgår till 26 volymprocent, kommer priset för en 75 cl-butelj att sjunka med 23 - 26 procent.

Också för drycker med höga inköpskostnader blir det fråga om skatte- och prissänkningar. För en 75 cl-butelj *Grönstedts Monopole* beräknas priset sjunka med 20 procent, från 290 kr till 232 kr. För motsvarande volym av konjaken *Martell Cordon Bleu* beräknas priset sjunka med 48 procent, från 952 kr till 496 kr. Försäljningsvolymen för vardera 75 cl av dessa drycker uppgick under perioden till drygt 171 000 resp. 843 liter.

Påtagliga skatte- och prisförändringar blir det också i fråga om drycker med låg alkoholhalt och hög inköps- resp. produktionskostnad. För exempelvis japanskt risbrännvin *Chiyoda Sake* (15 volymprocent) med en försäljningsvolym om 10 880 liter under perioden beräknas priset sjunka med 49 procent, från 141 kr till 72 kr för en 75 cl-butelj.

Beträffande spritdryckerna kan sammanfattningsvis sägas att skatten, och därmed även priset, på de drycker som svarar för den stora andelen av försäljningsvolymen kommer att höjas något. De påtagliga prissänkningarna blir aktuella framför allt för drycker med höga varuvärden. Dessa säljs emellertid i små volymer. Genom att skatten helt relateras till alkoholstyrkan leder mitt förslag dessutom foljdriktigt till prissänkningar för spritdrycker med lägre alkoholhalter.

Förklaringen till att mitt förslag för varugruppen *starkvin* totalt leder till en viss höjning är att skatten för de starkviner som svarar för en ansenlig del av försäljningsvolymen höjs. Det gäller varumärken som *Rosita* och *Marinella*. För de flesta dryckerna, t.ex. madeira, portvin och sherry, blir det fråga om prissänkningar. Inom den gruppen finns det varor med höga varuvärden och för exempelvis vissa lagrade portviner blir resultatet avsevärda prissänkningar. Det är framför allt för de alkoholstarka inhemska starkvinerna som det blir fråga om påtagliga skatte- och prishöjningar. Priset för exempelvis 75 cl *Rosita* (21,5 volymprocent) med en försäljningsvolym under den uppmätta perioden om drygt 890 000 liter höjs med 23 procent, eller med 15 kr.

För *vitt lättvin* leder mitt förslag till en viss sänkning av skatten och därmed priserna. Det beror på att de tyska vita vinerna svarar för en stor andel av den totala försäljningsvolymen och att dessa viner

p.g.a. sin låga alkoholhalt i konsekvens med grundprinciperna för mitt förslag beskattas i det lägsta intervallet.

För *lättvinsaperitiferna* leder mitt förslag till en avsevärd prishöjning för samtliga drycker utom en (*Sangria*). Förklaringen är att dessa drycker har en förhållandevis hög alkoholhalt och att de är billiga att framställa och därför har gynnats av det nuvarande skattesystemet.

För de *mousserande vinerna* blir det fråga om en avsevärd pris-sänkning. Det har sin förklaring i att dryckerna inom den gruppen till övervägande del har höga varuvärden och därför beskattas mycket högt i dagens system.

Konsekvenserna av mitt förslag när det gäller skatte- och priseffekter för ett antal olika sprit- och vinmärken redovisas i *bilaga 3*.

Sammanfattningsvis kan sägas att mitt förslag leder till högre skatt för framför allt de drycker som är viktiga från alkoholpolitiska utgångspunkter, dvs. drycker med hög alkoholhalt och en stor andel av den totala försäljningsvolymen. För drycker med lägre alkoholhalt leder förslaget till lägre skatt. Jag kan därmed konstatera att effekterna av mitt förslag bättre än det nuvarande systemet svarar mot de intentioner som ligger bakom de alkoholpolitiska ambitionerna och att beskattningen härigenom i högre grad än för närvarande kan utnyttjas som ett alkoholpolitiskt instrument.

5.4.4 Maltdrycker

Vid bedömningen av om maltdryckerna skall ingå i det av mig förordade skattesystemet gör sig olika synpunkter gällande. En anpassning som också uppfyller önskemålet om att beskattningen skall vara neutral mellan drycker med likvärdig alkoholstyrka skulle leda till en avsevärd beloppsmässig sänkning av skatten för starköl och en motsvarande höjning av skatten på öl.

För en enhetlig och lättillgänglig alkoholbeskattning är det givetvis till fördel om maltdryckerna helt kan inordnas i skattesystemet. En sådan ordning skulle också stämma bättre överens med utgångspunkten i direktiven att alkoholdrycker skall beskattas efter alkoholhalt och att beskattningen skall vara neutral mellan olika dryckesslag. Som framgått i det föregående (se t.ex. figur 5:7) kan

den nuvarande beskattningen leda till att alkoholen i starköl beskattas hårdare än alkoholen i lättvinerna. Från dessa utgångspunkter kan en särbehandling av maldryckerna i linje med nuvarande ordning, sägas motverka den önskvärda styrningen mot alkoholsvagare drycker.

Å andra sidan måste man enligt min mening beakta att konsumtionen av starköl har ökat kraftigt under senare år särskilt bland de yngre konsumenterna - även om en viss avtrappning synes ha ägt rum på senare tid. Till detta kommer att priskänsligheten kan antas vara något högre för starköl än för spritdrycker och vin. Från alkoholpolitiska utgångspunkter måste det således ifrågasättas om det är lämpligt att sänka skatten för starköl i en sådan utsträckning som skulle bli följden om maldrycker helt inordnades i det av mig förordade skattesystemet.

Enligt min mening talar starka skäl för att maldryckerna i viss utsträckning bör särbehandlas, även om jag inte vill utesluta att beskattningen av dessa drycker på längre sikt bör kunna inordnas i systemet. Vid mitt ställningstagande har jag framför allt vägt in de risker som är förknippade med att starkölskonsumtion har en särskild attraktionskraft bland de yngre konsumenterna och att det är särskilt angeläget att inte påverka deras konsumtionsvanor i önskad riktning.

Även om beskattningen av maldrycker således inte helt bör anpassas till den nya ordningen anser jag ändå att de nu gällande reglerna bör ändras såväl när det gäller indelningen i skatteklasser som beskattningens höjd.

Den nuvarande klassindelningen av maldrycker har kritiserats från flera håll. Det har bl.a. gjorts gällande att det breda skatteskitet för starköl - 2,8 till 4,5 viktprocent - inte ger något prismässigt incitament för val av de alkoholsvagare starkölssorter som finns. Om prisskillnaden blir tillräckligt stor skulle en uppdelning kunna leda till en förskjutning av konsumtionen i riktning mot alkoholsvagare starköl.

En uppdelning av starköl i fler än en skatteklass ligger enligt min mening onekligen i linje med målsättningen att skatt skall tas ut efter alkoholhalt. Vid min bedömning har jag också vägt in att det starköl som säljs mest i Sverige är alkoholstarkare än i andra jämförbara länder. Det har gjorts gällande att förklaringen till

detta skulle vara beskattningen och den fokusering kring alkoholhalten som har blivit följden av den. Vidare har det sagts att det inte finns några kvalitetsskäl som motiverar höga alkoholhalter i öl. Tvärtom skulle det från den utgångspunkten snarast vara till fördel med en något lägre alkoholstyrka. Bl.a. mot den bakgrunden har det mellan bryggerierna träffats en frivillig överenskommelse om att sänka alkoholstyrkan i inhemskt starköl till högst 4,0 viktprocent. Starköl med högre alkoholhalt kommer fortfarande att saluföras, men enbart i sådana systembutiker som tillhandahåller ett specialsortiment.

Det nu anförda har lett mig till uppfattningen att den nuvarande indelningen för beskattning av maltdrycker bör ändras. En ny gräns för starköl med en alkoholhalt av högst 4,0 viktprocent bör införas. Jag har vidare kommit till slutsatsen att någon ytterligare indelning inte bör göras. Storleken av det kvarvarande intervallet för starköl - 2,8 till 4 viktprocent - framstår som lämpligt också i förhållande till vad jag tidigare har förordat för beskattning av drycker med näraliggande alkoholhalt. En ytterligare indelning skulle vidare kunna leda till praktiska problem.

Även vid bedömningen av vilka skattesatser som skall tillämpas för starköl kan självfallet olika synpunkter göra sig gällande. Som framgått tidigare leder de nuvarande skattesatserna till en i förhållande till alkoholhalten högre beskattning av starköl jämfört med åtskilliga lättviner. Mot bakgrund av att en av utgångspunkterna för en progressiv alkoholbeskattning är att styra konsumtionen mot alkoholsvagare drycker kan det givetvis ifrågasättas om en sådan ordning är rimlig. Å andra sidan kan det inte helt bortses från att dryckerna skiljer sig åt vad gäller konsumtionsmönstret. Sålunda motsvarar alkoholmängden i tre burkar starköl ungefär en flaska rödvin.

En fullständig inordning av maltdryckerna i mitt förslag till ny dryckesskatt skulle leda till att skatten på öl borde höjas med drygt 2 kr per liter medan skatten på starköl borde sänkas med drygt 3 kr per liter. Jag är inte nu beredd att föreslå ett sådant steg. Däremot är jag inte främmande för att beskattningen av maltdrycker på sikt bör anpassas till vad som gäller för alkoholdrycker i övrigt. Jag anser också att vissa förändringar bör vidtas redan nu.

Skatten på öl uppgår som tidigare nämnts till 2 kr 70 öre för öl och till 11 kr 25 öre för starköl. Skatten på starköl är av samma

storleksordning som skatten, dvs. grundavgiften, för alkoholsvagt (högst sju volymprocent) lättvin. För alkoholsvagt lättvin tas ingen procentavgift ut. Motivet för detta undantag är att det har ansetts vara av värde från alkoholpolitisk synpunkt att kunna tillhandahålla ett prismässigt attraktivt alkoholsvagt lättvin som ett alternativ till andra, kanske dubbelt så starka viner (prop. 1987/88:91, SkU22). Produktionskostnaderna för dessa viner är nämligen förhållandevis höga och skattelättnaden infördes för att försäljningspriset inte skulle bli högre än för de billigaste vinerna.

Det kan med visst fog sägas att den i förhållande till starköl relativt lindrigare beskattningen av lågalkoholvin strider mot önskemålet att prioritera konsumtion av alkoholsvaga drycker. Å andra sidan torde dryckesmönstren skilja sig åt väsentligt i fråga om starköl och lågalkoholvin. Det har också visat sig att någon märkbar övergång från starkölskonsumtion till konsumtion av lågalkoholvin inte har ägt rum. Till viss del kan detta hänga samman med vad som nyss sagts om att skattelättnaden på grund av de relativt höga produktionskostnaderna inte får det genomslag i försäljningspriset som annars skulle bli fallet. Men det torde ändå kunna antas att starköl och lågalkoholvin från konsumenternas synpunkt inte är utbytbara alternativ.

Den nuvarande olikheten i beskattning av alkoholen i vin och starköl bör inte förstärkas i ett nytt skattesystem. Målsättningen bör i stället vara att på sikt utjämna denna skillnad. Jag anser därför att det inte kan komma i fråga att beskatta starköl i absoluta tal högre än vin. Som framgår under avsnitt 5.4 föreslår jag att skatten för lågalkoholvin bestäms till 12 kr per liter. Enligt min uppfattning bör skatten för alkoholstarkt starköl (mer än 4 viktprocent) uppgå till samma belopp.

För alkoholsvaga starköl, med en alkoholhalt om högst 4 viktprocent, bör skatten bestämmas till ett lägre belopp. Med utgångspunkt också från mitt förslag till skatt på alkoholstarkare starköl framstår i och för sig en skatt i storleksordningen 8 kr som motiverad. Jag är emellertid av skäl som anförts ovan inte beredd att nu förorda en så kraftig sänkning och har därför stannat för att föreslå en skatt om 10 kr per liter. Detta innebär en sänkning med 1 kr 25 öre jämfört med rådande ordning och jag är medveten om att också denna åtgärd skulle kunna uppfattas som ett brott mot den alkoholpolitiska inriktning att motverka starkölskonsumtionen som gällt under senare tid. Samtidigt vill jag erinra om att det är

fråga om starköl med en lägre alkoholhalt än det öl som volymmässigt har stått för merparten av starkölsförsäljningen. Jag vill här nämna att det starköl som såldes mest år 1990 hade en alkoholhalt av mer än 4,4 viktprocent. Mot den bakgrunden torde skattesänkningen inte behöva få de stimulerande konsekvenser på konsumtionen som man kan bringas att tro. Enligt vad som är upplyst från Svenska Bryggareföreningen skulle den av skattesänkningen föranledda prissänkningen i konsumentledet uppgå till cirka 1 kr 90 öre per liter.

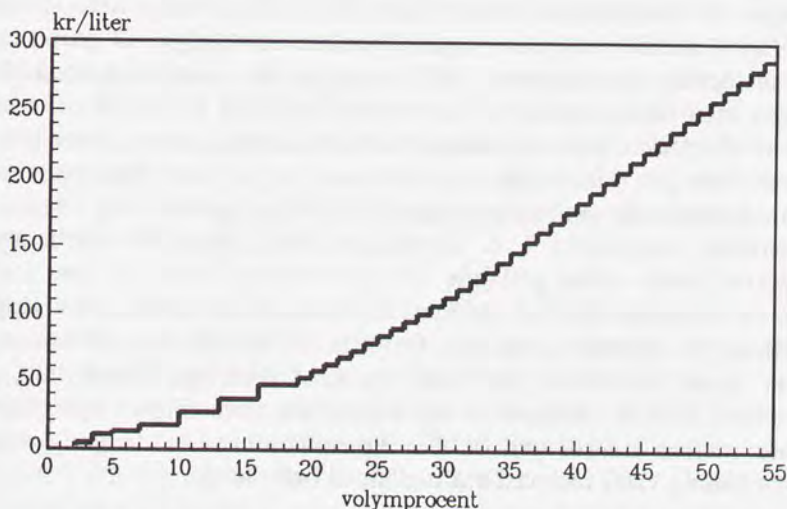
Vad slutligen gäller öl gör jag följande bedömning. Innan skatten på öl år 1990 höjdes till 2 kr 70 öre hade den varit oförändrad sedan 1982 då den bestämdes till 2 kr och 20 öre (se tabell 2:6 s.32). Skattehöjningen år 1990 motiverades framför allt av de ökningarna i försäljningsvolymen som då hade konstaterats (prop. 1989/90:114 bil.1 s.10). De utgångspunkter som ligger till grund för mina förslag i övrigt talar i och för sig för att skatten på öl skulle höjas med till mellan 4 kr 50 öre och 5 kr. Jag är inte beredd att gå så långt utan förordar i stället att skatten höjs med 80 öre till 3 kr 50 öre. En sådan höjning skulle enligt vad som har inhämtats från Svenska Bryggareföreningen leda till en prishöjning i konsumentledet med cirka 1 kr 20 öre per liter. Även här skulle det givetvis kunna göras gällande att mitt förslag till en del kan leda till en oönskad styrning av konsumtionen mot starköl. Min uppfattning är emellertid att det framför allt är lättölskonsumtionen som torde påverkas, och då i positiv riktning. Detta hänger samman med de skillnader i dryckesmönster och tillgänglighet som finns mellan starköl och öl. För konsumenterna torde enligt min uppfattning valet närmast stå mellan öl och lättöl.

Jag förordar sammanfattningsvis att den nuvarande indelningen för beskattning av maltdrycker modifieras i ett avseende. I syfte att styra konsumtionen mot alkoholsvagare starköl föreslår jag en ny högre skatteklass för starköl med en alkoholhalt som överstiger fyra viktprocent. För öl i den skatteklassen skall skatt tas ut med samma belopp som för lågalkoholvin, dvs. med 12 kr per liter. För starköl med en alkoholhalt av högst fyra viktprocent bör skatt tas ut med 10 kr per liter, dvs med 1 kr 25 öre mindre per liter än i dag. För öl bör skatten höjas med 80 öre till 3 kr och 50 öre per liter.

5.4.5 Ett samlat förslag till skatt på alkoholhaltiga drycker

Mitt ställningstagande när det gäller beskattningen av maldrycker gör det möjligt att åstadkomma ett system för en enhetlig beskattning av alkoholdrycker. Jag föreslår således att samtliga alkoholdrycker beskattas enligt en enhetlig skattemodell och att alkoholbeskattningen helt baseras på dryckens alkoholstyrka enligt en progressiv metod. Härigenom tillgodoses önskemålet om enhetlig beskattning som är neutral mellan olika dryckesslag.

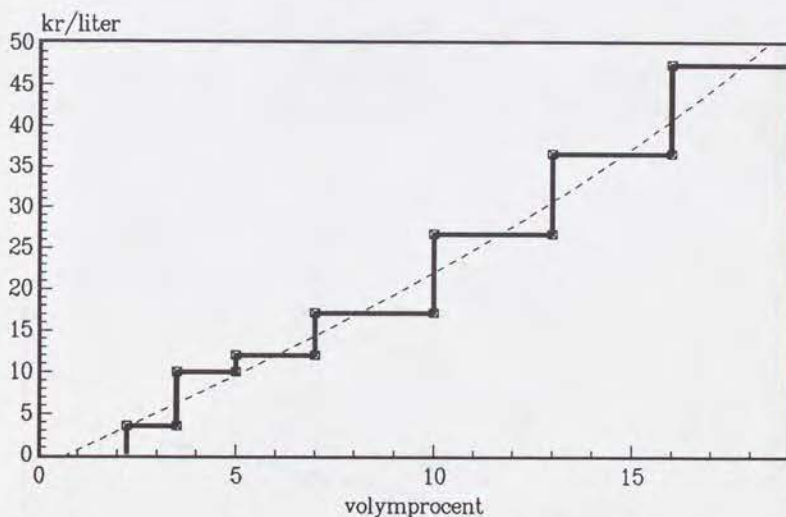
I *figur 5:9* finns en grafisk beskrivning av mitt förslag till enhetlig beskattning av alkoholhaltiga drycker.

Figur 5:9

Förslag till skattesatser för beskattning av alkoholdrycker, kr per liter vara.

Beskattningen i de intervall där öl och starköl återfinns är aningen för låg resp. hög, något som jag har motiverat tidigare. Detta förhållande framgår särskilt tydligt av *figur 5:10*. Den streckade linjen i figuren har tagits fram för att visa hur en approximation av skattesatserna, i form av en kontinuerlig beskattningsfunktion, ser ut.

Figur 5:10

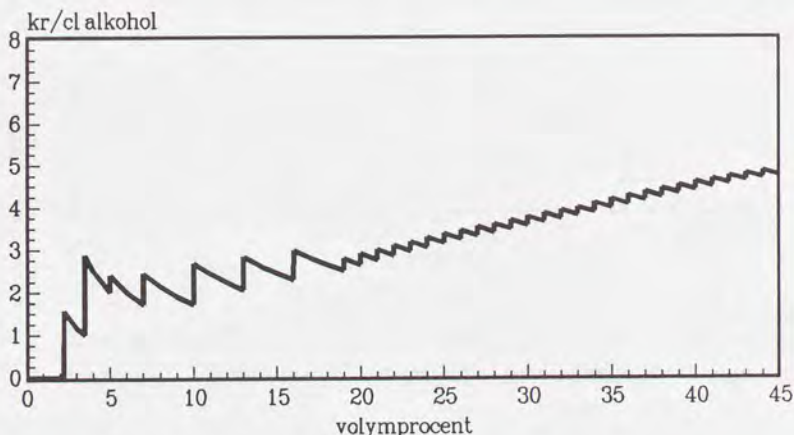
Mitt förslag till skattesatser för beskattning av alkoholdrycker och den matematiskt anpassade beskattningsfunktionen, kr per liter vara

Mitt förslag innebär vidare att alla drycker, oavsett dryckesslag, med samma alkoholstyrka beskattas på samma sätt. Även andra drycker än maltdrycker kommer således att kunna beskattas inom de intervall som i och för sig har bestämts med utgångspunkt i förhållandena för maltdrycker. Eftersom det alkoholsvagaste lättvin som tillhandahålls för närvarande har en alkoholhalt av 5,5 volymprocent kommer denna ändring visserligen inte att få några effekter på det nuvarande utbudet, men det kan inte uteslutas att mitt förslag för framtiden leder till att nya alkoholsvagare alkoholdrycker kommer att introduceras.

Min strävan har varit att åstadkomma en beskattning av alkoholhaltiga drycker som i högre grad än i dag uppfyller de krav som föranleds av att alkoholbeskattningen skall användas som ett alkoholpolitiskt instrument. För de varor som är betydelsefulla från alkoholpolitiska utgångspunkter i så måtto att de svarar för merparten av försäljningsvolymen innebär mitt förslag en viss höjning av skattenivån. Vidare, och kanske viktigast, innebär

förslaget att beskattningen svarar mot den vedertagna principen om en progressiv beskattning av alkoholdrycker.

Sistnämnda förhållande kan bäst iakttas om man studerar hur den rena alkoholen beskattas i de olika systemen. I *figur 5:11* beskrivs hur skatten per centiliter ren alkohol fördelar sig vid olika alkoholhalter med mitt förslag.

Figur 5:11

Förslag till skattesatser för beskattning av alkoholdrycker, kr per centiliter ren alkohol.

Ett nytt system för beskattning av alkoholdrycker bör kunna träda i kraft vid ingången av år 1992.

5.4.6 Effekter i övrigt av mitt förslag

Som är nämnt tidigare har högskolelektorn i nationalekonomi, Bengt Assarsson, för utredningens räkning gjort en analys av priselasticiteten för olika typer av alkoholhaltiga drycker. Med ledning av den analysmodell som han framställt har han också gjort en beräkning av effekterna av mina förslag. En närmare beskrivning av denna analys finns i den till betänkandet fogade bilagan 1.

Utgångspunkten för analysen har beträffande spritdrycker och vin varit de beräknade prisförändringar som redovisas i tabell 5:4 (sid 00). Dessa beräkningar bygger på en databearbetning av de uppgifter som finns hos Vin & Sprit om varor, priser, försäljningsvolym, prissättningsmetoder och skatter. Beräkningarna förutsätter att samtliga faktorer utom skatten är oförändrade.

Beträffande maltdrycker finns det inte på samma sätt som för spritdrycker och vin några samlade exakta uppgifter om priser och prispåverkan av skatteförändringar. Det råder därför en viss osäkerhet beträffande de priser som ligger till grund för analysen när det gäller öl och starköl. Som en utgångspunkt har antagits att literpriserna för starköl och öl är 33 resp. 17 kr.

Med en direkt tillämpning av Bengt Assarssons analysmodell skulle priseffekterna av mitt skatteförslag ge upphov till en ökning av den totala alkoholkonsumtionen med 1,5 procent. Som Bengt Assarsson framhåller är emellertid detta en överskattning eftersom analysmodellen inte tar hänsyn till andra substitutionseffekter än dem som kan beräknas mellan spritdrycker, vin, starköl och öl. Sålunda har den i sammanhanget betydelsefulla frågan om hur lättölskonsumtionen påverkas som en följd av höjda priser på öl inte beaktats. Om man dessutom beaktar att beräkningarna är behäftade med osäkerhet, får Bengt Assarssons analys anses ge vid handen att de förändringar av alkoholkonsumtionen som kan beräknas följa av mitt förslag måste betecknas som små.

Härtill kommer att analysen vilar på förutsättningen att samtliga faktorer utom priset är oförändrade och beräkningarna baseras enbart på de sammanlagda prisförändringarna för varugrupperna spritdrycker, vin, starköl och öl. Analysmodellen beaktar således inte de inbördes förändringar av priserna på enskilda drycker som följer av att skatten med mitt förslag blir alkoholrelaterad enligt en progressiv beskattningsmodell. Dessa förändringar bör, som jag har sagt tidigare, rimligen kunna antas leda till att konsumtionsmönstret förändras i riktning mot alkoholsvagare drycker.

Rent allmänt vill jag tillägga att det inte är möjligt att göra några säkra prognoser med stöd av den här typen av beräkningar eftersom de - utöver vad som nyss har anförts - inte beaktar sådana faktorer som förändringar i livsstil, nya dryckesmönster, olika dryckers tillgänglighet etc. och som många gånger kan vara av stor betydelse för konsumtionsutvecklingen.

Sammantaget anser jag därför att de effekter på alkoholkonsumtionen som kan förutses av mitt förslag svarar mot de krav som från alkoholpolitiska utgångspunkter ställs på en ändrad beskattning av alkoholdrycker.

5.4.7 Behovet av övergångsbestämmelser

Som jag redan har nämnt kommer en rent alkoholrelaterad beskattning att leda till prissänkningar för en del dyrare varor, inte minst för de dyrare vinerna. Medan försäljningspriserna för flertalet spritdrycker fortfarande kommer att ligga långt över världsmarknadspriserna, kommer det i fråga om vin att förhålla sig annorlunda, och det kan inte uteslutas att det finns viner som kan bli billigare för konsumenterna i Sverige än i ursprungslandet. Anledningen är att alkoholbolagen vid sin prissättning inte beaktar den värdestegring som vissa viner undergår under lagringstiden utan att prissättningen bygger på inköpskostnader med endast schablonmässiga pålägg. Ätminstone för de mest exklusiva vinerna skulle priserna med mitt förslag ibland komma att närma sig världsmarknadspriserna. Jag kan inte se att detta förhållande i sig utgör någon nackdel från alkoholpolitiska utgångspunkter, men jag är klar över att det inte kan uteslutas att prissänkningarna på sina håll kan uppfattas som iögonenfallande.

Enligt direktiven bör jag beakta behovet av övergångsåtgärder i den mån mitt förslag skulle leda till alltför drastiska prisförändringar på vissa produkter. De prissänkningar för vissa spritdrycker och vinmärken som mitt förslag leder till är en oundviklig följd av att den värderelaterade skatten slopas. Det är framför allt i fråga om de mycket dyra produkterna som prissänkningarna skulle kunna uppfattas som alltför drastiska.

Här måste samtidigt beaktas att det nästan genomgående rör sig om ett litet antal produkter och - framför allt - att det är fråga om produkter vars försäljningsvolym är relativt obetydlig.

I förhållande till dagens priser skulle priset på cirka 55 produkter sänkas med mer än 200 kr per liter; dessa drycker svarar för 0,2 procent av Systembolagets totala omsättning av spritdrycker och vin. Om gränsen i exemplet i stället sätts vid 100 kr rör det sig om cirka 155 produkter och en omsättning som svarar för 1,5 procent av Systembolagets totala omsättning av spritdrycker och vin. Härtill

kommer att dessa varor även efter prissänkningarna kommer att vara dyra.

Mot den bakgrunden kan jag för min del inte se att dessa prisändringar leder till så dramatiska effekter att en särreglering övergångsvis framstår som nödvändig av alkoholpolitiska skäl. Om utgångspunkten däremot är att det är fråga om utpräglade lyxartiklar och ett extra påslag på priset bör ske av den anledningen, kan det givetvis te sig motiverat med en särskild beskattning av dessa varor. Bortsett från att det, som jag ser det, kan ifrågasättas om det finns någon given värdegräns vid vilken alkoholdrycker övergår till att bli lyxvaror skulle en särreglering av det slaget knappast vara förenlig med önskemålet om skatteregler som är enkla och lätta att förstå.

En sådan reglering skulle vidare strida mot de renodlingsträvanden som har varit vägledande för reformarbetet inom detta område under senare tid och som har slagits fast genom den omfattande reformering av de indirekta skatterna som beslutades år 1990. I detta sammanhang framhöll föredragande statsrådet att en breddad och mer enhetlig indirekt beskattning ger statsfinansiella möjligheter att slopa vissa mindre betydelsefulla punktskatter (prop. 1989/90:111 s.85). Som en konsekvens härav beslutades att slopa bl.a. den särskilda varuskatten på kemisk-tekniska preparat och på choklad och konfektyrer samt dryckesskatten på läskedrycker, videorskatten och kassettskatten. Enligt min mening framstår det, mot bakgrund av den allmänna utveckling av skattesystemet som sålunda ägt rum, som olämpligt att nu införa en ny form av lyxbeskattning.

Jag vill också erinra om de problem i förhållande till EG som en särreglering kan medföra. Jag tänker då inte i första hand på hur en sådan reglering skulle förhålla sig till de harmoniseringssträvanden som finns när det gäller skatten på alkoholdrycker. Mina farhågor grundar sig i stället främst på den risk som kan finnas för att en sådan skatt kan uppfattas som protektionistisk i så måtto att den i princip enbart skulle komma att tas ut för importerade varor.

Om de prissänkningar som blir följderna av mitt förslag ändå inte kan accepteras kan det bli aktuellt med en särskild skatt i syfte att motverka dessa prissänkningar.

En sådan skatt kan utformas som en värderelaterad skatt för alkoholdrycker med höga försäljningspriser. En metod är att utgå från ett fingerat försäljningspris, dvs. det pris som skulle bli följden av den av mig förordade beskattningsmetoden. Mot detta kan visserligen anföras att den särskilda skatten skulle slå mot samtliga drycker med ett försäljningspris överstigande en viss prisnivå oavsett vilken skattesänkning som blir följden av mitt förslag. Skatten skulle således inte stå i direkt relation till de prissänkningar som blir följden av den ändrade beskattningen. Att åstadkomma en sådan "rättvisa" mellan enskilda produkter är emellertid inte möjligt, utan skattebasen för den särskilda skatten måste bestämmas med generella urvalsmetoder. Rent tekniskt skulle den särskilda skatten kunna utformas så att för varor som med mitt förslag i butiken skulle kosta mer än x kr, skatt tas ut med y procent av det belopp som överstiger x.

Eftersom en skatt som är utformad på detta vis, dvs. med utgångspunkt i ett fingerat försäljningspris, förutsätter att kostnaderna i detaljhandelsledet är kända torde den mest ändamålsenliga ordningen vara att låta skattskyldigheten för en särskild skatt åvila Systembolaget.

5.5 Skattskyldighet

Vin & Sprit är ensamt skattskyldigt för spritdrycker och vin. Skattskyldigheten inträder när varorna levereras till Systembolaget. Det kan diskuteras om detta är den lämpligaste ordningen med hänsyn till att den dryckesskatt som Vin & Sprit skall betala bestäms bl.a. av Systembolagets detaljhandelspris. Mitt förslag om att slopa procentavgiften och ersätta den med en skatt som enbart är relaterad till alkoholstyrkan leder emellertid till att de problem som är förknippade med det nuvarande systemet försvinner. Jag anser därför inte att det är påkallat med någon ändring av de nuvarande reglerna om skattskyldighet.

Som framgår av avsnitt 5.4.6 anser jag däremot att om en övergångslösning i syfte att motverka oönskade prissänkningar införs, bör skattskyldigheten för denna skatt åvila Systembolaget. Skälet för detta är som nämnts att en sådan skatt måste bestämmas med utgångspunkt i Systembolagets försäljningspris. Mot bakgrund av

min uppfattning när det gäller behovet av en sådan lösning lämnar jag emellertid inte något förslag till ändringar av de nuvarande reglerna om skattskyldigheten för spritdrycker och vin.

5.6 Alkoholbolagens prissättning

I direktiven sägs att det från alkoholpolitisk synpunkt mest intressanta är priset och inte i första hand skatten. I mitt uppdrag ingår därför också att närmare belysa de prissättningsmetoder som tillämpas av alkoholbolagen.

En av utgångspunkterna för den svenska alkoholpolitiken är att så långt som möjligt eliminera privata vinstintressen från alkoholhandeln. Detta styr givetvis också alkoholbolagens prispolitik. Eller annorlunda uttryckt: statens intäkter av alkoholhanteringen skall härröra från beskattningen och inte av vinster på alkoholbolagens verksamhet.

Som är nämnt tidigare bestäms detaljhandelspriset av tillverknings- eller inköpskostnaden, alkoholbolagens hanteringskostnader och handelsmarginaler, dryckesskatt, mervärdeskatt och i förekommande fall pant. Alkoholbolagens marginaler motsvarar i princip vad som gäller för genomsnittet i svenskt näringsliv.

Sålunda anges i Systembolagets avtal med staten att bolaget skall tillämpa sådana prissättningsgrunder att allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna samtidigt som bolaget får täckning för sina kostnader och skälig vinst. Dessa principer tillämpas även av Vin & Sprit.

Alkoholbolagen tillämpar olika metoder för att bestämma handelsmarginalerna.

Systembolaget utgår från generella procentuella påslag på detaljhandelspriserna exkl. mervärdeskatt. Storleken på handelsmarginalen skiftar mellan de olika dryckesslagen, men det procentuella påslaget är identiskt för samtliga varor inom resp. dryckesslag. Vin & Sprit däremot tillämpar en kostnadsbaserad prissättning, dvs. varje vara skall i princip bära sina egna kostnader inkl. skälig avkastning på i rörelsen använt kapital.

Systembolagets prissättningsmetoder har diskuterats. Sålunda har det ifrågasatts om inte också Systembolagets priser i högre grad borde relaterats till de kostnader som varuhanteringen medför. Kritikerna har menat att det inte är rimligt vare sig att låta samtliga drycker inom samma dryckesslag bära samma kostnad oavsett hanteringskostnader eller att tillämpa olika påslag på varor som hanteringsmässigt leder till samma kostnader men som är att hänföra till olika dryckesslag. Vidare har det gjorts gällande att konstruktionen leder till något som i fråga om de dyrare varorna kan ses som en extra lyxbeskattning.

Jag kan i och för sig hysa viss förståelse för de nu redovisade invändningarna. Mot dessa kan emellertid sägas att en viss schablonisering måste kunna ske. Sålunda synes den normala metoden inom detaljhandeln vara att tillämpa schabloniserade handelsmarginaler utan detaljerade beräkningar av hanteringskostnaderna för varje vara eller varugrupp.

Även om prissättningsmetoderna givetvis kan diskuteras kan jag för min del inte se att det, utöver vad som följer av beskattningen och gällande avtal, finns skäl att från statsmakternas sida genom lagstiftning eller på annat sätt reglerna metoderna för prissättningen. Dessa frågor bör således även i fortsättningen vara en uppgift för alkoholbolagen själva. Under utredningsarbetet har jag tagit del av ett omfattande faktaunderlag till belysning av bolagens prissättning och vad jag därigenom har inhämtat har inte föranlett någon annan ståndpunkt.

5.7 Särskilt om vikt- eller volymprocent

Beskattningen av maltdrycker har hittills utgått från dryckens alkoholhalt uttryckt i *viktprocent*, medan beskattningen av spritdrycker och vin baseras på alkoholhalten uttryckt i *volymprocent*.

Mot bakgrund av mitt ställningstagande när det gäller en för alla alkoholhaltiga drycker enhetlig beskattning anser jag att det vore en fördel om alkoholhalten i de olika alkoholdryckerna kunde beskrivas med identiska måttenheter. En sådan förändring är vidare en förutsättning för att uppnå önskemålet om en lättöver-

skådlig lagstiftning och ger dessutom konsumenterna bättre möjligheter att jämföra alkoholstyrkan mellan olika dryckesslag.

Skälen till att alkoholhalten i starköl och övriga alkoholdrycker mäts med olika måttenheter är närmast historiska. Dock kan nämnas att när lagstiftningen ändrades i samband med 1977 års reform, övergick man från att ange gränsen för vad som är alkoholfri dryck i volymprocent till viktprocent. Orsaken var att viktprocent ansågs vara ett mer exakt mått på alkoholstyrkan (prop. 1976/77:108 s. 56 och 57). Detta talar i och för sig för att man i fortsättningen borde utgå från viktprocent i fråga om samtliga alkoholdrycker. Internationellt brukar emellertid alkoholhalten i vin mätas i volymprocent. Mot den bakgrunden skulle det vara opraktiskt att föra in viktprocentmåttet för vin och spritdrycker.

I samband med 1977 års ändringar diskuterades också om inte alkoholhalten i öl borde anges i volymprocent. Denna tanke avvisades emellertid. Skälen var att det även i utlandet var vanligast att alkoholhalten i öl mättes i viktprocent och att det skulle vara förenligt med ökade kostnader att övergå till att mäta alkoholhalten i volymprocent (SOU 1974:91 Alkoholpolitik del 2, s. 553). De ökade kostnaderna skulle förorsakas bl.a. av krav på laboratoriekontroll, ändrade arbetsrutiner samt reproduktionskostnader för etiketter och burkdekor.

Under utredningsarbetet har jag från företrädare för bryggerinäringen inhämtat att det inte föreligger några tekniska hinder mot att mäta också maldryckers alkoholstyrka i volymprocent. Visserligen kan volymprocenten alkohol variera något beroende på dryckens temperatur, men i den mån mätningen utförs vid identisk temperatur torde volymprocentmåttet helt och hållet uppfylla de krav som kan ställas på exakthet. Enligt vad som har upplysts skulle en lämplig nivå för mätning av volymprocenten alkohol i maldrycker ligga på en temperatur om 20 grader Celsius.

Inom EG har diskuterats att låta beskattningen av öl utgå från dryckens stamvörtstyrka uttryckt i grader Plato. Att övergå till en sådan metod skulle i och för sig ligga i linje med önskemålen om harmonisering. Eftersom stamvörtstyrkan inte är ett mått på alkoholstyrkan och inte heller står i exakt proportion till den skulle en sådan övergång emellertid strida mot utgångspunkten att skatten skall relateras till alkoholstyrkan. Mot den bakgrunden och

med hänsyn till målsättningen om att i så hög grad som möjligt skapa en för samtliga alkoholdrycker enhetlig beskattning kan jag inte förorda en sådan lösning.

I stället föreslår jag att när det i skattelagstiftningen görs hänvisningar till alkoholstyrkan, dessa för samtliga alkoholdrycker skall avse alkoholstyrkan uttryckt i volymprocent. Med hänsyn till att volymprocenten alkohol kan variera något vid olika temperaturer bör reglerna avse den vid 20 grader Celsius uppmätta volymprocenten alkohol. Den förändring som jag nu föreslår torde kräva vissa förändringar i rutinerna för märkning av etiketter m m.

5.8 Den övre gränsen för alkoholhalten i starköl

Under utredningsarbetet har även ifrågasatts om inte det nuvarande förbudet (11 § tredje stycket LTD och 14 § LHD) mot att för inhemskt bruk tillverka och att i Sverige sälja starköl med en alkoholhalt som överstiger 4,5 viktprocent (5,6 volymprocent) borde slopas. Mitt förslag till enhetlig beskattning av alkoholdrycker innebär i och för sig att det från skattetekniska utgångspunkter inte finns några hinder mot att slopa den övre gränsen för starköl. Jag har emellertid ansett att det inte ligger inom ramen för mitt uppdrag att föreslå sådana ändringar.

5.9 EG och alkoholbeskattningen

För utredningen gäller sedvanliga direktiv om beaktande av EG-aspekter i utredningsverksamheten. Utredningen skall således i sina förslag ta till vara de möjligheter till harmonisering med EG som finns.

Som har nämnts tidigare finns det inte någon gemensam överenskommelse om alkoholbeskattningen inom EG. Beslutanderätten på detta område finns därför fortfarande kvar hos de enskilda medlemsländerna och det föreligger stora skillnader mellan medlemsstaterna beträffande beskattningen av alkoholdrycker.

Det förslag från EG-kommissionen som nu diskuteras innehåller bl.a. förslag till minimi- och s.k. målskattenivåer. Förslaget innebär att medlemsstaterna skulle åläggas att från år 1993 ta ut minimiskatt på alkoholdrycker med vissa angivna belopp samt att vid framtida förändringar av skattesatserna sträva i riktning mot de angivna målskattesatserna som anges i förslaget (jfr s.55). Det finns ännu inte något slutligt ställningstagande i frågan. Förslaget diskuterades av medlemsstaternas finansministrar den 17 december 1990 som då angav att målsättningen var att frågan om harmonisering av bl.a. dryckesskatten skulle kunna lösas före den 31 mars 1991. Det är emellertid oklart när ett sådant beslut kan förväntas.

Kommissionens förslag skiljer sig från den nuvarande svenska modellen framför allt när det gäller skattenivåer men också när det gäller metoderna för skattläggningen.

Med en strikt anpassning i Sverige till den av kommissionen föreslagna målskattesatsnivån skulle skatteintäkterna minska betydligt (även om skattebasen i och för sig kan antas bli större med hänsyn till att minskningen av skatten skulle ge upphov till avsevärda prissänkningar med åtföljande högre konsumtion). En sådan anpassning skulle stå i strid med vad som vid flera tillfällen har uttalats av riksdagen om att man av alkoholpolitiska skäl med återkommande skattehöjningar bör hålla tillbaka alkoholkonsumtionen och få priset att följa den allmänna prisutvecklingen. En sådan förändring är knappast heller förenlig med det av riksdagen uttalade målet om en 25-procentig minskning av den totala alkoholkonsumtionen i enlighet med WHOs målsättning.

Även om det inte är möjligt att säkert säga vilka överenskommelser som blir resultatet av EGs harmoniseringssträvanden i fråga om dryckesskatten kan jag ändå konstatera att flertalet EG-länder på ett eller annat sätt relaterar dryckesskatten till alkoholstyrkan. En sådan utgångspunkt finns också i EG-kommissionens nu föreliggande förslag. En ändring av ordningen för alkoholbeskattning i syfte att i högre grad utgå från alkoholhalten vid bestämmandet av skatten torde därför åtminstone inte fjärma den svenska lagstiftningen från vad som för framtiden kan komma att bli EGs linje.

Mitt förslag skiljer sig sålunda från det förslag som nu diskuteras inom EG när det gäller beskattningens höjd. I fråga om metoderna för skattläggningen av spritdrycker kan jag dock konstatera att

såväl EG-förslaget som mitt förslag utgår från att beskattningen skall stå i direkt relation till alkoholhalten. Däremot förordas i EG-förslaget att övriga alkoholdrycker skall indelas endast i fyra grupper och att skatten skall utgå med bestämda belopp per hektoliter dryck, medan jag föreslår att alkoholhalten skall bestämma skattenivån även för dessa drycker, låt vara inom något bredare intervall än för spritdrycker.

Jag gör emellertid den bedömningen att mitt förslag till ändrad dryckesskatt endast i ett avseende av någon betydelse står i direkt strid mot det förslag som diskuteras inom EG och det rör frågan om gränsen för vad som är att anse som alkoholfri dryck. Enligt svensk lagstiftning är drycker vars alkoholhalt ej överstiger 1,8 viktprocent (2,25 volymprocent) alkohol att anse som alkoholfri dryck (5 § LTD). Motsvarande gräns enligt EG-förslaget anges till 1,2 volymprocent. Med hänsyn till att EGs förslag - om det antas - skulle ålägga medlemsländerna att ta ut viss minimiskatt för alkoholdrycker skulle en framtida anpassning förutsätta en justering av den svenska nedre gränsen till den nivå som kommer att gälla inom gemenskapen. Med hänsyn till beredningsläget inom EG av frågan om harmonisering av dryckesskatten synes emellertid behovet av en sådan anpassning inte vara överhängande och jag har därför inte lämnat något förslag härom.

EFTERFRÅGAN PÅ ALKOHOL I SVERIGE 1970–1988

av Bengt Assarsson
Nationalekonomiska institutionen
Uppsala universitet
Box 513
751 20 UPPSALA
April 1991

1. INLEDNING

Alkoholskatteutredningens uppdrag innebär en översyn av alkoholbeskattningen och överväganden om en omfördelning av beskattningen av olika alkoholtyper, som sprit, vin, starköl och folköl.

Effekterna av en ändrad beskattning kan analyseras i en efterfrågemodell, som ger svar på frågor om hur ändrade alkoholpriser påverkar hushållens alkoholkonsumtion. Av primärt intresse är här att beräkna priselasticiteter med hjälp av en sådan modell.

Syftet med denna rapport är att beräkna utgifts- och priselasticiteter för de fyra alkoholtyperna sprit, vin, starköl och folköl. En avvägning får göras i hur fint man disaggregerar alkoholtyperna mot den tid det tar att göra disaggregerade studier samt mot kvaliteten i beräkningarna. Använder man mer aggregerade data får man som regel statistiskt säkrare beräkningar av elasticiteter. Den här gjorda indelningen i fyra alkoholtyper innebär att man får en uppfattning om i vilken omfattning konsumtionen påverkas om man t ex ökar beskattningen av de alkoholstarkare dryckerna. Det kan exempelvis gälla en ökad beskattning av sprit och en minskad beskattning av vin eller en ökad beskattning av starköl inom maldryckessortimentet.

I avsnitt 2 diskuteras den grundläggande modell beräkningarna baseras på och olika generaliseringar av denna modell, som här gjorts, speciellt med avseende på dynamiken i modellen. Avsnitt 3 beskriver data. Avsnitt 4 beskriver den ekonometriska metoden och redovisar de empiriska resultaten, i form av pris- och utgiftselasticiteter. I avsnitt 5 gör jag några simuleringar av effekterna på alkoholkonsumtionen av olika skatter på de olika alkoholtyperna. Här analyseras alkoholskatteutredningens förslag samt några andra möjligheter som diskuterats i den allmänna debatten. Slutsatserna från undersökningen redovisas i avsnitt 6.

2. EN MODELL FÖR EFTERFRÅGAN PÅ ALKOHOL

2.1 Den traditionella statiska modellen

Vi skall i detta avsnitt beskriva den neoklassiska modellen för konsumentens efterfrågan på olika varor och tjänster. Modellen beskriver hur konsumenten väljer givet de begränsningar man har i form av en viss inkomst och de priser som finns på olika varor och

tjänster. Konsumenten antas göra så gott den kan och inte frivilligt slösa bort några möjligheter, dvs maximera sin nytta.

Konsumentens valproblem kan formuleras på två olika sätt, men lösningen blir naturligtvis densamma — en bestämd sammansättning av olika varor och tjänster i en varukorg. Enligt den traditionella formuleringen maximerar konsumenten sin nytta under budgetrestriktionen att summan av utgifterna för olika varor och tjänster inte överstiger konsumentens inkomst (vi bortser från lån och dylikt). Enligt den alternativa, eller duala, formuleringen av problemet minimerar konsumenten den totala utgiften för att uppnå en viss nyttonivå. Lösningen på dessa problem är efterfrågefunktionerna för de olika varor och tjänster som konsumenten har att välja bland. Dessa efterfrågefunktioner anger att de efterfrågade kvantiteterna beror på priserna på samtliga varor och tjänster samt på konsumentens inkomst (eller totala utgift). Statistiskt skall vi beräkna hur dessa beroenden ser ut genom att estimeras s k kompletta efterfrågesystem, som utgör stokastiska ekvationssystem i vilka efterfrågan på samtliga varor och tjänster som konsumenten har att välja bland bestäms.

Estimation av sådana efterfrågesystem har en ganska lång tradition inom nationalekonomin; se t ex Wold och Jureen (1953), Klevmarken (1981) eller Assarsson (1985) för beräkningar som gäller svenska förhållanden. Klassiska internationella studier är Wold och Jureen (1953), Theil (1976) och Deaton och Muellbauer (1980a). Relativt avancerade läroböcker som behandlar teorin finns också, se Philips (1974) eller Deaton och Muellbauer (1980b). De statistiska problemen vid estimation av sådana system behandlas i t ex Theil (1971).

För att få ett grepp om teorin bör man specificera en formell modell, såsom är brukligt i ekonomisk teori. Här gör vi det genom att beskriva det duala, minimieringsproblemet ovan. Låt q_i vara kvantiteten av och p_i vara priset på varan i . Då är $x = \sum p_i q_i$ konsumentens totala utgifter. Konsumenten rangordnar olika varukorgar beroende på sina preferenser och på sina begränsningar. De senare beskrivs av priserna på de olika varorna och av den totala budget, x , som står till förfogande. Konsumentens preferenser antas vara givna och kan beskrivas med en indifferenskurva, som $I_0 - I_0$ i figur 0 nedan. I diagrammet består konsumentens varukorg av endast två varor, för vilka kvantiteterna mäts på de båda axlarna. Den konvexa indifferenskurvan visar att konsumenten är beredd att ge upp allt mindre av den ena varan ju mer han har av den andra varan. Detta speglar att den marginella nyttan av en vara är positiv men avtagande. En

indifferenskurva som ligger nordost om I_0-I_0 , som t ex I_1-I_1 , innebär en högre nyttonivå och varukorgar på denna är därmed alltid bättre än varukorgar på den andra indifferenskurvan. Om I_0-I_0 är den högsta möjliga nyttonivån för konsumenten, så finns det en utgiftsnivå, x , som är den minsta möjliga för att uppnå just I_0-I_0 . Denna utgiftsnivå uppnår konsumenten genom att välja sin varukorg, dvs q_1 och q_2 , så att x minimeras. Formellt kan detta beskrivas så att konsumenten

$$\text{minimerar } x = \sum p_i q_i$$

för att uppnå

$$u = v(q)$$

där u är en viss nyttonivå och $v(q)$ är den kvasi-konkava nyttofunktionen som beror på volymvektorn q . Nyttofunktionen är sådan att den representerar konsumentens preferenser¹. Ovanstående kan också beskrivas med kostnadsfunktionen

$$c(u, p) = \min \{x = p \cdot q \mid v(q) = u\} \quad (1)$$

som måste ha vissa egenskaper för att vara förenlig med axiomen för konsumentens preferenser². En stor fördel med det duala problemet är att efterfrågefunktionerna kan härledas direkt genom att man deriverar kostnadsfunktionen med avseende på priset på varan i , vilket är känt som Shephards lemma³.

$$\frac{\partial c(u, p)}{\partial p_i} \equiv h_i(u, p) = q_i \quad (2)$$

där $h_i(u, p)$ kallas den Hicksianska eller kompenserade efterfrågefunktionen, som beror på nyttonivån u . Denna efterfrågefunktion talar om hur mycket efterfrågan ändras om priset ändras på ett visst sätt och nyttan är konstant, dvs konsumenten kompenseras för prisändringen. Ett problem med denna efterfrågefunktion är att vi inte kan observera u .

¹Preferenserna skall uppfylla ett antal axiom, t ex att de är reflexiva, transitiva och fullständiga. Konsumenten uppnår aldrig mättnad. Se Deaton och Muellbauer (1980b).

²Se Deaton och Muellbauer (1980b), kap. 2. Kostnadsfunktionen skall vara homogen av graden ett i priser och vara växande i u givet p .

³Se Shephard (1953).

Detta problem kan emellertid lösas genom att den indirekta nyttofunktionen⁴

$$u = \psi(x, p) \quad (3)$$

substitueras in i den Hicksianska efterfrågefunktionen så att man får

$$q_i = g_i(x, p) \quad (4)$$

som är de Marshallianska efterfrågefunktionerna. Dessa anger hur mycket den efterfrågade kvantiteten ändras då priset ändras men inkomsten (eller den totala utgiften) är konstant. Fördelen med (4) är att x kan observeras och att (4) därför kan estimeras ekonometriskt.

Vi måste nu specificera (4) på ett lämpligt sätt för en bra estimation.

AIDS och translog modellen är två av de vanligast förekommande efterfrågesystemen i litteraturen. Hansen och Sienknecht (1989) har jämfört efterfrågesystem med flexibla funktionsformer (varav AIDS och translog ingår), men även andra system (som det linjära utgiftssystemet). De kommer fram till att system som inte bygger på flexibla funktionsformer är sämre, medan translog och AIDS ger resultat som är mycket lika varandra. Deras resultat bygger på en statistisk metod för jämförelser där modellerna är disjunkta (dvs ingen av modellerna är en del av den andra). Lewbel (1989) jämför endast translog och AIDS, men kommer också fram till att de båda modellerna ger mycket lika resultat. De har ungefär samma förklaringsvärde och det är små skillnader i de skattade elasticiteterna. Lewbel använde en annorlunda metod för sin jämförelse. Han specificerade en mer generell modell (med ett stort antal parametrar) inom vilken såväl AIDS som translog var specialfall. Av dessa undersökningar kan vi dra slutsatsen att det är fördelaktigt med ett efterfrågesystem som bygger på flexibla funktionsformer.

I litteraturen förekommer ytterligare ett antal specifikationer som vi skulle kunna använda. Edgerton (1990) ger en översikt över olika specifikationer och en sammanfattning av de olika krav som kan ställas på efterfrågesystem. I allmänhet kan sägas att man vill åstadkomma en specifikation som inte är allför speciell i termer av de underliggande

⁴Den indirekta nyttofunktionen kan direkt inverteras från kostnadsfunktionen, eftersom $x=c(u, p)$ och $u=\psi(x, p)$.

preferenserna. Detta åstadkommes genom att man använder s k flexibla funktionsformer, som är (andra ordningens) approximationer till godtyckligt valda preferenser. Detta görs med utgångspunkt från den direkta eller indirekta nyttofunktionen eller från kostnadsfunktionen. Två av de vanligaste efterfrågesystemen som utnyttjar flexibla funktionsformer är alltså translog modellen och AIDS (Almost Ideal Demand System). Det förra systemet utvecklades av Christensen, Jorgenson och Lau (1975) och utgår från den indirekta nyttofunktionen. AIDS utvecklades av Deaton och Muellbauer (1980a) och utgår från kostnadsfunktionen. Vi skall börja med att visa hur AIDS specificeras. AIDS är förmodligen det för närvarande mest använda efterfrågesystemet. Det utgår från kostnadsfunktionen

$$\log c(u, p) = (1-u) \log a(p) + u \log b(p) \quad (5)$$

där

$$\log a(p) = \alpha_0 + \sum_i \alpha_i \log p_i + \frac{1}{2} \sum_k \sum_j \gamma_{kj} \log p_k \log p_j \quad (6)$$

och

$$\log b(p) = \log a(p) + \beta_0 \prod_k p_k^{\beta_k} \quad (7)$$

där α_0 , β_0 , α_i , β_i och γ_{ij} är konstanta parametrar. Denna kostnadsfunktion är konsistent med valhandlingsteorin för konsumenten om

$$\sum_i \alpha_i = 1, \sum_k \gamma_{kj} = \sum_j \gamma_{kj} = \sum_i \beta_i = 0$$

Parametrarna α_0 och β_0 kan ges en speciell tolkning. Om man normerar priserna till ett (som man t ex gör för ett visst basår) så blir $\log a(p) = \alpha_0$ och $\log b(p) = \alpha_0 + \beta_0$. Då kan α_0 tolkas som kostnaden för existensminimum och β_0 den ytterligare kostnaden för att uppnå mättnad. Konsumenten ligger då mellan existensminimum ($u=0$) och mättnad ($u=1$). Efterfrågefunktionerna kan nu lätt härledas genom att (5) deriveras med avseende på p_i , vilket ger

$$w_i = \alpha_i + \sum_j \gamma_{ij} \log p_j + \beta_i u \beta_0 \prod p_k^{\beta_k} \quad (8)$$

dvs de Hicksianska efterfrågefunktionerna som en funktion av u . Genom att invertera (5) får vi den indirekta nyttofunktionen

$$u = \frac{\log x - \log b(p)}{\log b(p) - \log a(p)} = \frac{\log x - \log b(p)}{\beta_0 \prod p_k^{\beta_k}} \quad (9)$$

som kan substitueras in i de Hicksianska efterfrågefunktionerna (8) så att man får de Marshallianska

$$w_i = \alpha_i + \sum_j \gamma_{ij} \log p_j + \beta_i \log (x/P) \quad (10)$$

där

$$\log P = \alpha_0 + \sum_k \alpha_k \log p_k + \frac{1}{2} \sum_k \sum_j \gamma_{kj} \log p_k \log p_j \quad (11)$$

och man kan nu testa den teoretiska modellen genom test av restriktioner på parametrarna ovan:

$$\sum_i \alpha_i = 1, \sum_i \gamma_{ij} = \sum_i \beta_i = 0 \quad (\text{budgetuttömning})$$

$$\sum_j \gamma_{ij} = 0 \quad (\text{homogenitet})$$

$$\gamma_{ij} = \gamma_{ji} \text{ för alla } i, j \quad (\text{symmetri}) \quad (12)$$

Med budgetuttömning avses att summan av konsumentens utgifter för enskilda varor och tjänster är lika med den totala utgiften, dvs att inga pengar "försvinner" i budgetprocessen. Med homogenitet avses att konsumenten inte har någon penningillusion. Om alla priser och inkomsten stiger med, säg 10 procent, så skall konsumtionen vara oförändrad. Symmetrin är också ett slags konsistenskrav som säger att om priset på smör stiger med 10 procent och efterfrågan på margarin då ökar med 10 procent så skall

efterfrågan på smör öka med 10 procent om priset på margarin ökar med 10 procent.

Parametrarna α_i kan tolkas som budgetandelarna för ett hushåll vid existensminimum. Detta ser man i (8). Om priserna normaliseras till ett blir $w_i = \alpha_i$ då $u = 0$ och $w_i = \alpha_i + \beta_i \beta_0$ då $u = 1$, där $\beta_0 = \log x - \alpha_0$. Av intresse är definitionen av elasticiteter i systemet. Vi definierar

$$e_{ix} = 1 + \frac{\beta_i}{w_i} \quad (13)$$

som den totala utgiftselasticiteten för varan i. Priselasticiteten definieras som

$$e_{ij} = \frac{1}{w_j} \left[\gamma_{ij} + \beta_i [\beta_j \log(x/P) - w_j + \frac{1}{2} \sum (\gamma_{kj} - \gamma_{jk}) \log p_k] - \delta_{ij} w_i \right] \quad (14)$$

där e_{ij} är elasticiteten för varan i med avseende på priset på varan j. δ_{ij} är Kroneckers delta, $\delta_{ij} = 1$ för $i=j$, annars 0. Detta är den okompenserade priselasticiteten. Den kompenserade priselasticiteten definieras

$$e_{ij}^c = e_{ij} + e_{ix} w_i \quad (15)$$

Som ett alternativ till AIDS-modellen har ett annat flexibelt efterfrågesystem ofta använts, den så kallade translog modellen. Enligt en variant av detta system, som föreslagits av Jorgenson m fl (1982) och Deaton (1986), är efterfrågefunktionerna

$$w_i = D [\alpha_i + \sum_j \gamma_{ij} \log p_j + \beta_i \log x] \quad (16)$$

där

$$D = -1 + \sum_j \gamma_j \log p_j + \beta \log x$$

De båda efterfrågesystemen har tidigare jämförts av Hansen och Sienknecht (1989) som skattade systemen i ovanstående form och använde ett statistiskt test för "non-nested" system. Lewbel (1989) använder i stället en generell modell inom vilken båda dessa

system ryms, varvid de kan testas mot varandra med den generella modellen som norm. Den senare metoden förutsätter emellertid en stor mängd observationer, eftersom den generella modellen innehåller ett stort antal parametrar. Resultaten av dessa jämförelser visar att de båda systemen är mycket lika och ger bättre skattningar än då ett ej flexibelt efterfrågesystem används, som t ex det linjära utgiftssystemet.

Eftersom dessa studier visat på stora likheter mellan AIDS och translog modellen, väljer vi här att använda AIDS, men med vissa ändringar av den ursprungliga modellen. Det gäller framför allt en utvidgning så att konsumenternas vanebildning byggs in.

2.2 En dynamisk efterfrågemodell

I föregående avsnitt beaktade vi uteslutande statiska modeller. Detta kan motiveras med att beslut som fattas under en period, säg under ett år, fattas oberoende av beslut som fattas under andra perioder. Detta är knappast särskilt realistiskt, varför en dynamisk utvidgning av den teoretiska modellen är önskvärd. Inom ramen för efterfrågesystem brukar man göra det genom hänvisning till att konsumenter bildar vanor och att dagens konsumtion därför i hög utsträckning är en spegelbild av gårdagens konsumtion. Detta gäller speciellt dagligvaror, där frukostmaten är ett särskilt tydligt exempel.

Även alkoholkonsumtionen torde vara föremål för stark vanebildning. Liksom honungen på den rostade smörgåsen till frukost kan en kvarting renat på fredagseftermiddagen vara uttryck för vanebildning i konsumtionen.

Vanebildningen har oftast byggts in i efterfrågesystem på ett *ad hoc* mässigt sätt. Det vanligaste förfaringssättet, se t ex Philips (1975), är att man till en statisk specifikation helt enkelt lägger till den beroende variabeln tidsfördröjd som oberoende variabel i efterfrågesystemet. Mindre vanligt är att vanebildningen tas med i valhandlingsmodellen och sedan härleds till efterfrågesystemet. En sådan härledning skall vi göra här.

Även om honungen på frukostmackan och kvartingen renat på fredagseftermiddagen upplevs positivt av konsumenten, så bör själva vanebildningen uppfattas som en kostnad. Anledningen till det är att vanebildningen hindrar konsumenten från att omedelbart ändra sitt konsumtionsmönster när priserna eller inkomsten ändras. Om det relativa priset på renat stiger så är konsumentens avsikt att minska efterfrågan på renat något. På grund av vanebildningen sker detta emellertid inte tillräckligt snabbt utan

konsumenten åsamkas en kostnad på grund av den tillfälligt för höga konsumtionen av renat.

Den direkta nyttofunktionen $u(q)$ formulerar vi nu i stället som

$$u = u\left(\frac{q_{1t}}{m_{1t}}, \frac{q_{2t}}{m_{2t}}, \dots, \frac{q_{nt}}{m_{nt}}\right) \quad (17)$$

där $m_{it} > 0$ är en kostnadsindex för vanebildningen. Här definierar vi kostnaden som en del av förändringen i konsumtionen av varan. Vi specificerar

$$m_{it} = 1 + \delta_i \left[\frac{q_{it} - q_{it-1}}{q_{it-1}} \right] \quad (18)$$

som för en logaritmisk specifikation kan approximeras med

$$\log m_{it} = \delta_i \left[\frac{q_{it} - q_{it-1}}{q_{it-1}} \right] \quad (19)$$

vilket är en bra approximation om högersidan i (19) är liten.

Låt nu $q_{it}^* = q_{it}/m_{it}$. För att budgetrestriktionen skall gälla måste då $p_{it}^* = p_{it} \cdot m_{it}$ så att

$$\sum_i p_{it}^* q_{it}^* = \sum_i p_{it} q_{it} = x \quad (20)$$

Av ovanstående följer också att vi kan definiera en ny kostnadsfunktion i termer av p^* i stället för p , vilket ger

$$c(u, p^*) = \min \{ p^* q^* \mid u(q^*) = u \} \quad (21)$$

som ger ett nytt efterfrågesystem definierat som en funktion av p^* i stället för p :

$$w_i = \alpha_i + \sum_j \gamma_{ij} \log p_j^* + \beta \log (x/P^*) \quad (22)$$

där

$$\log P^* = \alpha_0 + \sum_k \alpha_k \log p_k + \frac{1}{2} \sum_k \sum_j \gamma_{kj} \log p_k^* \log p_j^* \quad (23)$$

En pristerm i denna specifikation kan skrivas

$$\alpha_i \log p_{it} + \alpha_i \log \left[1 + \delta_i \frac{q_{it} - q_{it-1}}{q_{it-1}} \right] \quad (24)$$

I estimationen av δ_i är det klart att uttrycket inom parentes kan bli negativt, vilket skulle medföra ett numeriskt fel i beräkningsrutinen. Man kan därför i stället estimeras denna parameter kvadrerad, dvs tvinga den att vara positiv, varvid alla parametrar i systemet bör kunna estimeras.

Detta system bygger in vanebildningen på ett sätt som är förenligt med den teoretiska modellen, så att kostnadsfunktionen och efterfrågefunktionerna har de teoretiskt önsk-värda egenskaperna. Problemet med denna formulering av modellen är att systemet är mycket besvärligt att estimeras, eftersom det är icke-linjärt i parametrarna. Som alternativ till denna modell har man tidigare föreslagit två förändringar av AIDS-systemet. Pollak och Wales (1981) föreslog en generell metod kallad "translating", som ursprungligen användes för att bygga in demografiska effekter. Med denna metod kan α_i -parametrarna skrivas om som

$$\alpha_i = \alpha_i^* + \alpha_i^{**} q_{it-1} \quad (25)$$

Problemet med denna formulering är att villkoret om budgetuttömning inte alltid håller. Eftersom detta villkor måste betraktas som basalt i ett efterfrågesystem är formuleringen mindre bra. Ett annat alternativ föreslogs av Ray (1985). Han lade i kostnadsfunktionen till termen

$$\sum_k \alpha_k^{**} q_{kt-1}$$

vilket skulle ge efterfrågefunktionerna

$$w_i = \alpha_i + \sum_j \gamma_{ij} \log p_j + \beta [\log x - \alpha_0 - \sum_k \alpha_k \log p_k - 1/2 \sum_k \sum_j \gamma_{kj} \log p_k \log p_j - \sum_i \alpha_i^{**} q_{it-1}] \quad (26)$$

Nackdelen med denna formulering, som är konsistent med efterfrågeteorin, är att vanebildningen endast kommer in via det prisindex som används för att deflatera den nominella inkomsten. Även denna specifikation förefaller därför mindre lämplig. Vi har därför valt att prova en alternativ specifikation, som uppfyller budgetuttömningskravet och som härleds direkt från kostnadsfunktionen. I kostnadsfunktionen ersättes parametern α_i med $\alpha_i^* = \alpha_i^* + \sum_j \theta_{ij} w_{ijt-1}$. Shephards lemma ger då efterfrågesystemet

$$w_i = \alpha_i^* + \sum_j \theta_{ij} w_{ijt-1} + \sum_j \gamma_{ij} \log p_{jt} + \beta_i \log (x_t - P_t) \quad (27)$$

$$\text{där } P_t = \alpha_0 + \sum_k \alpha_k^* \log p_k + \sum_k \theta_{kj} w_{kj} \log p_k + \sum_k \sum_j \gamma_{kj} \log p_k \log p_j$$

För budgetuttömning krävs nu att $\sum_i \theta_{ij} = 0$. Eftersom den sista budgetandelen kan härledas från de övriga budgetandelarna krävs även att estimeringen av detta system görs under restriktionen

$$\sum_j \theta_{ij} = 0$$

I de flesta tillämpningar med AIDS har man använt årsdata. Men detta innebär att man bortser från den information som finns i konsumtionsdata inom året. Dessutom får man ett större antal observationer och frihetsgrader då kvartalsdata används. Vi har därför valt att använda kvartalsdata. Man måste då ta hänsyn till de säsongsvariationer som finns och som inte förklaras av inkomst och priser. Man kan då välja att säsongjustera data innan estimeringen görs. Ett problem är då att säsongjusteringen inte är en del av modellen och egentligen inte kan förklaras. Vi väljer i stället att i estimeringen inkludera säsongsdummys. Dessa kan tolkas inom ramen för AIDS, som säsongsmässiga variationer i α_i . Dessa parametrar kan tolkas som den budgetandel som är nödvändig för att uppnå existensminimum det år då priserna normerats till ett (i vårt fall år 1985).

Således kan man tänka sig att α_i , budgetandelen, är större under det fjärde kvartalet. Detta sätt att göra säsongjusteringen innebär också att elasticiteterna kommer att variera säsongsmässigt. Även detta förefaller rimligt, t ex att priselasticiteten för sprit är lägre det fjärde kvartalet (julsnapen vill man absolut inte vara utan).

Då man även har säsongsdummys med kvartalsdata ändras specifikationen av α_i till

$$\alpha_i = \alpha_i^* + \sum_j \theta_{ij} w_{ijt-1} + \sum_{k=1}^3 \psi_{ik} d_k \quad (28)$$

där d_k är en dummyvariabel för kvartal k . Det är specifikationen (28) som företrädesvis används här.

3. DATA

Databasen består av data för alkoholhaltiga drycker som säljes genom Systembolaget, samt data för folköl/pilsner samt mellanöl som insamlats från konsumtionsstatistiken i Statistiska centralbyråns nationalräkenskaper, vilka i sin tur bygger på Jordbruksnämndens beräkningar. Systembolaget har en tillförlitlig statistik över försäljningen till privata kunder och till storhushåll, företrädesvis restauranger.

Som tidigare nämndes är det fyra varugrupper av alkohol som är av primärt intresse: sprit, vin, starköl samt folköl. I vinkonsumtionen finns såväl lättvin (högst 15 procent alkoholhalt) som starkvin med över 15 procent alkoholhalt. I folköl ingår pilsner eller folköl med en alkoholhalt om högst 2.8 procent.

Data över alkoholkonsumtionen finns dels på kvartalsbasis, för perioden 1970–1988, samt på årsbasis för perioden 1963–1988. Skattningarna har gjorts för både årsdata och kvartalsdata, men som regel har skattningarna med kvartalsdata varit mer tillförlitliga. Ett problem är mellanölsperioden. Beräkningar visar att mellanölsperioden innebar att beteendet i alkoholkonsumtionen förändrades. Man kan därför med fog hävda att samma modell inte gäller under mellanölsperioden som efter. Eftersom det är elasticiteterna idag som är av primärt intresse har vi koncentrerat vårt intresse till perioden efter mellanölet, dvs till åren 1978–1988. Eftersom denna period är relativt kort är användning av årsdata mindre lämplig. Men vi har även gjort skattningar för hela perioden 1970–1988 för att undersöka hur mellanölsperioden påverkar skattningarna.

Konsumtionen har beräknats som antal liter per vuxen person. Barn antas inte konsumera alkohol. För sprit, vin och starköl finns en tillförlitlig statistik hos Systembolaget. Såväl priser som kvantiteter redovisas. För folkölet används implicita prisindextal som är lika med 100 år 1985. Prisuppgifterna har gjorts samstämmiga genom att priserna för alla alkoholtyperna satts lika med 100 det tredje kvartalet år 1985. Prisutvecklingen redovisas i figur 2.

Figur 1 visar alkoholkonsumtionens utveckling för perioden 1978–1988. Här framgår att spritkonsumtionen trendmässigt har sjunkit från drygt två liter per person och kvartal till ca 1,5 liter i slutet av perioden. Vinkonsumtionen visar i stället en trendmässig ökning, från ca 2,5 liter per kvartal i början av perioden till ca 3,2 liter i slutet av perioden. Starkölskonsumtionen visar också en trendmässig ökning, dessutom något kraftigare. Här har konsumtionen ökat från 2,0 till ca 3,2 liter per kvartal. De största trendmässiga förändringarna finner man i folkölskonsumtionen. Den minskade trendmässigt från drygt nio liter per kvartal 1978 till drygt sex liter 1984. Därefter ökade konsumtionen relativt kraftigt till knappt åtta liter 1988. Här bör man observera att restaurangkonsumtionen inte är medräknad och givetvis inte heller egenproduktionen. Omräknat i alkoholintag kan vi konstatera att spriten intar en ohotad förstaplats, att vinet är näst störst och att folkölet numera har passerat starkölet. Starkölet står för drygt tio procent av det totala alkoholintaget.

De data som används här måste anses hålla en osedvanligt hög kvalitet. Vi bör dock observera att såväl restaurangkonsumtionen, egenproduktionen som den skattefria försäljningen i samband med utlandsresor har lämnats utanför. Det finns uppgifter som antyder att denna konsumtion skulle kunna uppgå till hälften av den totala konsumtionen. Detta kan naturligtvis påverka de här skattade elasticiteterna, eftersom konsumtionen av alkohol från Systembolaget kan tänkas påverkas av den övriga konsumtionen. Såväl egenproduktion som skattefri försäljning torde vara mest betydelsefull för sprit-efterfrågan. Det är emellertid svårt att veta vad detta skulle kunna innebära för efterfrågan på sprit. En rimlig förklaring skulle kunna vara att de mest priskänsliga konsumenterna lämnar den vita för den svarta marknaden och att efterfrågan därför blir mindre priselastisk.

4. DE EMPIRISKA RESULTATEN

4.1 Den ekonometriska metoden

Vi skall nu diskutera de ekonometriska metoder som skall användas vid estimeringen av efterfrågesystemet. Om vi utgår från efterfrågesystemet AIDS i (10), så är det klart att detta system kan estimeras ekvation för ekvation om inga speciella restriktioner åläggs parametrarna i systemet. I det här fallet har vi ett antal parametrar som är gemensamma i de olika ekvationerna och restriktioner på parametrarna över ekvationerna, vilket innebär att vi bör skatta hela ekvationssystemet samtidigt och därmed även skatta kovariansmatrisen för feltermerna i systemet⁵.

4.2 Resultat från estimation av efterfrågesystemet

I tabell 1 redovisas resultaten för skattningen av efterfrågesystemet i (27), inklusive säsongsdummys. Samtliga parameterskattningar redovisas med standardfelen inom parentes. Av systemets 52 parametrar (förutom parametrarna i kovariansmatrisen) är 28 signifikant skilda från noll på åtminstone 5-procentnivån av t-fördelningen. Längst ner i tabell 1 redovisas några diagnostiska test för ekvationerna. R^2 är ett mått på den andel av variationen i den beroende variabeln som förklaras av modellen. I vårt fall är R^2 för respektive ekvation relativt höga och i inget fall lägre än 90 procent⁶. $\bar{R}^2$ för hela systemet är 0.9997, dvs mycket högt. De övriga testen prövar om de skattade residualerna i ekvationerna är autokorrelerade (korrelerade i tiden) eller om de är normalfördelade. Det finns enligt dessa test inga tecken på varken autokorrelation eller ej normalfördelade residualer i någon ekvation. Detta utgör ett statistiskt stöd för den specifikation som

⁵Systemet skattas med maximum likelihood metod, under förutsättningen att slumptermerna är identiskt och oberoende normalfördelade.

⁶Observera att när man skattar ett system av ekvationer så maximeras inte R^2 för varje ekvation. Man kan därför i stället beräkna ett alternativt mått för systemet definierat som

$$\bar{R}^2 = 1 - \left| \frac{E'E}{y'y} \right|$$

där $E'E$ är den kvadrerade residualmatrisen och $y'y$ är de kvadrerade avvikelserna från medelvärdet i de beroende variablerna.

valts här. Det kan nämnas att den ursprungliga statistiska versionen av AIDS ger autokorrelerade slumpstermer och därför är en felspecifikation.

Såsom tidigare påpekats innebär mellanölsperioden en förändring i alkoholvanorna. Om man skattar efterfrågesystemet för hela perioden 1970–1988 och inkluderar en dummy för mellanölsperioden, där dummy kan vara själva mellanölskonsumtionen, finner man den ekonometriska specifikationen mindre lyckad. I figur 17 presenteras egenpriselasticiteter med en sådan specifikation. Som framgår av figuren är det främst elasticiteten för folkölet som gör ett hopp då mellanölet avskaffas 1977. På grund av de problem för skattningarna som mellanölsperioden innebär har jag därför valt att estimerar efterfrågesystemet för perioden 1978–1988.

Primärt är vi inte intresserade av de i tabell 1 presenterade parameterestimaten. Vi är i stället intresserade av pris- och utgiftselasticiteter och huruvida dessa är statistiskt signifikanta. Vi har därför beräknat elasticiteterna enligt (13), (14) och (15) samt standardfelen för de okompenserade elasticiteterna. Därefter har femprocentiga konfidensintervall konstruerats för tidsserier över elasticiteterna. Elasticiteterna är i denna modell inte konstanta utan varierar över tiden. Oftast presenteras elasticiteter som konstanter, men det är mer en konvention än ett lämpligt förfaringssätt. I vårt fall, när konsumtionen varierar ganska kraftigt säsongsmässigt, är det också rimligt att tänka sig att elasticiteterna varierar säsongsmässigt.

Figurerna 3–10 presenterar utgifts- och okompenserade priselasticiteter med konfidensintervall som är två standardfel stora. Det innebär att man med 95 procents sannolikhet kan förkasta att elasticiteterna ligger utanför konfidensintervallet. Samtliga utgifts- och egenpriselasticiteter är signifikant skilda från noll. Utgiftselasticiteten är ca 0,6 för sprit, 0,4 för vin, 0,9 för starköl och 1,4 för folköl. Man kan därför räkna med att en realinkomstökning i ekonomin, som ökar utgifterna för alkohol, främst kommer att innebära en ökad konsumtion av folköl och en mindre ökning av övriga alkoholsorter.

Priselasticiteterna är ca -0.9 för sprit och vin, -1.3 för starköl och -1.2 för folköl. Figurerna 11–14 redovisar både kompenenserade och okompenserade priselasticiteter. Som vi ser blir skillnaden liten, eftersom alkoholkonsumtionen utgör en liten andel av hushållens totala konsumtion. Den kompenenserade elasticiteten har beräknats som

$$e_{ij}^c = e_{ij} + e_{ax} e_{ia} w_{ja} w_a$$
där e_{ia} är utgiftselasticiteten för en viss alkoholtyp, e_{ax} är utgifts-

elasticiteten för alkohol som grupp, w_{ia} är budgetandelen för en viss alkoholtyp som andel av den totala alkoholkonsumtionen och w_a är budgetandelen för alkohol som andel av den totala konsumtionen. Den kompenserade elasticiteten visar effekten på konsumtionen av en renodlad prisändring (då konsumenten kompenseras för prisändringen). Här framgår att folköl och starköl är mest priskänsliga, med elasticiteter på $-1,2$ respektive $-1,3$. Vin och sprit har elasticiteter på ca $-0,9$.

Utgiftselasticiteten för alkohol som grupp, e_{ia} , skattades i ett separat ekvationssystem med, förutom alkohol, livsmedel, övriga icke varaktiga varor och delvis varaktiga varor. Den skattade utgiftselasticiteten för alkohol varierade mellan 1.06 och 1.09 under den studerade tidsperioden.

Ovanstående elasticiteter gäller på kort sikt. På längre sikt sker en ytterligare anpassning av konsumtionen. Detta framgår av figurerna 15 och 16. Anpassningen är emellertid olika för de olika alkoholtyperna. För vin och sprit sker en engångsanpassning vid en prisändring, men sedan återgår konsumtionen till den "normala". För ölkonsumtionen är det annorlunda. Här förstärks anpassningen succesivt till en allt högre elasticitet på lång sikt. Detta torde spegla ett större mått av vanebildning i ölkonsumtionen, som det tar tid att ändra. Sprit- och vinkonsumtionen kan antas ha mindre vardagskaraktär och priseffekterna därför vara mera omedelbara.

Av skattningen av elasticiteterna framgår även att utgifts- och priselasticiteterna varierar säsongsmässigt. För vin och sprit är elasticiteterna lägst det fjärde kvartalet, vilket stämmer med intuitionen. För starköl och folköl är det emellertid det första respektive det tredje kvartalet man är minst priskänslig.

5. ETT PRISPOLITISKT EXPERIMENT

I alkoholskattutredningen föreslås vissa förändringar i skatterna, i huvudsak syftande till en renodlad beskattning efter alkoholstyrka. Dessa förändringar innebär att prisnivåerna för de olika alkoholtyperna förändras enligt följande:

alkoholtyp	procentuell prisförändring
sprit	+0,6
vin	-1,2
starköl	-5,8
folköl	+7,1

Det bör poängteras att detta gäller de genomsnittliga förändringarna för respektive alkoholtyp. Inom dessa grupper förekommer stora individuella variationer. Exempelvis ökar priserna på lättvinsapertifer med drygt 30 procent, medan priserna på mousserande viner minskar med drygt 16 procent. Vi kan nu göra en simulering av effekterna av dessa förändringar med utgångspunkt från vår efterfrågemodell. Dessa simuleringar tar då hänsyn till alla korseffekter som förekommer då alla priserna förändras, liksom till de dynamiska effekter som finns. Vi utför simuleringen under förutsättning att konsumenterna inte kompenseras för de inträffade prisändringarna. Effekterna svarar dock i stort sett mot de kompenserade, eftersom det här i huvudsak är fråga om omfördelningar av skattetrycket mellan de olika alkoholtyperna.

Simuleringarna utförs så att vi förändrar priserna med början 1986:kvartal 1 och beräknar effekterna tre år framåt. Priserna ändras med ovanstående procentsatser. Vi beräknar effekterna på de konsumerade volymerna av de olika alkoholtyperna samt för den totala alkoholkonsumtionen, mätt i spritekvivalenter. Jag räknar med en genomsnittlig alkoholstyrka på 39 procent för sprit, 12,1 för vin, 4,0 för starköl och 2,8 för folköl. Vidare räknar jag med ett genomsnittligt literpris om 33 kronor för starköl och 17 kronor för folköl när den procentuella prisändringen för dessa drycker beräknas⁷.

Effekten på konsumtionen av de olika alkoholtyperna blir

⁷Om literpriset på starköl är 33 kronor blir den procentuella prissänkningen $(1,90/33)100=5,8$ procent. För folkölet ökar priset med $(1,2/17)100=7,1$ procent. I simuleringen förändras ölpriserna med dessa procentsatser från och med 1986:kvartal 1.

	sprit	vin	starköl	folköl
kvartal 1	-0,85	3,10	12,00	-9,06
1986	1,27	4,65	15,29	-12,11
1987	1,57	4,79	15,24	-12,22
1988	1,71	4,83	14,99	-12,13

och för den totala alkoholkonsumtionen

total alkoholkonsumtion

kvartal 1	-0,07
1986	0,97
1987	1,37
1988	1,54

De av utredningen föreslagna skatteförändringarna torde därför komma att på sikt öka den totala alkoholkonsumtionen, här beräknat till drygt 1,5 procent. Detta resultat kan emellertid påverkas av att vi här utelämnat alkoholfria drycker. Förmodligen är alkoholfria drycker ett nära substitut till folköl, varför prisökningen på folköl kan leda till att konsumtionen av alkoholfria drycker ökar. Den här beräknade effekten på den totala alkoholkonsumtionen är därför troligen en överskattning.

Simuleringen aktualiserar frågan om vilken omfördelning av skatterna mellan olika alkoholtyper som ger en gynnsam effekt på den totala alkoholkonsumtionen. För att undersöka denna fråga skall vi nu göra några simuleringar med olika priser på de olika alkoholtyperna. Bland de förslag som diskuterats i den allmänna debatten är en ökad beskattning av de alkoholstarkaste dryckerna det vanligast förekommande. Här kan man tänka sig dels en ökad beskattning av sprit och/eller en lägre beskattning av vin. På maltsidan kan man tänka sig en ökad beskattning av starköl. Vi utför därför två experiment. I det första antar vi att beskattningen ökas så att priset på starköl ökas med en procent och priset på folköl minskas med en procent från och med första kvartalet 1986. Konsumtionen skulle då enligt min modell ha ändrats på följande sätt från 1986 till 1988, räknat i procentuell volymförändring per vuxen person:

spritkonsumtion

kvartal 1	-0,031
1986	-0,247
1987	-0,344
1988	-0,390

vinkonsumtion

kvartal 1	-0,183
1986	-0,407
1987	-0,509
1988	-0,552

starkölskonsumtion

kvartal 1	-1,936
1986	-2,107
1987	-2,165
1988	-2,178

folkölskonsumtion

kvartal 1	1,415
1986	1,754
1987	1,854
1988	1,876

På motsvarande sätt utför vi ett andra experiment där vi antar att beskattningen ändras så att priset på sprit ökar med en procent och priset på vin sjunker med en procent. Konsumtionen ändras då på följande sätt:

spritkonsumtion	
kvartal 1	-0,934
1986	-0,902
1987	-0,934
1988	-0,956
vinkonsumtion	
kvartal 1	1,403
1986	1,614
1987	1,681
1988	1,707
starkölskonsumtion	
kvartal 1	0,118
1986	-0,050
1987	-0,184
1988	-0,239
folkölskonsumtion	
kvartal 1	-0,214
1986	-0,277
1987	-0,238
1988	-0,212

Här framgår att den priselastiska ölefterfrågan gör att starkölsefterfrågan minskar kraftigt och folkölsefterfrågan ökar kraftigt till följd av ökad relativ beskattning av starkölet. Om skatten ökas på sprit till förmån för vin blir effekterna betydligt mindre, beroende på den mindre priselastiska efterfrågan för dessa drycker. Här bör vi också observera att korspriselasticiteterna mellan de olika dryckerna spelar en roll. Således kan vi konstatera att starköl och folköl är substitut och att därför konsumtionen påverkas kraftigt av den relativa skatteförändringen i det första experimentet. I det andra experimentet ser vi också att vinkonsumtionen är känslig för spritprisförändringar, eftersom vinkonsumtionen ökar kraftigt då relativpriset på sprit i förhållande till vin ökar. Dessa förändringar framgår även av figurerna 18 och 19.

Effekterna på alkoholkonsumtionen kan också utvärderas. I det första experimentet sjunker alkoholkonsumtionen med ca 0,3 procent efter 3 år, medan i det andra experimentet den totala alkoholkonsumtionen i stället minskar med ca 0,1 procent. Detta tyder på att man alkoholpolitiskt skulle vinna på en omfördelning av skatterna med högre skatt på starköl, men att en höjning av spritskatten har en mindre effekt. De

skattade priselasticiteterna antyder i själva verket att man får den största effekten i form av minskad total alkoholkonsumtion genom en omfördelning av skattetrycket från alkoholstarkare till alkoholsvagare drycker. Det beror alltså på att de alkoholsvagare dryckerna, dvs starköl och folköl, är de mest priskänsliga.

Syftet med skattereformen är dock att endast omfördela skattetrycket mellan olika alkoholtyper, speciellt att genomföra en mer renodlad beskattning efter alkoholstyrka. Man bör därför ta hänsyn till de olika alkoholtypernas vikt i den totala konsumtionen. Jag har därför också gjort simuleringar där den allmänna prisnivån för alkohol hålles oförändrad. Vi utgår nu från en sänkning av priset på folköl med en procent och beräknar sedan de prisändringar på övriga alkoholtyper som krävs för att den allmänna prisnivån på alkohol skall vara oförändrad. Analogt med den första simuleringen ovan krävs då en ökning av priset på starköl med 2,35 procent. Genomför man denna förändring kommer den totala alkoholkonsumtionen att minska med 0,7 procent. Analogt med den andra simuleringen skulle vinpriset sänkas med 2,35 procent och spritpriset höjas med 3,6 procent. Detta skulle sänka den totala alkoholkonsumtionen med 0,3 procent, dvs effekten blir mindre än hälften av förändringen på de båda öltyperna.

En annan alkoholpolitisk hypotes går ut på att beskatta alkohol som huvudsakligen intas i samband med måltider lindrigare. Vi kan då omfördela skatterna så att spritpriset ökar med 3,6 procent, starkölet med 2,35 procent, medan priserna på vin och folköl minskas med 2,35 respektive en procent. Denna omfördelning skulle leda till en minskad total alkoholkonsumtion med 0,8 procent.

Slutsatsen av dessa simuleringar är att om man vill minska den totala alkoholkonsumtionen med hjälp av beskattningen bör man beskatta relativt priselastiska alkoholtyper med hög alkoholstyrka hårdare. En hårdare beskattning av starkölet och en lindrigare beskattning av folkölet förefaller då vara den rätta politiken. En minskning av den totala alkoholkonsumtionen med fem procent skulle kunna uppnås genom en sänkning av priset på folköl med ca 7 procent och en ökning av priset på starköl med ca 17 procent.

Det kan tänkas att egenproduktion och utlandsförsäljning är mindre känslig för omfördelning av skattetrycket inom maldryckessortimentet, eftersom substitutionen där torde vara relativt liten. Om så är fallet torde en relativ höjning av skatten på starköl kunna få en gynnsam effekt på den totala alkoholkonsumtionen.

6. SLUTSATSER

I denna rapport har vi beräknat pris- och utgiftselasticiteter för de olika alkoholtyperna sprit, vin, starköl och folköl. Vi har använt en dynamisk version av efterfrågesystemet AIDS och skattningen av detta system har varit lyckat. Trots att variationen i de relativa priserna är relativt liten har vi lyckats identifiera statistiskt signifikanta pris- och utgiftselasticiteter, som dessutom är teoretiskt helt rimliga. De ekonometriska problemen tycks också vara relativt små med den specifikation som valts här.

Resultaten visar att folköl och starköl är de mest priskänsliga dryckerna med priselasticiteter på $-1,2$ resp $-1,3$, medan vin och sprit har lägre elasticiteter, ca $-0,9$.

I ett experiment som förutsätter att skattesatserna för olika alkoholtyper ändras utan att konsumenterna kompenseras för skatteändringen, visas att en omfördelning av skattesatserna så att priset på starköl stiger med en procent medan priset på folköl minskar med en procent skulle sänka den totala alkoholkonsumtionen med ca 0,3 procent. En motsvarande ökning och sänkning av sprit- respektive vinpriserna skulle i stället öka alkoholkonsumtionen med ca 0,1 procent. Om priserna ändras enligt alkoholskatteutredningens förslag, vilket framför allt innebär en prissänkning för starköl och en prisökning för folköl, kommer den totala alkoholkonsumtionen att öka med ca 1,5 procent.

REFERENSER

Assarsson B (1985) Prices and income distribution — An inquiry into the effects of relative-price changes on the cost of living and the distribution of income in Sweden with special reference to the cost of children, Meddelande 1985:98, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.

Christensen L R, D W Jorgenson och L J Lau (1975) "Transcendental logarithmic utility functions", *American Economic Review* 65:367–383.

Deaton A S (1986) "Demand analysis", kap 30 i Z.Griliches och M.D.Intriligator, red., *Handbook of econometrics*, Vol III, North-Holland, Amsterdam

Deaton A S och J Muellbauer (1980a) "An almost ideal demand system", *American Economic Review* 70:312–326

Deaton A S och J Muellbauer (1980b) *Economics and consumer behavior*, Cambridge University Press, Cambridge.

Edgerton D (1990) "Demand functions — a review", stencil, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.

Hansen G och H-P Sienknecht (1989) "A comparison of demand systems — A case study for West-Germany", *Empirical Economics* 14:43–61.

Jorgenson D. m fl (1982) "The transcendental logarithmic model of aggregate consumer behavior" i R.Basman och G.Rhodes, red., *Advances in Econometrics*

Klevmarken A (1981) *On the complete systems approach to demand systems*, Industrins utredningsinstitut

Lewbel A (1989) "Nesting the AIDS and the translog demand systems", *International Economic Review* 30:349–56

Philips L (1974) *Applied consumption analysis*, North-Holland Publ Co.

Philips L (1975) "A dynamic version of the linear expenditure model", *Review of Economics and Statistics*, 54: 450–58

Pollak, R A och T J Wales "Demographic variables in demand analysis", *Econometrica* 49:1533–51

Ray, R (1985) "Specification and time series estimation of dynamic Gorman polar form demand systems", *European Economic Review* 27:357–74

Shephard R W (1953) *Cost and production functions*, Princeton University Press

Theil H (1971) *Principles of econometrics*, John Wiley & Sons.

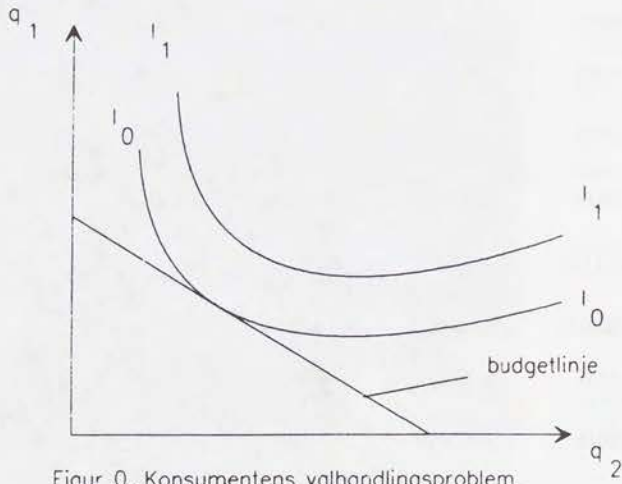
Theil H (1976) *Theory and measurement of consumer demand*, Volymerna 1 och 2 North-Holland Publ Co.

Wold H och L Jureen (1953) *Demand analysis*, Almqvist & Wicksell.

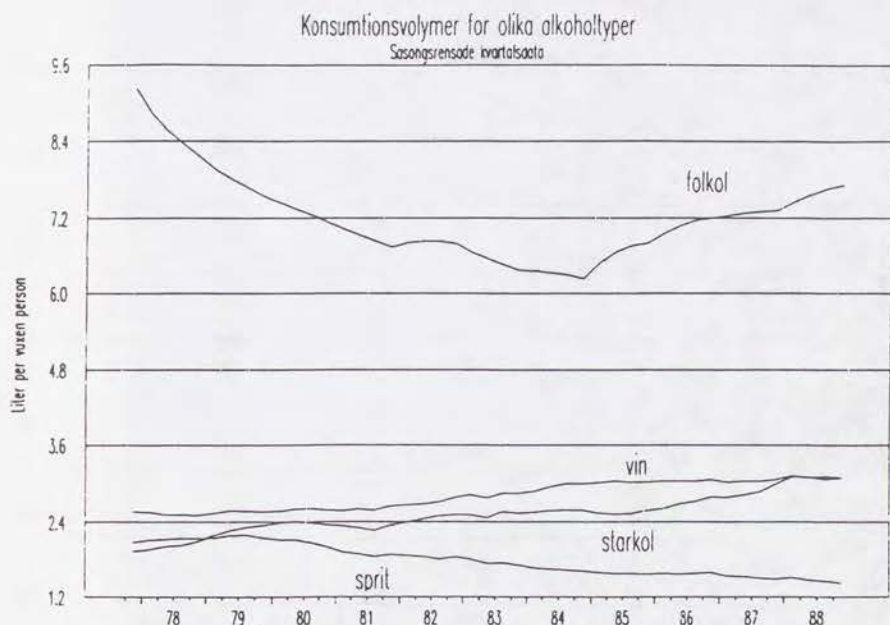
Tabell 1. Skattning av dynamisk AIDS efterfrågesystem med säsongsdummys för perioden 1978:kvartal 1 — 1988:kvartal 4.

	p_{sprit}	p_{vin}	$p_{\text{starköl}}$	$p_{\text{folköl}}$	totala utgifter
w_{sprit}	0.0024	0.0007	-0.0214	-0.0588	-0.0472
w_{vin}	0.0769	0.0054	-0.0280	-0.0943	-0.1242
$w_{\text{starköl}}$	0.0349	0.0158	-0.0516	0.0972	-0.0267
$w_{\text{folköl}}$	-0.1141	-0.0219	0.1011	0.0560	0.1981
	konstant	kvartal 1	kvartal 2	kvartal 3	
w_{sprit}	0.4656	-0.0161	-0.0058	-0.0110	
w_{vin}	0.2049	-0.0479	-0.0197	-0.0338	
$w_{\text{starköl}}$	-0.2761	0.0104	0.0598	0.0390	
$w_{\text{folköl}}$	0.6056	0.0537	-0.0343	0.0058	
	$w_{\text{sprit},t-1}$	$w_{\text{vin},t-1}$	$w_{\text{starköl},t-1}$	$w_{\text{folköl},t-1}$	
w_{sprit}	0.0153	-0.0296	0.0759	-0.0617	
w_{vin}	-0.7680	0.5847	0.1985	-0.0152	
$w_{\text{starköl}}$	0.2630	-0.5013	0.3645	-0.1262	
$w_{\text{folköl}}$	0.4897	-0.0537	-0.6389	0.2030	
	R^2	AR-F(5,32)	ARCH-F(3,36)	$\chi^2(2)$	
w_{sprit}	0.982	1.07	0.76	1.974	
w_{vin}	0.964	1.10	0.93	0.624	
$w_{\text{starköl}}$	0.960	0.73	0.74	0.314	
$w_{\text{folköl}}$	0.909	0.02	0.71	1.449	

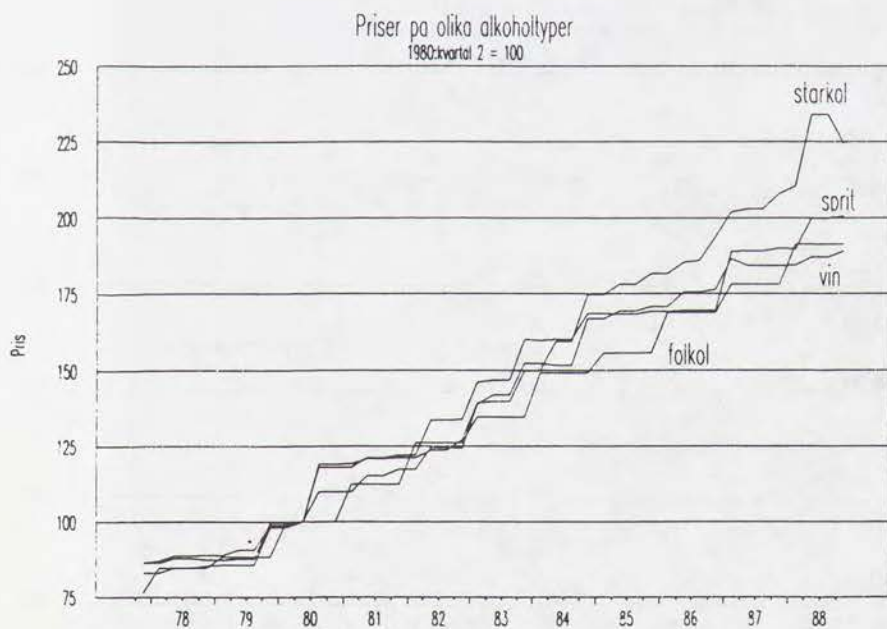
Not. AR-F(5,32) är en F-test för autokorrelerade residualer. ARCH är en F-test för autokorrelation givet heteroskedasticitet. χ^2 är en test för normalfördelade residualer. $R^2=0.9997$ för hela systemet.

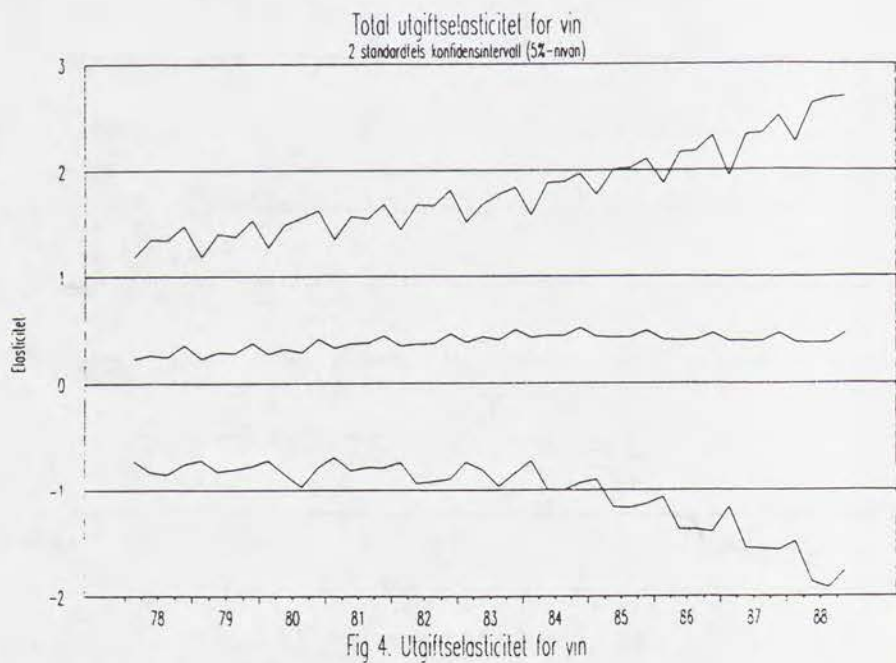
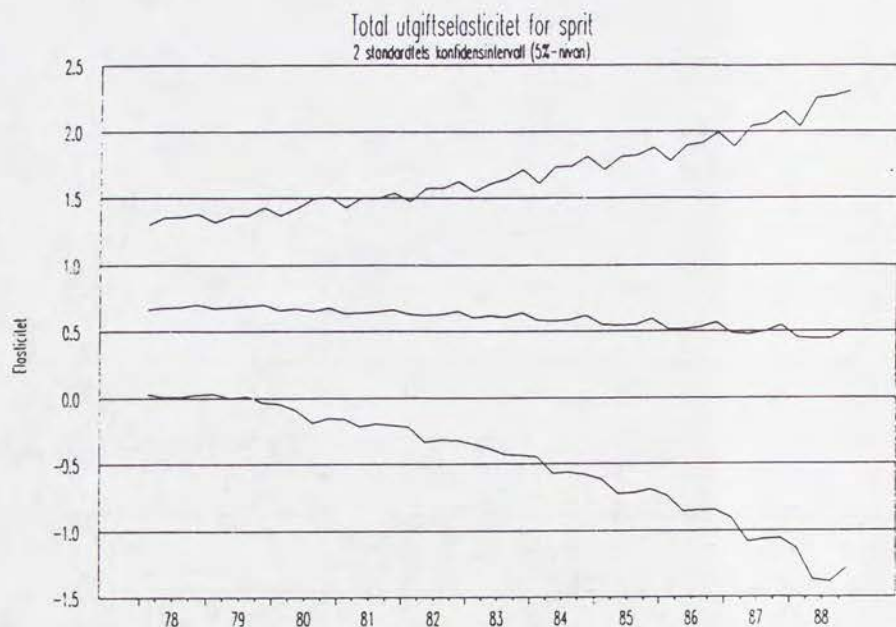
Figur 0. Konsumentens valhandlingsproblem.

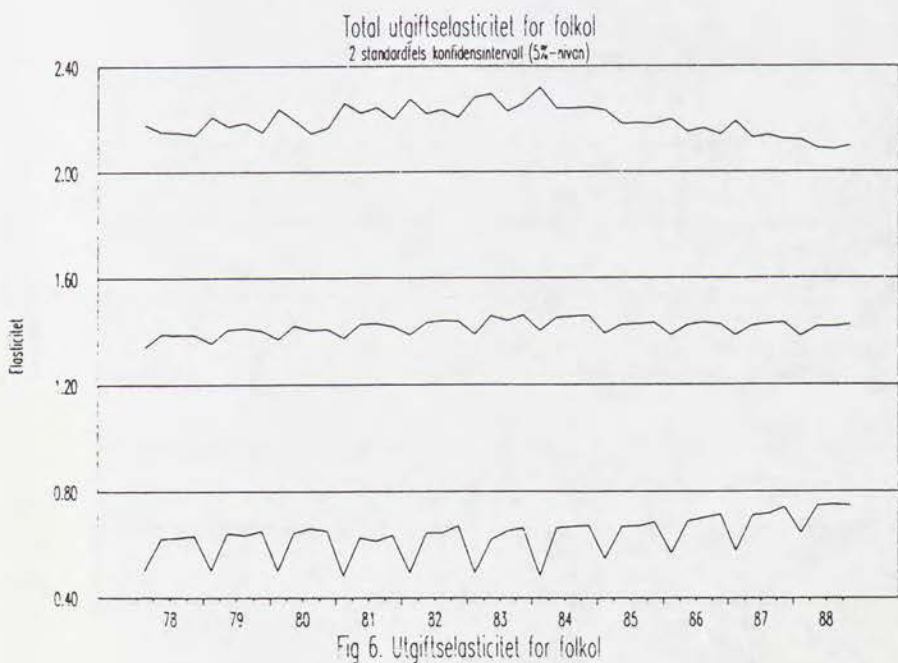
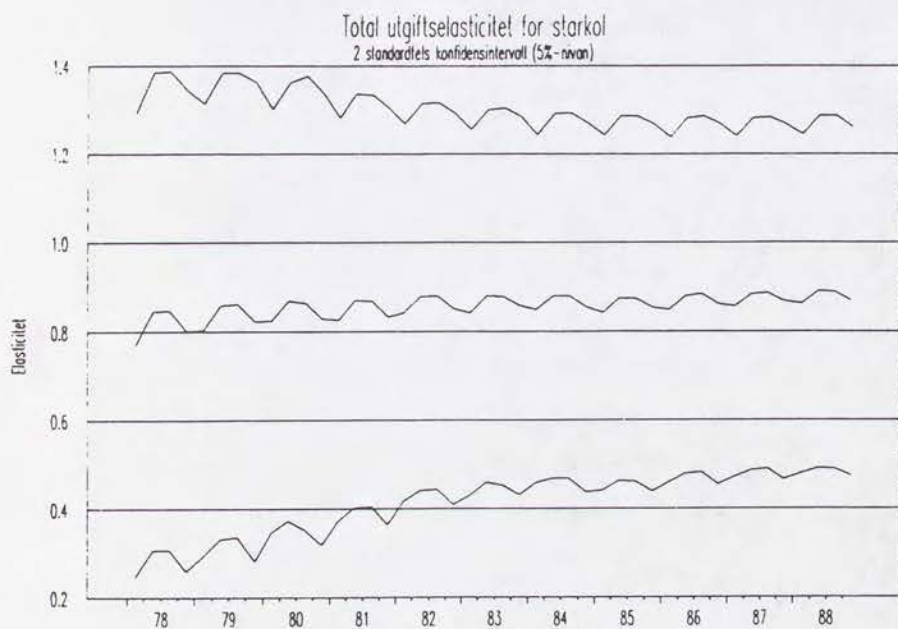

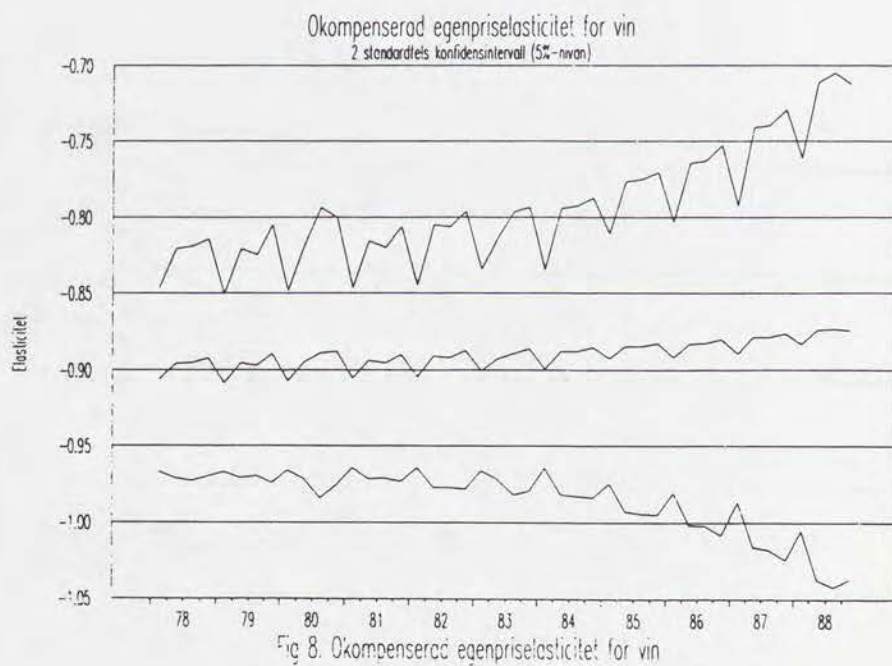
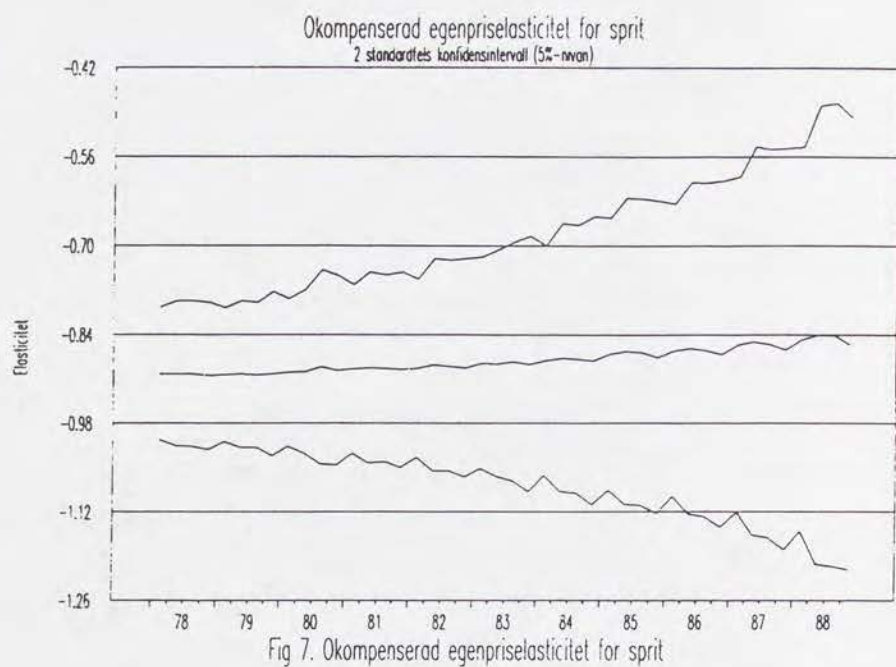
Figur 1. Konsumtionsvolymen efter mellanårsperioden

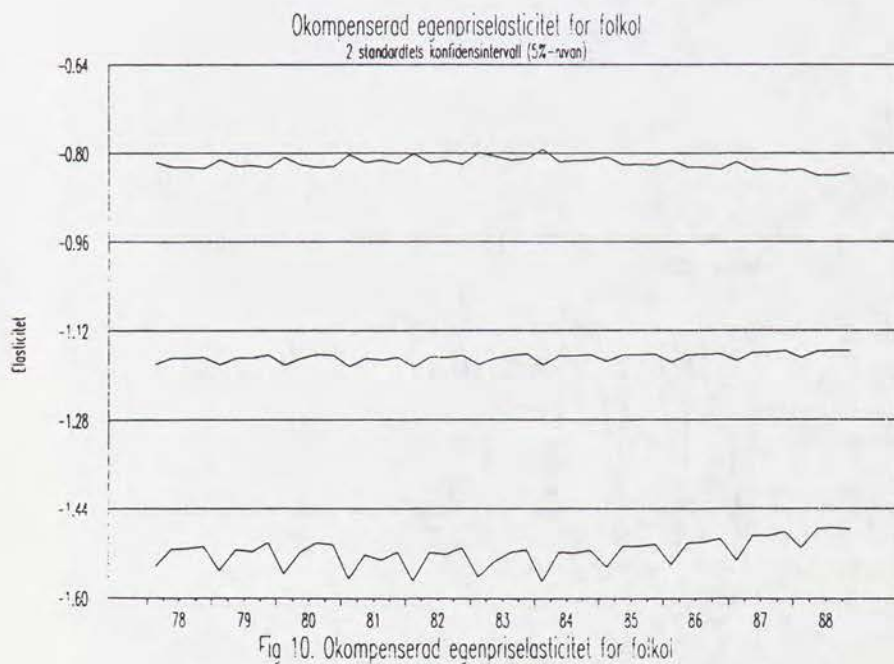
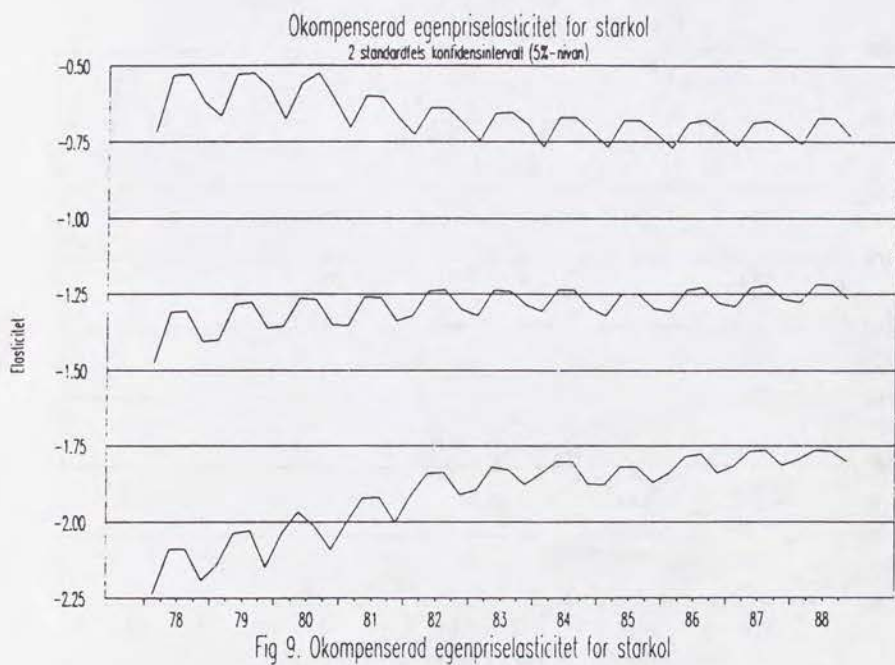

Figur 2. Priser efter mellanårsperioden

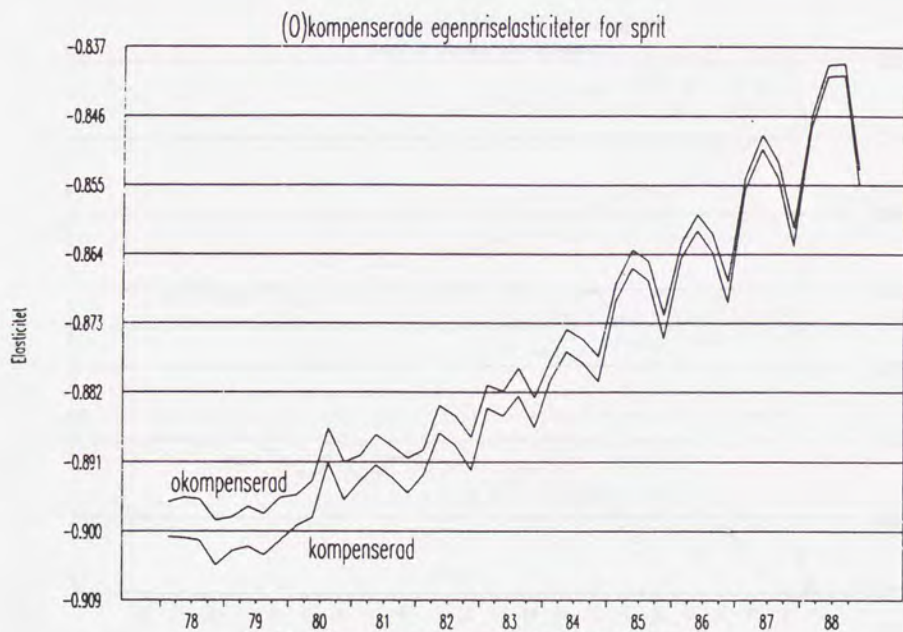

Fig 11. (0)kompenserade egenpriselasticiteter for sprit

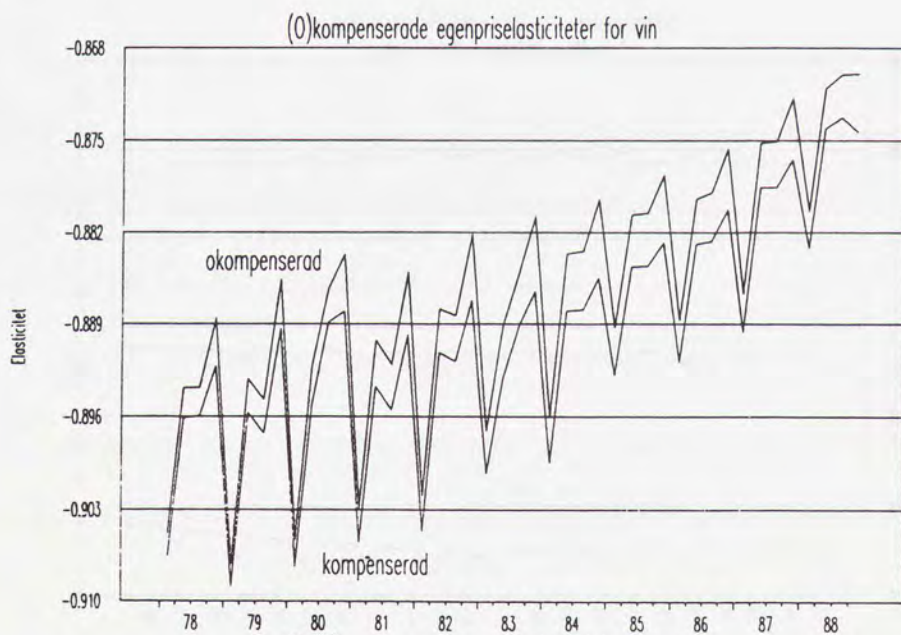
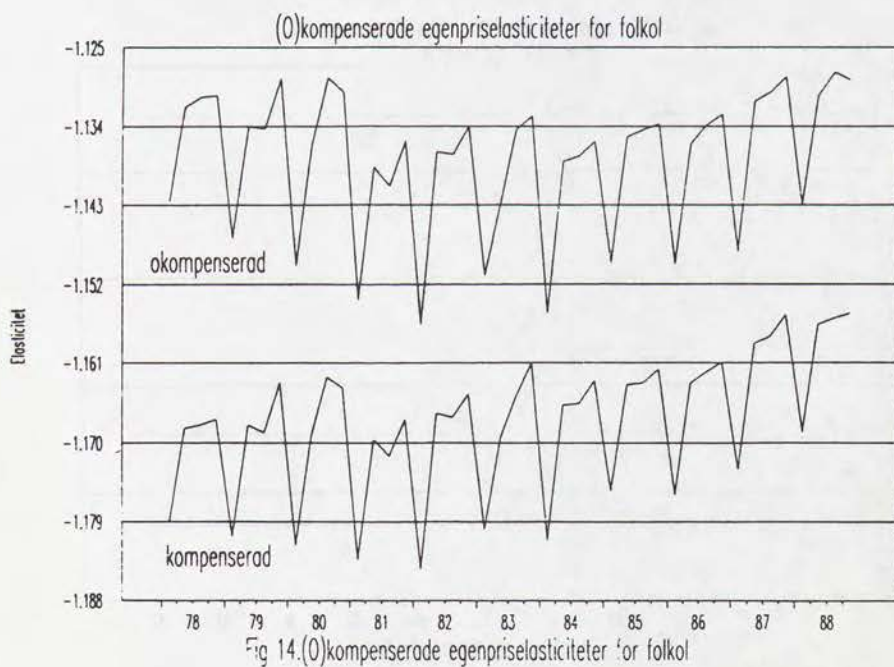
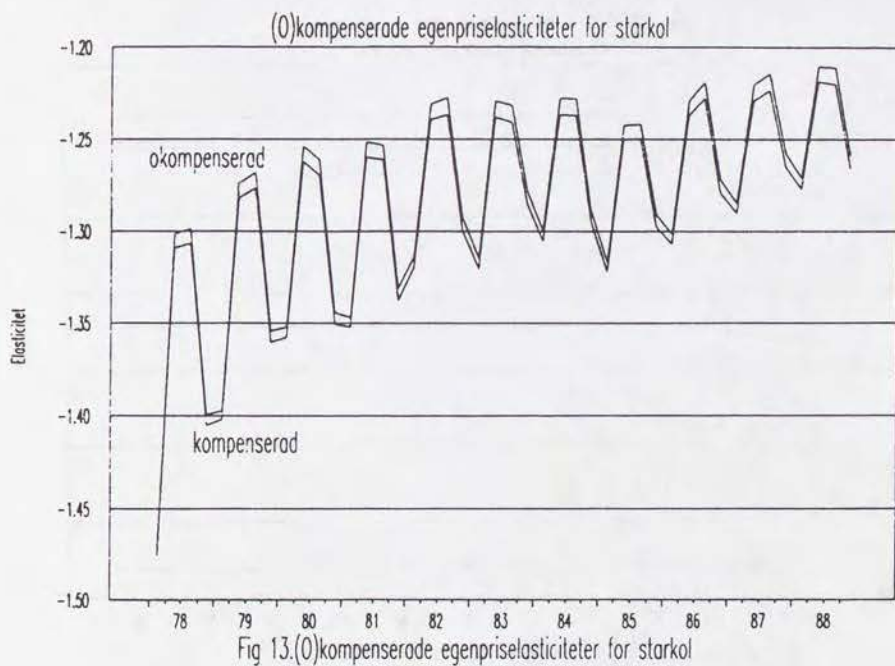
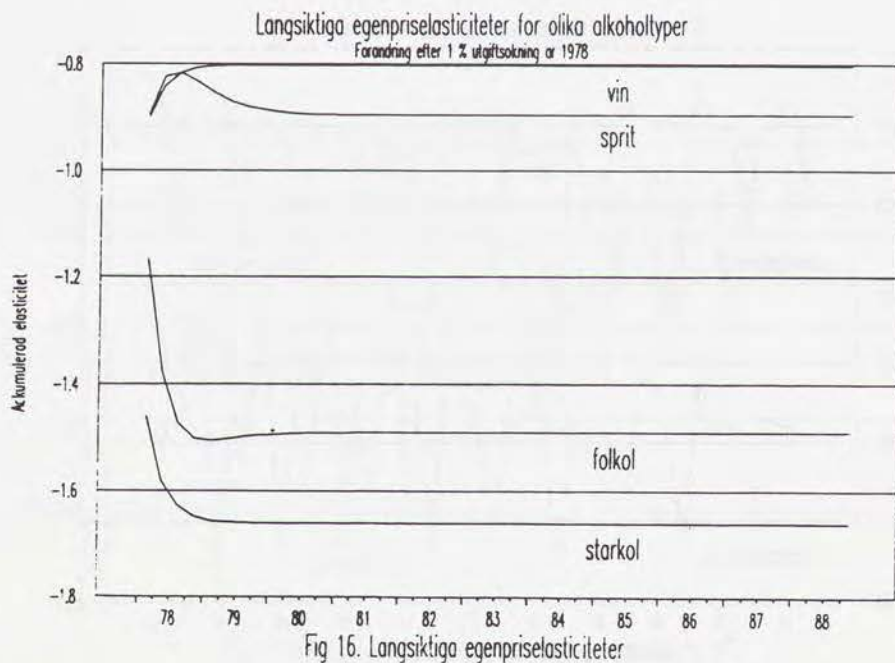
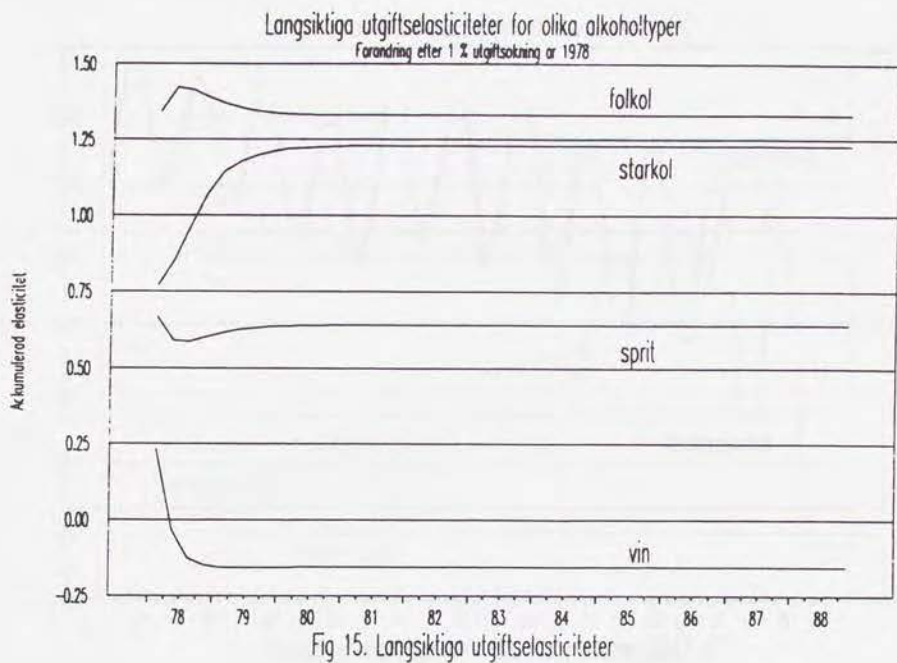

Fig 12. (0)kompenserade egenpriselasticiteter for vin

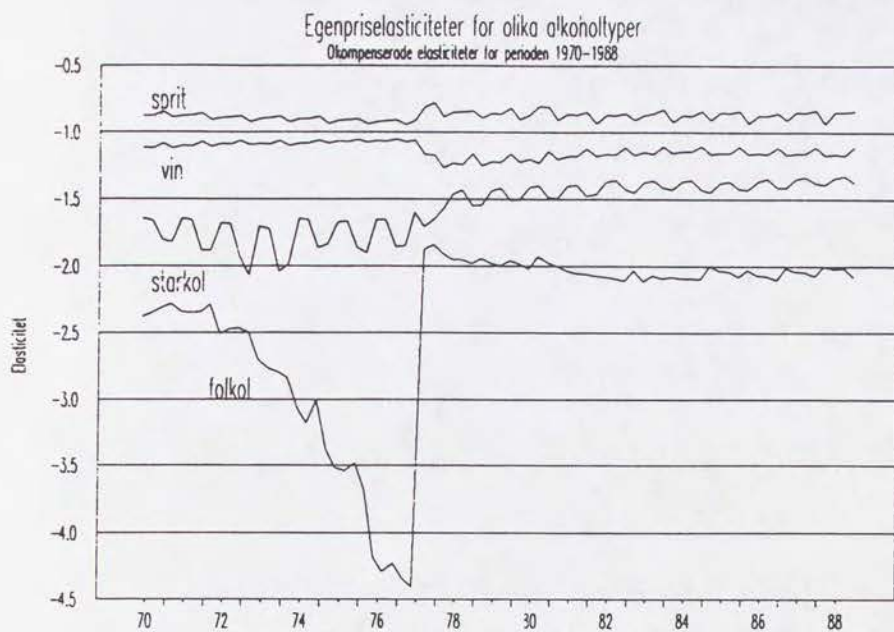

Fig 17. Skattning med dummy för mellanårsperioden

Kalkylkomponenter i försäljningspriset för spritdrycker och vin

Nedan följer en beskrivning av hur de olika beståndsdelarna i försäljningspriset för spritdrycker och vin kan härledas ur försäljningspriset. Därefter lämnas en beskrivning av hur försäljningspriset räknas fram med utgångspunkt från varuvärdet. Med varuvärde avses de sammanlagda produktkostnaderna för Vin & Sprit och Systembolaget inklusive vinst.

Beståndsdelarna i försäljningspriset

De olika kalkylkomponenterna i det försäljningspris som köparen betalar i systembutiken dvs varuvärde, dryckesskatt, mervärdeskatt, kan räknas fram på sätt som framgår av nedanstående beräkningsschema.

Kalkylkomponent	Sprit, 40 % kr/liter	Starkvin kr/liter	Lättvin kr/liter
Pris i butik	200,00	100,00	100,00
Mervärdeskatt 20 %	-40,00	-20,00	-20,00
Pris exkl mervärdeskatt	160,00	80,00	80,00
Procentavgift, not 1	-96,00	-31,20	-31,20
Grundavgift, not 2	-52,80	-21,00	-8,50
Varuvärde	11,20	27,80	40,30

Not 1 Procentavgiften räknas på försäljningspriset exklusive mervärdeskatt. För sprit är procentavgiften 60 %, för vin 39 %.

Not 2 Grundavgiften är 1,32 kronor per liter och volymprocentenhet alkohol för sprit. För starkvin är grundavgiften 21 kronor per liter, för lättvin 8,50 kronor per liter (här avses lättvin över 7 % alkoholhalt).

Priskalkyl med utgångspunkt från varuvärdet

Spritdrycker

Utgångspunkten i nedanstående exempel är att varuvärdet är 11 kr 20 öre per liter och att alkoholhalten är 40 volymprocent.

Det första steget i priskalkylen är att beräkna summan av varuvärde och grundavgift:

Varuvärde		11,20 kr/liter
Grundavgift	40 x 1,32	<u>52,80</u>
Summa varuvärde och grundavgift		64,00

I nästa steg beräknas procentavgiften. Den skall beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. Eftersom försäljningspriset inte kan bestämmas förrän procentavgiften har fastställts måste ett ekvationssystem användas för att priskalkylen skall kunna genomföras.

Om försäljningspriset antas vara P kronor per liter kan följande ekvation ställas upp.

$$(P - 0,20 \times P) - (P - 0,20 \times P) \times 0,60 = 64,00$$

eller

$$0,80 \times P - 0,80 \times P \times 0,60 = 64,00$$

$$0,32 \times P = 64,00$$

$$P = 200,00$$

0,20 i ekvationen avser mervärdesskattens del av försäljningspriset och 0,60 avser procentavgiftens del av försäljningspriset exklusive mervärdesskatt.

När försäljningspriset har räknats fram kan procentavgiften fastställas och kalkylen avslutas enligt följande:

Varuvärde		11,20 kr/liter
Grundavgift	40 x 1,32	<u>52,80</u>
Summa varuvärde och grundavgift		64,00
Procentavgift	$(200 - 0,20 \times 200) \times 0,60$	96,00
Mervärdesskatt	200 x 0,20	<u>40,00</u>
Försäljningspris		200,00

Starkvin

Utgångspunkten i nedanstående exempel är att varuvärdet är 27 kronor 80 öre per liter. Analogt med exemplet avseende spritdrycker erhålles följande beräkningar.

Varuvärde	27,80 kr/liter
Grundavgift	<u>21,00</u>
Summa varuvärde och grundavgift	48,80

$$(P-0,20 \times P) - (P-0,20 \times P) \times 0,39 = 48,80$$

$$0,80 \times P - 0,80 \times P \times 0,39 = 48,80$$

$$0,488 \times P = 48,80$$

$$P = 100,00$$

0,39 i ekvationen avser procentavgiftens del av försäljningspriset exklusive mervärdeskatt.

Kalkylen avslutas enligt följande:

Varuvärde		27,80 kr/liter
Grundavgift		<u>21,00</u>
Summa varuvärde och grundavgift		48,80
Procentavgift	$(100-0,20 \times 100) \times 0,39$	31,20
Mervärdeskatt	$100 \times 0,20$	<u>20,00</u>
Försäljningspris		100,00

Lättvin

Utgångspunkten i följande exempel är att varuvärdet är 40 kronor 30 öre per liter. På samma sätt som i tidigare exempel erhålles följande:

Varuvärde	40,30 kr/liter
Grundavgift	<u>8,50</u>
Summa varuvärde och grundavgift	48,80

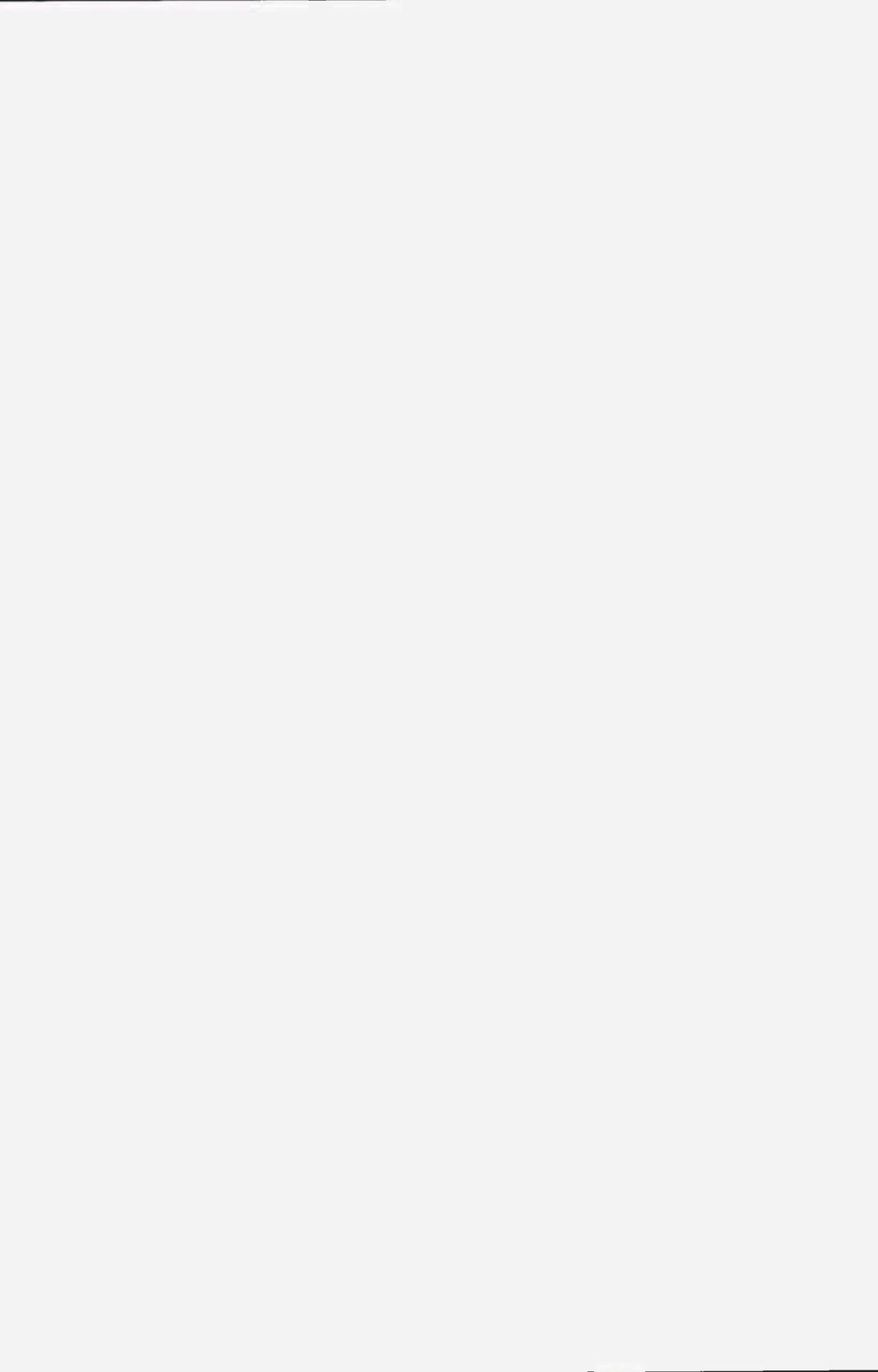
$$(P-0,20 \times P) - (P-0,20 \times P) \times 0,39 = 48,80$$

$$0,80 \times P - 0,80 \times P \times 0,39 = 48,80$$

$$0,488 \times P = 48,80$$

$$P = 100,00$$

Varuvärde		40,30 kr/liter
Grundavgift		<u>8,50</u>
Summa varuvärde och grundavgift		48,80
Procentavgift	$(100-0,20 \times 100) \times 0,39$	31,20
Mervärdeskatt	$100 \times 0,20$	<u>20,00</u>
Försäljningspris		100,00

Exempel på pris- och skatteffekter för ett antal sprit- och vinmärken

I denna bilaga redovisas de beräknade konsekvenserna av förslaget till ny alkoholbeskattning när det gäller dryckesskatt och försäljningspris för ett antal sprit- och vinmärken. Någon särredovisning av mervärdeskatten sker inte. Med nuvarande pris avses priserna i maj 1991. Försäljningsvolymen omfattar tiden april 1990 - mars 1991.

SÄLD VOLYM VARUBENÄMNING 9006-9103 liter/år	BUTELJ STORLEK cl	ALKOHOL HALT %	NUVARANDE PRIS kr/butelj	VARAV PANT	VARAV GRUND AVGIFT	VARAV PROCENT AVGIFT	SUMMA DRYCKES SKATT	NYTT PRIS kr/butelj	VARAV NY DRYCKES SKATT	PRIS ÄNDRING kr/butelj	PRIS ÄNDRING %
4540841 EXPLORER VODKA	75.00	38.0	160	2	37.62	75.84	(113.46)	169	120.83	9	6
4088092 RENAT BRÄNNVIN	75.00	40.0	167	2	39.60	79.20	(118.80)	184	132.00	17	10
2403641 Absolut Vodka 40 %	75.00	40.0	193	0	39.60	92.64	(132.24)	193	132.00	0	0
1432642 LORD CALVERT SEAGRAM	75.00	40.0	180	2	39.60	85.44	(125.04)	189	132.00	9	5
985471 STAR DRY GIN	75.00	40.0	172	2	39.60	81.60	(121.20)	186	132.00	14	8
893601 BRÄNNVIN SPECIAL	75.00	34.0	145	2	33.66	68.64	(102.30)	140	98.63	-5	-3
825034 BELL'S OLD SCOTCH	75.00	40.0	228	0	39.60	109.44	(149.04)	207	132.00	-21	-9
470605 EAU-DE-VIE **	75.00	40.0	181	2	39.60	85.92	(125.52)	189	132.00	8	4
469252 SMIRNOFF VODKA	75.00	40.0	192	0	39.60	92.16	(131.76)	192	132.00	0	0
424102 SKÅNE AQUALIT 43%	75.00	43.0	180	2	42.57	85.44	(128.01)	206	148.88	26	14
291671 MAC SCOT	75.00	40.0	212	2	39.60	100.80	(140.40)	202	132.00	-11	-5
267098 ABSOLUT CITRON 40%	75.00	40.0	225	0	39.60	108.00	(147.60)	206	132.00	-20	-9
223294 OLD GLEN	75.00	40.0	228	2	39.60	108.48	(148.08)	208	132.00	-20	-9
218986 CARLSHAMS FLAGG	75.00	26.0	130	2	25.74	61.44	(87.18)	100	63.00	-30	-23
178451 GORDON'S DRY GIN	75.00	40.0	238	0	39.60	114.24	(153.84)	211	132.00	-27	-11
137362 BACARDI SUPERIOR	75.00	40.0	225	0	39.60	108.00	(147.60)	206	132.00	-20	-9
134867 GRÖNSTEDTS MONOPOLE	75.00	40.0	290	0	39.60	139.20	(178.80)	232	132.00	-59	-20
134651 SILVER ROM	75.00	40.0	173	2	39.60	82.08	(121.68)	186	132.00	13	7
126985 JÄGERMEISTER	75.00	35.0	232	0	34.65	111.36	(146.01)	180	104.18	-52	-23
125657 SVART-VINBARS-BRÄNNV	75.00	40.0	177	2	39.60	84.00	(123.60)	188	132.00	11	6
125230 LONG JOHN	75.00	40.0	245	0	39.60	117.60	(157.20)	214	132.00	-32	-13
106040 FAMOUS GROUSE	75.00	40.0	265	0	39.60	127.20	(166.80)	222	132.00	-44	-16
97265 CEDERLUNDS TORR	75.00	26.0	131	2	25.74	61.92	(87.66)	100	63.00	-31	-24
91882 CAMPARI BITTER	75.00	21.0	175	0	20.79	84.00	(104.79)	98	43.28	-77	-64
89200 HERRGÅRDS AQUALIT	75.00	43.0	184	2	42.57	87.36	(129.93)	208	148.88	24	13
67481 BASKA DROPBAR	75.00	43.0	182	2	42.57	86.40	(128.97)	207	148.88	25	14
59883 KAPTENLÖJTANT	75.00	40.0	188	0	39.60	90.24	(129.84)	191	132.00	3	1
58725 LEMON GIN	37.50	34.0	77	2	16.83	36.00	(52.83)	73	49.31	-4	-6
50242 APRICOT BRANDY	37.50	32.0	83	0	15.84	39.84	(55.68)	69	44.66	-14	-17
47816 KAHUA	37.50	26.0	103	0	12.87	49.44	(62.31)	64	31.50	-39	-37
41244 DRAMBUIE	75.00	40.0	324	0	39.60	155.52	(195.12)	245	132.00	-79	-24
37903 FOUR ROSES BOURBON	75.00	40.0	215	0	39.60	103.20	(142.80)	202	132.00	-14	-6
37821 AALBORG JUB. AKVAVIT	37.50	42.0	114	0	20.79	54.72	(75.51)	109	71.63	-5	-4

SÄLD VOLYH VARUBENÄMNING 9004-9103 liter/8r	BUTELJ STORLEK el	ALKOHOL HALT %	NUVARANDE PRIS kr/butelj	VARAV PANT	VARAV GRUND AVGIFT	VARAV PROCENT AVGIFT	SUMMA DRYCKES SKATT	NYTT PRIS kr/butelj	VARAV NY DRYCKES SKATT	PRIS ÄNDRING kr/butelj	PRIS ÄNDRING %
15200 KLOSTER LIKÖR	75.00	43.0	203	0	42.57	97.44	(140.01)	214	148.88	11	5
11173 MIDORI	50.00	20.0	159	0	13.20	76.32	(89.52)	80	26.30	-79	-50
10288 MARTELL ***	75.00	40.0	369	0	39.60	177.12	(216.72)	263	132.00	-106	-29
8527 BJÖRNÄRSLIKÖR	37.50	27.0	85	0	13.37	40.80	(54.17)	63	36.94	-22	-25
8080 BLÅ CURACAO	37.50	32.0	88	0	15.84	42.24	(58.08)	71	44.66	-17	-19
7949 GAUFFINS DUBBELBL.	37.50	50.0	110	2	24.75	51.84	(76.59)	132	94.13	22	20
7078 Chiyoda Sake	75.00	15.0	141	0	14.85	67.68	(82.53)	72	27.45	-69	-49
6632 KIBOMI KIMI LIKÖR	50.00	20.0	118	0	13.20	56.64	(69.84)	64	26.30	-54	-46
6217 CHIVAS REGAL WHISKY	75.00	43.0	357	0	42.57	171.36	(213.93)	276	148.88	-81	-23
5441 CALVADOS BOULARD	37.50	40.0	155	0	19.80	74.40	(94.20)	120	66.00	-35	-23
4380 ÅHUS BITTER	50.00	38.0	127	0	25.08	60.96	(86.04)	120	80.55	-7	-5
3127 CHARTREUSE VERTE	37.50	55.0	206	0	27.23	98.88	(126.11)	184	108.19	-22	-11
1267 MOZART LIQUEUR	50.00	20.0	172	0	13.20	82.56	(95.76)	85	26.30	-87	-50
723 Grappa Goccia	70.00	45.0	235	0	41.58	112.80	(154.38)	229	149.45	-6	-3
558 CORDON BLEU	75.00	40.0	952	0	39.60	456.96	(496.56)	496	132.00	-456	-48
327 Highland Park 12 y.o	75.00	43.0	421	0	42.57	202.08	(244.65)	301	148.88	-120	-28
81 RENAULT RESERVE	70.00	40.0	1146	0	36.96	550.08	(587.04)	566	123.20	-580	-51
1326421 MARINELLA	75.00	21.0	64	2	15.75	19.34	(35.09)	74	43.28	10	16
910501 STARKVINSGLÖGG	75.00	18.0	61	2	15.75	18.41	(34.16)	63	35.63	2	3
834526 ROSITA	75.00	21.5	64	2	15.75	19.34	(35.09)	79	47.10	15	23
587888 MARTINI BIANCO	75.00	18.0	88	0	15.75	27.46	(43.21)	79	35.63	-9	-11
562314 VERM.ITALIANO BIANCO	75.00	18.0	65	2	15.75	19.66	(35.41)	65	35.63	0	0
219426 DESSERT	75.00	18.0	60	2	15.75	18.10	(33.85)	62	35.63	2	4
119175 ROYAL CREAM	75.00	17.5	76	2	15.75	23.09	(38.84)	72	35.63	-4	-5
108276 Bristol Cream	75.00	18.0	97	0	15.75	30.26	(46.01)	84	35.63	-13	-13
87400 SOLITA	75.00	21.0	69	2	15.75	20.90	(36.65)	77	43.28	8	12
78714 CINZANO BITTER	75.00	18.0	88	0	15.75	27.46	(43.21)	79	35.63	-9	-11
65907 AMONTILLADO SUPERIOR	75.00	18.5	77	2	15.75	23.40	(39.15)	73	35.63	-4	-6
61999 DUBONNET	75.00	16.0	87	0	15.75	27.14	(42.89)	68	27.45	-19	-22

SÄLD VOLYH VARUBENÄMNING 9004-9103 liter/år	BUTELJ STORLEK cl	ALKOHOL HALT %	NUVARANDE PRIS kr/butelj	VARAV GRUND AVGIFT	VARAV PROCENT AVGIFT	SUMMA DRYCKES SKATT	NYTT PRIS kr/butelj	VARAV NY DRYCKES SKATT	PRIS ÄNDRING kr/butelj	PRIS ÄNDRING %
61838 MADEIRA FINE	75.00	18.5	89	2	15.75	27.14 (42.89)	80	35.63	-9	-10
59986 NOILLY PRAT	75.00	18.0	98	0	15.75	30.58 (46.33)	85	35.63	-13	-14
56664 RED PORT	75.00	20.0	91	2	15.75	27.77 (43.52)	86	39.45	-5	-6
43717 DRY SACK	75.00	18.0	109	0	15.75	34.01 (49.76)	91	35.63	-18	-16
41203 INVALID PORT	75.00	18.0	109	0	15.75	34.01 (49.76)	91	35.63	-18	-16
16545 GRÄDASK	75.00	20.0	130	2	15.75	39.94 (55.69)	110	39.45	-20	-16
12206 TIO PEPE	75.00	18.0	109	0	15.75	34.01 (49.76)	91	35.63	-18	-16
8698 SAINT JOHN	75.00	18.0	120	0	15.75	37.44 (53.19)	98	35.63	-22	-16
6869 HUNT'S PORT V.O.V.	75.00	18.0	107	0	15.75	33.38 (49.13)	90	35.63	-17	-16
759 MANZANILLA	75.00	17.5	84	2	15.75	25.58 (41.33)	77	35.63	-7	-8
600 SETUBAL 20 YEARS	75.00	18.0	222	0	15.75	69.26 (85.01)	160	35.63	-62	-28
275 DONA ALICIA	75.00	17.7	89	0	15.75	27.77 (43.52)	79	35.63	-10	-11
107 70 VINTAGE FONSECA	37.50	18.0	179	0	7.88	55.85 (63.72)	122	17.81	-57	-32
81 MALMSEY SOLERA 1920	75.00	20.0	760	0	15.75	237.12 (252.87)	493	39.45	-267	-35
3001136 VINGLÖGG	75.00	14.0	37	2	6.38	10.92 (17.30)	50	27.45	13	34
2044106 LA GARONNE	75.00	11.0	37	2	6.38	10.92 (17.30)	40	20.03	3	9
1946622 CTX LANGUEDOC ORBIEU	75.00	11.5	40	2	6.38	11.86 (18.23)	42	20.03	2	6
1927946 VAL DE LOIRE	75.00	11.0	37	2	6.38	10.92 (17.30)	40	20.03	3	9
1799729 SOPHIA CAB VINIMPEX	75.00	12.0	40	2	6.38	11.86 (18.23)	42	20.03	2	6
1650259 FRANSKT LANTVIN	75.00	12.0	34	2	6.38	9.98 (16.36)	39	20.03	5	13
1609768 LIEBFRAUMILCH	70.00	9.0	40	2	5.95	11.86 (17.81)	33	11.97	-7	-18
1448449 PARADOR	75.00	10.5	33	2	6.38	9.67 (16.05)	38	20.03	5	15
1410293 CHATELET	75.00	11.0	36	2	6.38	10.61 (16.98)	40	20.03	4	11
1357184 Remano Rhine Riesl.	75.00	12.0	45	2	6.38	13.42 (19.79)	45	20.03	0	1
1225839 CALIFORNIA RED	75.00	12.0	38	2	6.38	11.23 (17.61)	41	20.03	3	8
1212863 SPANSKT LANTVIN	75.00	12.0	34	2	6.38	9.98 (16.36)	39	20.03	5	13
1193169 VINO TINTO ESPANOL	75.00	11.0	33	2	6.38	9.67 (16.05)	38	20.03	5	15
1160083 VIN BLANC DEMI-SEC	75.00	11.0	37	2	6.38	10.92 (17.30)	40	20.03	3	9
1140928 TINTO ANEJO	75.00	12.4	47	0	6.38	14.66 (21.04)	46	20.03	-1	-3

SÅLD VOLYM 9004-9103 liter/år	VARUBENÄMNING	BUTELJ STORLEK cl	ALKOHOL HALT %	NUVARANDE PRIS kr/butelj	VARAV PANT	VARAV GRUND AVGIFT	VARAV PROCENT AVGIFT	SUMMA DRYCKES SKATT	NYTT PRIS kr/butelj	VARAV NY DRYCKES SKATT	PRIS ÄNDRING kr/butelj	PRIS ÄNDRING %
1084925	CORDON NEGRO SECO	75.00	12.0	64	0	6.38	19.97 (	26.34)	56	20.03	-8	-12
1062074	GREEN PEARL	75.00	9.0	41	2	6.38	12.17 (	18.54)	34	12.83	-7	-17
1053553	MOSELBLUMCHEN	70.00	8.5	43	2	5.95	12.79 (	18.74)	35	11.97	-8	-20
985220	AURORA	75.00	14.5	40	2	6.38	11.86 (	18.23)	52	27.45	12	29
831593	VERDICCHIO	75.00	11.5	46	2	6.38	13.73 (	20.10)	46	20.03	0	0
743148	KÖRSBÄRVIN	75.00	14.5	41	2	6.38	12.17 (	18.54)	52	27.45	11	27
694731	KIR	75.00	13.5	40	2	6.38	11.86 (	18.23)	52	27.45	12	29
680465	PERLEROSE	75.00	11.5	39	0	6.38	12.17 (	18.54)	41	20.03	2	5
675547	TIRNAVE	75.00	11.5	37	2	6.38	10.92 (	17.30)	40	20.03	3	9
585280	VALLEROSA	75.00	12.0	33	2	6.38	9.67 (	16.05)	38	20.03	5	15
537473	AMADEUS	75.00	11.0	57	0	6.38	17.78 (	24.16)	52	20.03	-5	-9
594002	MATEUS ROSE	75.00	11.5	55	0	6.38	17.16 (	23.54)	51	20.03	-4	-8
378178	OPERA SEC	75.00	11.5	56	0	6.38	17.47 (	23.85)	51	20.03	-5	-9
293040	CHIARETTO	75.00	10.5	37	2	6.38	10.92 (	17.30)	40	20.03	3	9
251053	CHEVALIERS DE MALTE	75.00	11.5	55	0	6.38	17.16 (	23.54)	51	20.03	-4	-8
238165	HENRIC ÅKESSON	75.00	11.0	77	0	6.38	24.02 (	30.40)	64	20.03	-13	-17
180945	ASTI SPUMANTE	75.00	7.5	79	0	6.38	24.65 (	31.02)	56	12.83	-23	-29
174973	KÖNIGSMOSEL	75.00	11.5	58	0	6.38	18.10 (	24.47)	52	20.03	-6	-10
167500	SANGRIA	75.00	10.0	36	2	6.38	10.61 (	16.98)	31	12.83	-5	-14
166163	RETSINA	75.00	11.5	39	2	6.38	11.54 (	17.92)	42	20.03	3	7
116924	MONTILLA DRY	75.00	14.0	46	2	6.38	13.73 (	20.10)	55	27.45	9	20
116055	RAMO DE FLORES	75.00	12.0	63	2	6.38	19.03 (	25.41)	56	20.03	-7	-11
102215	HENKELL TROCKEN 99964 KIRSBERRY	75.00	11.5	71	0	6.38	22.15 (	28.53)	60	20.03	-11	-15
93185	BEAUJOLAIS RESERVE	75.00	14.8	62	0	6.38	19.34 (	25.72)	64	27.45	2	3
67706	DOMAINE DU MOINE	75.00	11.5	78	0	6.38	24.34 (	30.71)	65	20.03	-13	-17
64605	SANGRE DE TORO	18.70	12.0	52	2	6.38	15.60 (	21.98)	50	20.03	-2	-5
55694	89 CH. POMBREDE	75.00	11.5	54	2	6.38	16.22 (	22.60)	51	20.03	-3	-6
40607	CLICQUOT GOUT-AM SEC	75.00	11.5	297	0	6.38	92.66 (	99.04)	198	20.03	-99	-33
33978	Hans Barth Light	75.00	6.5	35	0	8.44	0.00 (	8.44)	36	9.00	1	2
30888	KIRVANN	75.00	11.5	63	0	6.38	19.66 (	26.03)	55	20.03	-8	-12
28329	88 LANDE DOM. DE LA	75.00	12.0	53	2	6.38	15.91 (	22.29)	50	20.03	-3	-5
26056	DEMI SILBERLING	70.00	5.5	29	2	7.88	0.00 (	7.88)	30	8.40	1	2

SÄLD VOLYM 9004-9103 liter/år	VARUBENÄMNING	BUTELJ STORLEK cl	ALKOHOL HALT %	NUVÄRDE PRIS kr/butelj	VARAV PANT	VARAV GRUND AVGIFT	VARAV PROCENT AVGIFT	SUMMA DRYCKES SKATT	NYTT PRIS kr/butelj	VARAV NY DRYCKES SKATT	PRIS ÄNDRING kr/butelj	PRIS ÄNDRING %
22891	DEMI ROUGE	75.00	5.5	28	2	8.44	0.00 (8.44)		29	9.00	1	3
22757	DEMI BLANC	70.00	5.5	28	2	7.88	0.00 (7.88)		29	8.40	1	2
22540	ROSE DE SAINT-TROPEZ	75.00	11.5	70	0	6.38	21.84 (28.22)		60	20.03	-10	-15
11450	LANSON BRUT ROSE	75.00	12.5	299	0	6.38	93.29 (99.66)		199	20.03	-100	-33
9294	POMERY BRUT ROYAL	75.00	11.5	270	0	6.38	84.24 (90.62)		182	20.03	-88	-33
6348	88 Fleurie	75.00	12.0	117	0	6.38	36.50 (42.88)		88	20.03	-29	-24
4459	COURONNE D'OR BRUT	75.00	11.5	243	0	6.38	75.82 (82.19)		165	20.03	-78	-32
3171	88 HAUT GRAVES	37.50	12.0	21	2	3.19	5.93 (9.12)		22	10.01	1	5
2729	82 DOM PERIGNON	75.00	12.0	463	0	6.38	144.46 (150.83)		299	20.03	-164	-35
2099	DOPFF DRY	75.00	11.0	89	0	6.38	27.77 (34.14)		71	20.03	-18	-20
1926	83 BECADE	75.00	12.0	74	2	6.38	22.46 (28.84)		63	20.03	-11	-15
998	86 SUDUTRAUT	37.50	12.0	158	0	3.19	49.30 (52.48)		105	10.01	-53	-34
776	82 P ROGER CHARDONNA	75.00	12.0	312	0	6.38	97.34 (103.72)		207	20.03	-105	-34
456	85 PULIGNY-MONTRACH.	75.00	12.0	276	0	6.38	86.11 (92.49)		185	20.03	-91	-33
326	79 BOLLINGER R.D.	75.00	12.0	450	0	6.38	140.40 (146.78)		292	20.03	-158	-35
298	86 HERMITAGE	75.00	12.0	303	2	6.38	93.91 (100.29)		203	20.03	-100	-33
204	83 D RKH.SCHENK. TBA	75.00	5.8	252	0	8.44	0.00 (8.44)		253	9.00	1	0
148	83 GEMURZTRAMINER VT	70.00	14.0	278	0	5.95	86.74 (92.69)		194	25.62	-84	-30
147	85 PULIG MONT FOLAT.	75.00	12.0	430	0	6.38	134.16 (140.54)		279	20.03	-151	-35
140	81 CHEVAL BLANC	75.00	11.5	685	0	6.38	213.72 (220.10)		435	20.02	-250	-37
139	81 MARGAUX	75.00	12.0	773	0	6.38	241.18 (247.55)		489	20.02	-284	-37
96	1983 Palmer	75.00	12.0	367	0	6.38	114.50 (120.88)		241	20.03	-126	-34
87	83 D'YQUEM	75.00	12.0	2325	0	6.38	725.40 (731.78)		1435	20.02	-890	-38

KUNGL. BIBL.
1991-06-26
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1991

Kronologisk förteckning

1. Flykting- och immigrationspolitiken. A.
2. Finansiell tillsyn. Fi.
3. Statens roll vid främjande av export. UD.
4. Miljölagstiftningen i framtiden. M.
5. Miljölagstiftningen i framtiden. Bilagedel. Sekretariatets kartläggning och analys. M.
6. Utvärdering av SBU. Statens Beredning för Utvärdering av medicinsk metodik. S.
7. Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten. Fi.
8. Beskattning av kraftföretag. Fi.
9. Lokala sjukförsäkringsregister. S.
10. Affärstiderna. C.
11. Affärstiderna. Bilagedel. C.
12. Ungdomarna och makten. C.
13. Spelreglerna på arbetsmarknaden. A.
14. Den regionala bil- och körkortadministrationen. K.
15. Informationens roll som handlingsunderlag - styrning och ekonomi. S.
16. Gemensamma regler - lagstiftning, klassifikationer och informationsteknologi. S.
17. Forskning och utveckling - epidemiologi, kvalitets- säkring och Spris utvecklingsprojekt. S.
18. Informationsstruktur för hälso- och sjukvården - en utvecklingsprocess. S.
19. Storstadens trafiksystem. Överenskommelser om trafik och miljö i Stockholms- Göteborgs- och Malmöregionerna. K.
20. Kapitalkostnader inom försvaret. Nya former för finansiell styrning. Fö.
21. Personregistrering inom arbetslivs-, forsknings- och massmedieområdena, m.m. Ju.
22. Översyn av lagstiftningen om träfiberråvara. I.
23. Ett nytt BFR - Byggeforskningen på 90-talet. Bo.
24. Visst går det an! Del 1, 2 och 3. C.
25. Frikommunförsöket. Erfarenheter av försöken med en friare nämndorganisation. C.
26. Kommunala entreprenader. Vad är möjligt? En analys av rättsläget och det statliga regelverkets roll. C.
27. Kapitalavkastningen i bytesbalansen. Tre expertrapporter. Fi.
28. Konkurrensen i Sverige - en kartläggning av konkurrensförhållandena i 61 branscher. Del 1 och 2. C.
29. Periodiska hälsoundersökningar i vissa statliga, kommunala och landstingskommunala anställningar. C.
30. Särskolan -en primärkommunal skola. U.
31. Statens arkivdepåer. En utvecklingsplan till år 2000. U.
32. Naturvårdsverkets uppgifter och organisation. M.
33. Branden på Sally Albatross. Den 9-12 januari 1990. Fö.
34. HIV-smittade - ersättning för ideell skada. Ju.
35. Några frågor i anslutning till en arbetsgivarperiod inom sjukpenningförsäkringen. S.
36. Ny kunskap och förnyelse. C.
37. Räkna med miljön! Förslag till natur- och miljöräkenskaper. Fi.
38. Räkna med miljön! Förslag till natur- och miljöräkenskaper. Bilagedel. Fi.
39. Säkrare förare. K.
40. Marknadsanpassade service- och stabsfunktioner - ny organisation av stödet till myndigheter och regeringskansli. C.
41. Marknadsanpassade service- och stabsfunktioner - ny organisation av stödet till myndigheter och regeringskansli. Bilagedel. C.
42. Aborterade foster, m.m. S.
43. Den framtida länsbostadsnämnden. Bo.
44. Examination som kvalitetskontroll i högskolan. U.
45. Påföljdsfrågor. Frigivning från anstalt, m.m. Ju.
46. Handikapp-välfärd-rättvisa. S.
47. På väg - exempel på förändringsarbeten inom verksamheter för psykiskt störda. S.
48. Bistånd genom internationella organisationer. UD.
49. Bistånd genom internationella organisationer. Annex 1. Det multilaterala biståndets organisationer. UD.
50. Bistånd genom internationella organisationer. Annex 2. Sverige och u-länderna i FN - en återblick. UD.
51. Bistånd genom internationella organisationer. Annex 3. Särstudier. UD.
52. Alkoholbeskattningen. Fi.

Statens offentliga utredningar 1991

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Personregistrering inom arbetslivs-, forsknings- och massmedieområdena, m.m. [21]
HIV-smittade - ersättning för ideell skada. [34]
Påföljdsfrågor. Frigivning från anstalt, m.m. [45]

Utrikesdepartementet

Statens roll vid främjande av export. [3]
Bistånd genom internationella organisationer. [48]
Bistånd genom internationella organisationer. Annex 1.
Det multilaterala biståndets organisationer. [49]
Bistånd genom internationella organisationer. Annex 2.
Sverige och u-länderna i FN - en återblick. [50]
Bistånd genom internationella organisationer. Annex 3.
Särstudier. [51]

Försvarsdepartementet

Kapitalkostnader inom försvaret. Nya former för finansiell styrning. [20]
Branden på Sally Albatross. Den 9-12 januari 1990. [33]

Socialdepartementet

Utvärdering av SBU. Statens Beredning för Utvärdering av medicinsk metodik. [6]
Lokala sjukförsäkringsregister [9]
Informationens roll som handlingsunderlag - styrning och ekonomi. [15].
Gemensamma regler - lagstiftning, klassifikationer och informationsteknologi. [16].
Forskning och utveckling - epidemiologi, kvalitetssäkring och Spris utvecklingsprojekt. [17].
Informationsstruktur för hälso- och sjukvården - en utvecklingsprocess. [18].
Några frågor i anslutning till en arbetsgivarperiod inom sjukpenningförsäkringen. [35]
Aborterade foster, m.m. [42]
Handikapp-välfärd-rättvisa. [46]
På väg - exempel på förändringsarbeten inom verksamheter för psykiskt störda. [47]

Kommunikationsdepartementet

Den regionala bil- och körkortsadministrationen. [14]
Storstadens trafiksystem. Överenskommelser om trafik och miljö i Stockholms- Göteborgs- och Malmö-regionerna. [19]
Säkrare förare [39]

Finansdepartementet

Finansiell tillsyn. [2]
Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten. [7]
Beskattning av kraftföretag. [8]
Kapitalavkastningen i bytesbalansen.
Tre expertrapporter. [27]
Räkna med miljön! Förslag till natur- och miljöräkenskaper. [37]
Räkna med miljön! Förslag till natur- och miljöräkenskaper. Bilagedel. [38]
Alkoholbeskattningen. [52]

Utbildningsdepartementet

Särskolan -en primärkommunal skola. [30]
Statens arkivdepåer. En utvecklingsplan till år 2000. [31]
Examination som kvalitetskontroll i högskolan. [44]

Arbetsmarknadsdepartementet

Flyktning- och immigrationspolitiken. [1]
Spelreglerna på arbetsmarknaden. [13]

Bostadsdepartementet

Ett nytt BFR - Bygghälsan på 90-talet. [23]
Den framtida länsbostadsnämnden. [43]

Industridepartementet

Översyn av lagstiftningen om träfiberråvara. [22]

Civildepartementet

Affärstiderna. [10]
Affärstiderna. Bilagedel. [11]
Ungdomarna och makten. [12]
Visst går det an! Del 1, 2 och 3. [24]
Frikommunförsöket. Erfarenheter av försöken med en friare nämndorganisation. [25]
Kommunala entreprenader. Vad är möjligt? En analys av rättsläget och det statliga regelverkets roll. [26]
Konkurrensen i Sverige - en kartläggning av konkurrensförhållandena i 61 branscher. Del 1 och 2. [28]
Periodiska hälsoundersökningar i vissa statliga, kommunala och landstingskommunala anställningar. [29]
Ny kunskap och förnyelse. [36]
Marknadsanpassade service- och stabsfunktioner - ny organisation av stödet till myndigheter och regeringskansli. [40]

Statens offentliga utredningar 1991

Systematisk förteckning

Marknadsanpassade service- och stabsfunktioner - ny organisation av stödet till myndigheter och regeringskansli. Bilagedel. [41]

Miljödepartementet

Miljölagstifningen i framtiden. [4]

Miljölagstifningen i framtiden. Bilagedel.

Sekretariatets kartläggning och analys. [5]

Naturvårdsverkets uppgifter och organisation. [32]
